

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KADIN VE AİLE ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET
ALGILARI İLE ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Yüksek Lisans Tezi

Sabiha Beril YILMAZ

Danışman

Prof. Dr. Melek DEMİR

SAMSUN

2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Sabiha Beril YILMAZ tarafından, **Prof. Dr. Melek DEMİR** danışmanlığında hazırlanan “**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGILARI İLE ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı		Sonuç
Üniversitesi		
Ana Bilim/Ana Sanat Dalı		
Başkan	Prof. Dr. Hatice KUMCAĞIZ	
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	☒ Kabul
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı	☐ Ret
Üye	Prof. Dr. Melek DEMİR	
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	☒ Kabul
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı	☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Sunay GÜNGÖR	
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	☒ Kabul
	Uygulamalı Psikoloji Ana Bilim Dalı	☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet ☒ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☐

22 /04 / 2023

Sabiha Beril YILMAZ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : LİSE ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGILARI İLE ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 05.06.2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 17

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

05 /06 / 2023

Prof. Dr. Melek DEMİR

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGILARI İLE ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Sabiha Beril Yılmaz

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kadın Ve Aile Araştırmaları Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans, Haziran/2023

Danışman: Prof. Dr. Melek DEMİR

Bu yüksek lisans tezi lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarını ve bu algıların öğrencilerin şiddete yönelik tutumları üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Ordu ilinde çeşitli liselerde öğrenim görmekte olan 786 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği ve Toplumsal Cinsiyet Algısı Ergen Formu kullanılmıştır. Veri analizinde SPSS 25.0 paket programından yararlanılmıştır. Araştırmada veri analizi sürecinde bağımsız gruplar arası t-testi, pearson korelasyon testi, basit doğrusal regresyon testi kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının şiddet eğilimleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Araştırmaya göre geleneksel toplumsal cinsiyet algısının şiddete yönelik tutumun istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir yordayıcısı olduğu ($\beta = .57$ $t(1,785) = 19.581$, $p < .01$), eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısının ise şiddete yönelik tutumun istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir ($\beta = -.41$ $t(1,785) = -12.677$, $p < .01$). Araştırma bulguları literatür çerçevesinde tartışılmış, elde edilen sonuçlara göre araştırmacılara, ebeveynlere ve öğretmenlere önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Cinsiyet, Şiddet, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Algısı

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN HIGH SCHOOL STUDENTS' GENDER PERCEPTIONS AND THEIR ATTITUDES TOWARDS VIOLENCE

Sabiha Beril YILMAZ
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Women and Family Studies
Master, June/2023
Supervisor: Prof. Dr. Melek DEMİR

This master's thesis was conducted to examine the gender perceptions of high school students and their attitudes towards violence. The sample of the study is based on 786 high school students from various high schools in Ordu. Adolescents' Attitudes Towards Violence Scale and Gender Perception Scale Adolescent Form were used in the data collection process. SPSS 25.0 package program was used in data analysis. Sample T-Test, Pearson Correlation Test and Simple Linear Regression tests were used in the data analysis process. The findings of the study showed that high school students' gender perceptions had a significant effect on their violence tendencies. According to the research, traditional gender perception is a statistically significant and positive predictor of attitude towards violence ($\beta = .57$ $t(1,785) = 19.581$, $p < .01$), whereas egalitarian gender perception is a statistically significant and negative predictor of attitude towards violence. ($\beta = -.41$ $t(1,785) = -12,677$, $p < .01$). The research findings were discussed within the framework of the literature, and suggestions were made to researchers, parents and teachers according to the results obtained.

Keywords: Sex, Violence, Gender, Gender Perceptions

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Öncelikle ders döneminden itibaren disiplinine ve alanındaki bilgisine saygı duyduğum, seminer ve tez dönemi boyunca yaptığım hataları ve eksikliklerimi tek tek açıklayıp öneriler sunan danışmanım sayın Prof. Dr. Melek DEMİR’e teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca engin bilgi ve tecrübeleriyle hayatıma yeni bakış açıları ve değerler katan Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları bölümündeki bütün hocalarıma çok teşekkür ederim.

Hayata gözlerimi açtığım günden beri beni ‘pamuk prensesim, ilk göz ağrım’ diye seven, her koşulda kendi kararlarımı vermem konusunda beni yüreklendiren ve tüm kararlarıma saygı duyan, küçüklüğümünden beri bağımsız, özgüvenli ve açık sözlü olmam konusunda beni hep destekleyen, hayatımda tanıdığım, sevdiğim ilk erkek, canım babam, Faruk YILMAZ’a çok teşekkür ederim.

Hayatıma gireceğini öğrendiğim andan itibaren bana güç ve mutluluk veren, daha güçlü bir kadın ve örnek bir anne olma isteğiyle motivasyonumu arttıran, hayatımı, hiç beklemediğim şekilde, neşe, sevgi ve huzurla dolduran bebeğim, canım kızım Ece’ye çok teşekkür ederim.

Canım eşim Gökhan YILMAZ’a, hayatımda olduğu, her günümü sevgi ve huzurla doldurduğu, bana hep destek olduğu, beni ağlarken bile güldürmeyi başardığı için çok teşekkür ederim.

Ne yaşarsam yaşayayım hep yanımda olan, dürüstlüğü ve kararlılığını hep örnek aldığım, uzakta olmasına rağmen varlığını hep yanımda hissettiğim ve varlığına her daim şükredeceğim canım kardeşim Samih Berk YILMAZ’a teşekkür ederim.

‘Arkadaşlar, insanın kendi seçtiği kardeşlerdir.’ Sözünü benim için gerçek kılan çok uzaklarda yaşasak da bir şekilde beraber gülüp beraber ağlamayı başardığımız, her konuda fikirlerine güvendiğim canım dostlarım Yudum Naz UĞUR ve Aysel İNCE’ye, ve tezimi bitirmem için benim kadar hevesli olan, her zaman her konuda desteğini hissettiğim canım dostum Merve FİDANGÜL’e teşekkür ederim.

Sabiha Beril YILMAZ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	3
1.3. Alt Problemler	3
1.4. Denenceler	3
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Sayıtlar	4
1.7. Tanımlar	4
1.8. Araştırmanın Önemi	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	7
2.2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Stereotipleşme	9
2.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Ortaya Çıkışı ve İlk Topluluklar	11
2.3.1. Avcı-Toplayıcı Topluluklar	11
2.3.2. Göçebe ve Bahçıvan Topluluklar	12
2.3.3. Tarım Toplulukları	12
2.3.4. Sanayi Toplulukları	13
2.4. Toplumsal Cinsiyet Kuramları	14
2.4.1. Psikanalitik (Psikoseksüel) Kuram	14
2.4.2. Biyolojik Kuram	16
2.4.3. Sosyobiyolojik Kuram (Evrin Psikolojisi)	17
2.4.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	19
2.4.5. Bilişsel Gelişim Teorisi	20
2.4.6. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı	21
2.4.7. İşlevselci Yaklaşım	22
2.4.8. Çatışma Teorisi	22
2.4.9. Sembolik Etkileşim Kuramı	23
2.4.10. Feminist Teoriler	24
2.5. Toplumsal Cinsiyet Algısını Belirleyen Etmenler	26
2.5.1. Aile ve Yakın Çevre	26
2.5.2. Okul ve Arkadaş Grupları	28
2.5.3. İnternet, Kitle İletişim Araçları ve Televizyon Programları	29
2.5.4. Oyun ve Oyuncaklar	31
2.5.5. Video Oyunları	32
2.6. Şiddet Ve Şiddet Türleri	35
2.6.1. Kendine Yönelik Şiddet	35
2.6.2. Kişilerarası Şiddet	36
2.6.3. Kolektif Şiddet	37

2.6.4. Fiziksel Şiddet	37
2.6.5. Psikolojik Şiddet	38
2.6.6. Ekonomik Şiddet	38
2.6.7. Cinsel Şiddet	39
2.6.8. Dijital Şiddet	40
2.7. Şiddet ve Saldırganlık Kuramları	42
2.7.1. Psikanalitik Kuram	43
2.7.2. Etolojik Kuram	44
2.7.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	44
2.7.4. Sosyal Kontrol Teorisi	45
2.7.5. Sosyal Kimlik Teorisi.....	46
2.7.6. Kültür Çatışması Teorisi	46
2.7.7. Şiddet Alt Kültürü Teorisi.....	47
2.7.8. Ekolojik Sistem Kuramı	48
2.7.9. Feminist Teori	50
2.8. İlgili Çalışmalar	51
2.8.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar	52
2.8.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar	54
3. YÖNTEM	58
3.1. Araştırmanın Türü	58
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	58
3.3. Veri Toplama Araçları	59
3.3.1. Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği (EŞYTÖ).....	59
3.3.2. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Ergen Formu (TCAÖEF).....	60
3.3.3. Normallik ve Güvenilirlik İncelemeleri	60
3.4. Verilerin Toplanması	62
3.4.1. Veri Toplama Süreci ve İşlem.....	62
3.5. Verilerin Analizi	62
4. BULGULAR.....	63
4.1. Birinci Denenceye Yönelik Bulgular.....	63
4.2. İkinci Denenceye Yönelik Bulgular	64
4.3. Üçüncü Denenceye Yönelik Bulgular	64
4.4. Dördüncü Denenceye Yönelik Bulgular.....	65
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	67
5.1. Tartışma	67
5.2. Sonuçlar	70
5.3. Öneriler	70
KAYNAKÇA	71
EKLER.....	85
Ek 1: Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği	85
Ek 2: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ergen Formu	87
Ek 3: Veli Onam Formu	89
Ek 4: Etik Kurul Onayı	90
ÖZ GEÇMİŞ.....	91

SİMGELER VE KISALTMALAR

BM	: Birleşmiş Milletler
EŞYTÖ	: Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği
İHYK	: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği
NNEDV	: National Network to End Domestic Violence
TCAÖEF	: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Ergen Formu
TCR	: Toplumsal Cinsiyet Roller
WHO	: World Health Organisation
WRVH:	: World Report on Violence And Health

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Araştırma Örnekleminin Demografik Değişkenlerinin Dağılımları	58
Tablo 3.2. Katılımcıların Yaş Ve Kardeş Sayısı Ortalamaları.....	59
Tablo 3.3. Araştırma Ölçeklerinin Normallik İncelemeleri	61
Tablo 3.4. Araştırma Ölçeklerinin Güvenilirlik Skorları	61
Tablo 3.5. Araştırma Ölçeklerinin Normallik İncelemeleri	62
Tablo 4.1. Araştırma Ölçekleri Korelasyon Analizi	63
Tablo 4.2. Cinsiyet Değişkeni Ve Toplumsal Cinsiyet Algısı Ortalama Farklılıkları	64
Tablo 4.3. Cinsiyet Değişkeni Ve Şiddete Yönelik Tutum Ortalama Farklılıkları	64
Tablo 4.4. Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Algısının Şiddete Yönelik Tutumu Yordayıcılığı	65
Tablo 4.5. Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Algısının Şiddete Yönelik Tutumu Yordayıcılığı ..	66

1. GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, denenceler, sayılılar, tanımlar ve araştırmanın önemine yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Toplumsal cinsiyet rolleri, bireyin içine doğduğu biyolojik cinsiyetinden farklı olarak bireylere içinde doğduğu toplumun örf ve adetleri, sosyal yaşam şekli gibi faktörlere bağlı olarak atanan roller bütünüdür. Toplumsal cinsiyet rolleri toplumdan topluma farklılık gösterebilirken, genel olarak ataerkinin benimsendiği toplumlarda benzerlik görülmektedir. Bu roller, birey henüz dünyaya gelmeden önce birey adına planlanır ve doğacak bebeğin kıyafetlerinden oyuncaklarına, evdeki rolünden toplum içinde kabul göreceği rollere kadar belirlenir. Bireylerden çoğunlukla bu rollere uyması ve sosyal yaşamın bu şekilde devam etmesi beklenir.

Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların evin içinde ve erkeklerin evin dışında konumlandığı, erkekler ve kadınlar için ayrı yaşam alanları oluşturur (Duncan, Peterson ve Winter, 1997). Tersine, eşitlikçi toplumsal cinsiyet rollerini onaylayan bireyler, kadınların yaşamdaki çok çeşitli olası roller arasından seçim yapabildikleri daha kısıtlayıcı olmayan bir duruş sergilerler (Larsen ve Long, 1988).

Cinsiyet rollerine bağlı olarak bazen sorunların çözümü için şiddet kullanılabilmektedir. Erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünü devam ettirmek, kadına ve çocuklara karşı güç sağlamak için şiddete başvurusu bazı toplumlarda normal olarak görülebilmektedir.

Geçmişten bugüne yapılan çalışmalara bakıldığında gençlerin yaşamlarında kadına yönelik şiddetin artan önemi vurgulanmaktadır. Gençlerin kadına yönelik şiddetle ilgili cinsiyetçi tutumlarına ve inançlarına odaklanan araştırmaların varlığı, bu ciddi toplumsal olguyu açıklama ve ele almada kilit bir role sahiptir. Toplumsal cinsiyet rolleri bireysel ve psikolojik farklılıkları göz ardı eder ve bireyleri sadece biyolojik cinsiyetlerine göre sınırlandırır ve sınıflandırır. Birey çoğunlukla farkında bile olmadan bu rollere uyum sağlar ve hayatını toplum tarafından dayatılan normlara göre devam ettirir. Ataerki toplumlarda kadına verilen değerin az olması ve bunun karşılığında yüklenen sorumlulukların fazlalığı kadınların cinsiyet rollerinden erkeklere göre daha fazla etkilenmesine, kaygı bozukluğu ve depresyon

gibi duygu durum bozuklukları yaşamalarına ve erkeklere oranla daha fazla stres ve hastalık yaşamalarına sebep olmuştur (Ali ve Adshead, 2022).

Bireyin toplumsal cinsiyet rolü tutumu, biyolojik cinsiyetinden daha çok eril veya dişil özelliklerini veya her ikisinin birleşimini ifade etme işlevi olarak tanımlanır. Bu özellikler erkekler için daha uygun olarak değerdendirilirse ‘erkeksi’ (maskülen) olarak adlandırılır. Benzer şekilde özellikler kadınlara daha uygun olarak değerdendirilirse ‘kadınsı’(feminen) kabul edilir (Konrad ve Harris, 2002).

Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar, eşitlikçi ve geleneksel olmak üzere ikiye ayrılır. Eşitlikçi tutumda roller, aile ve evlilik yaşamında, sosyal ve mesleki yaşamda kadın ve erkek arasında eşit biçimde paylaştırılır. Geleneksel tutumda ise kadınların ev işleri ve ailenin düzeni ve bakımı ile ilgili konularda sorumlu olmalarına ek olarak mesleki anlamda erkeklerden daha düşük statü ve gelirdede çalışmaları, daha düşük düzeyde eğitime sahip olmaları gibi durumlar kabul edilebilir bulunmaktadır (Taşkın, 2009). Sakallı (2001) tarafından Türkiye’de gerçekteştirilen bir çalışmanın sonucunda, ataerkil inançlara sahip olma düzeyindeki artış ve kadına yönelik şiddeti haklılaştırma eğilimi arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Şiddet, hayatın içinde her daim yaşanabilme potansiyeli olan, her yaştan insanın maruz kalabileceği duygusal, psikolojik, ekonomik ve cinsel olmak üzere özel veya kamusal alan farkı gözetmeksizin her yerde gerçekteştirilebilen tutum, davranış ve iletişim biçimlerini ifade etmektedir. Şiddet içsel ya da dışsal motivasyonlu olabilir. Bir toplumda hangi tür davranışların şiddet olarak kabul edildiği, toplumun sosyo- kültürel yapısına göre değışmektedir. Şiddet güçlüden, güçsüze doğru olmaktadır. İnsanların içinde bulundukları ekonomik koşullar şiddeti arttırmaktadır (Kocacık, 2009).

Toplumsal cinsiyet rollerini ve şiddeti normalleştirme bireyin içine doğduğu ailede maruz kaldığı durumlarla başlasa da kimlik oluşumunun tamamlanmasının ergenlik döneminin sonuna kadar devam edebildiği düşünölmektedir (Erikson, 1968). Bu araştırmanın lise öğrencilerinde yapılmasının temel nedeni de kimlik oluşumu dönemi henüz bitmeden, çalışmaya katılan bireylerden yola çıkarak varılacak sonuçlar çerçevesinde toplumsal rollerin kabul düzeyinin derecesini ve bu kabulün şiddet eğilimi üzerindeki olası etkisini araştırmaktır.

1.2. Problem Cümlesi

Lise dönemindeki bireylerde toplumsal cinsiyet algıları ile bireylerin şiddete yönelik tutumları arasında nasıl bir ilişki vardır?

1.3. Alt Problemler

Araştırmanın temel problemine dayanarak aşağıda belirtilen alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Lise dönemindeki bireylerin toplumsal cinsiyet algıları ve şiddete yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte midir?
3. Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte midir?
4. Lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları; şiddete karşı tutumlarının yordayıcısı mıdır?

1.4. Denenceler

1. Lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları ve şiddete yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
2. Lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermektedir.
3. Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermektedir.
4. Lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları; şiddete karşı tutumlarının anlamlı bir yordayıcısıdır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırmanın örneklemini 786 lise öğrencisi ile sınırlıdır.
2. Bu araştırmadan elde edilen bilgiler Toplumsal Cinsiyet Algısı Ergen Formu ve Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği'nden toplanan verilerle sınırlıdır.

3. Bu araştırma Ordu ilinde öğrenim gören ve araştırmaya katılan lise öğrencileri ile sınırlıdır.

1.6. Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin soruları doğru bir şekilde cevapladığı varsayılmaktadır.

2. Araştırmada ulaşılan örneklemin hedeflenen evreni anlamlı bir şekilde temsil ettiği varsayılmaktadır.

1.7. Tanımlar

Aşağıda araştırmaya konu olan temel kavramların literatürdeki tanımları verilmiştir.

Cinsiyet: Cinsiyet, erkeklik ve dişiliğin hormonlar ve cinsel organlar gibi bireyin ikincil cinsiyet özellikleri tarafından belirlenen biyolojik yönlerini ifade eder. Genel olarak kabul görmüş erkek (XY kromozomları ve erkek cinsel organı olan kişi) ve dişi (XX kromozomu ve kadın cinsel organı olan kişi) olarak iki temel cinsiyet kategorisi bulunmaktadır (White ve Smith, 2022).

Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal cinsiyet; bireylere toplum tarafından atanan kişisel bir kimliktir. Erkeklik ve kadınlık ile ilişkili rollere, normlara ve ilişkilere atıfta bulunur. Toplumsal cinsiyet beklentileri toplumlar arasında farklılık gösterir ve zaman içinde değişebilir (White ve Smith, 2022).

Toplumsal Cinsiyet Roller: Toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerin cinsiyetlerine dayalı olarak grupların ve toplumların bireylerden sahip oldukları farklı beklentilere ve her toplumun toplumsal cinsiyet hakkındaki değer ve inançlarına dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, bireyler ve çevreleri arasındaki etkileşimlerin ürünüdür ve bireylere, hangi cinsiyet için hangi davranışların uygun olduğu hakkında ipuçları verir. Uygun cinsiyet rolleri, bir toplumun cinsiyetler arasındaki farklılıklar hakkındaki inançlarına göre tanımlanır (Blackstone, 2003).

Şiddet: Şiddet, psikolojik, cinsel veya dijital gibi birçok şekilde zarara neden olan veya zarar vermeyi amaçlayan, mağdurun fiziksel bütünlüğünü, yaşam kalitesini, ruhsal durumunu veya toplumdaki yerini bozabilecek eylem veya sözler

bütünüdür. Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre şiddet “ bireyin kendine, başka bir kişiye, bir grup veya topluluğa karşı, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişme geriliği veya mahrumiyetle sonuçlanan veya sonuçlanma olasılığı yüksek olan, fiziksel güç veya gücün kasıtlı olarak, tehdit olarak veya fiilen kullanılmasıdır (Krug ve ark., 2002).

1.8. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın amacı lise çağındaki bireylerin toplumsal cinsiyet algıları ile şiddet eğilimleri arasındaki ilişkinin ve bu ilişkinin çeşitli değişkenlerden nasıl etkilendiğinin incelenmesidir. Sosyal bir varlık olan insan gerek bireysel gerek grup içinde olsun bilinçsiz de olsa uyum sağlama çabasındadır. Bu uyum sürecinde de toplumun bireye dayattığı roller, bireyin bu rolleri gerçekleştirmedeki başarısına göre toplum tarafından yargılanma veya onaylanma hali önemlidir. Bu roller erkeğe ve kadına göre farklı farklı olmaktadır. Genel olarak ataerkil topluluk veya toplumlarda kadınlara ev içinde, pasif ve uyumlu roller uygun görülürken, erkeklere sosyal hayatın içinde daha aktif var olabileceği, aktif ve hatta kavgacı roller uygun görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri geçmişten itibaren toplumu etkileyen ve sorunlara neden olabilen rollerdir. Bu rollerin benimsenmesi sonucu geleneksel aile ve toplum yapısı devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinde pasif ve dışa bağımlı olarak nitelendirilen, “duygusal” ve “güçsüz” yapıları olduğu kabulüyle yaşayan kadınların, yine toplumsal olarak “daha güçlü” olarak nitelendirilen “aile” ya da “koca” gibi diğerine bağımlı olması gerektiğine inanılmaktadır (Vatandaş, 2003; Çetiner, 2006). Bu rollere uygun yetiştirilen, kendi aile ortamında da anne-baba arasındaki rolleri gözlemleyerek büyüyen kadınların bu durumu normalleştirdiği, geleneksel roller sonucu ortaya çıkabilen şiddeti olağan saydığı ve hatta yaşadığı şiddeti kendi suçu olarak gördüğü veya öfkesini tamamen göz ardı edip yaşamına devam ettiği durumlar ortaya çıkabilmektedir (Özaydın, Üner ve Akın, 1998).

Şiddet, genel olarak tüm toplumlarda görülen ve çözilemeyen bir sorundur. Şiddetin nedenleri, önlemek için neler yapılabileceği gibi konular güncelliğini koruyan ve araştırılması gereken konulardır. Araştırmalar, cinsiyet ve cinsiyet rolü tutumlarının, insanların kadına yönelik şiddet hakkındaki inançlarını anlama ve tahmin etmede önemli olduğunu göstermektedir (Willis, Hallinan ve Melby, 1996).

Erken ergenlik dönemi diye adlandırılan yaş grubu, genç bireylerde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının tam olarak oluşmadan önce müdahale edilebileceği önemli bir dönem olarak görülmektedir (Dixon-Mueller, 2011). Yetişkin olmadan ve sosyal hayata ve rollere tam anlamıyla maruz kalmadan önceki son yıllar olan lise dönemi bireylerin hem öz benlik algılarının oluşması, hem etraflarını algılamalarının ve arkadaş çevrelerinden etkilenmelerinin en yüksek olduğu dönemdir. Bu dönemdeki bireylerde oluşabilecek yanlış tutum ve davranışlar gelecekte hem bireyin kendine hem de etrafındakilere zarar verip toplumun yapısını bozabilmektedir. Bu nedenle daha yetişkin hayatına adım atmamış lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerini nasıl algıladıkları ve ne düzeyde benimsediklerini öğrenmek, bu algıların öğrencilerdeki şiddet eğilimleri ve şiddete bakış açılarıyla ilişkili olup olmadığını anlamak önemlidir.

Araştırma, lise düzeyindeki öğrencilerde şiddet eğiliminin, toplumsal cinsiyet rollerinin kabulüne ne düzeyde bağlı olup olmadığını anlamak, bireylerin lise çağında toplumsal cinsiyet rollerine bakış açısının ne derece şekillendiği ve bu durumun şiddet eğilimleriyle ilişkisinin açığa çıkarılması konusunda yol gösterecek niteliktedir.

Ayrıca sonuçlarının okullarda cinsiyet algısına yönelik olumsuz tutumları önleyici programların geliştirilmesine ışık tutması da bir diğer özgün değerini oluşturmaktadır. Böylelikle ergenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı geliştirilerek, bu konuda ortaya çıkabilecek şiddet davranışları önlenilecek ve toplumun geleceği olumlu yönde etkilenecektir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmaya konu olan kavramlar hakkında kuramsal bilgilere, yurt dışı ve yurt içinde yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının literatüre girmesi ve anlamlarının irdelenmesi, bu kavramların içerdikleri anlamlar üzerindeki tartışmaların sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Cinsiyet kavramı ile ilgili araştırmalar temelde sadece biyolojik yapı üzerinedir. Zaman içinde cinsiyet kavramının tek başına sosyolojik ve kültürel temelli farklılıkları karşılamadaki yetersizliği, toplumsal cinsiyet kavramının literatüre girmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bahsi geçen bu iki kavram zaman zaman birbirleri yerine kullanılsalar da tam olarak aynı şeyleri karşılamamaktadırlar. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet kavramının cinsiyet kavramını kapsayıcı nitelikte olduğu söylenebilir (Genia, 2019).

Bilimsel araştırmalarda ve medya raporlarında toplumsal cinsiyet konuları daha fazla gündeme geldikçe, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimleriyle ilgili kafa karışıklığı azalmaya başlamıştır. Sosyolojide cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimleri artık farklı içerik alanlarına atıfta bulunmak için oldukça standartlaştırılmıştır.

Cinsiyet, kadın ve erkeği birbirinden ayıran biyolojik özellikleri ifade eder. Bu tanım, kromozomlar, anatomi, hormonlar, üreme sistemleri ve diğer fizyolojik bileşenlerdeki erkek ve dişi farklılıkları vurgular. Toplumsal cinsiyet, belirli sosyal bağlamlar aracılığıyla kadın ve erkeklerle bağlantılı sosyal, kültürel ve psikolojik özellikleri ifade eder. Seks, kişiyi erkek ya da kadın yapar; cinsiyet eril ya da dişi yapar. Cinsiyet atfedilen bir statüdür, çünkü kişi bununla birlikte doğar, ancak toplumsal cinsiyet öğrenilmesi gerektiği için kazanılmış bir statüdür. Bu nispeten basit ayrım, kullanımıyla ilgili bir dizi sorunu maskeler. Bu, tüm insanların uygun bir şekilde kesin "ya-ya da" kategorilerine yerleştirilebileceğini ima eder. Cinsiyete atfedilen statünün, elde edilen toplumsal cinsiyet statüsünden daha az değişmesi muhtemeldir (Lindsey, 2004).

Bhasin'e göre cinsiyet kavramının özellikleri şu şekilde sıralanabilir: Cinsiyet biyolojiktir, doğaldır, değiştirilemez, üreme işlevindeki ve cinsel organlardaki görünür farklılıklara işaret etmektedir (Bhasin, 2003). Sonuç olarak biyolojik cinsiyet

erkek ve kadın arasında doğuştan gelen, fiziksel farklılıklar olarak ifade edilir. Bu tanım kadın ve erkeğin üreme, doğurganlık ve cinsel organları gibi biyolojik farklılıkları içerir.

“Toplumsal cinsiyet” kavramını ilk kez 1968 yılında Robert Stroller “Sex and Gender” adlı kitabında kullanmıştır. Bu kavram gelenekler, inançlar, kültür, davranışlar ve sosyal normlar tarafından belirlenen sosyal bir yapıyı ifade eder. Bu kavram insanlara kadın veya erkek olmalarından dolayı atfedilen rolleri, sorumlulukları, kimlikleri veya diğer özellikleri karşılamaktadır (Genia, 2019). Çoğu insan (biyolojik olarak) kadın veya erkek olarak dünyaya gelir ve zaman içinde biyolojik cinsiyetleri doğrultusunda bulundukları toplum yapısına bağlı olarak onlara uygun görülen davranışlar ve normlar çerçevesinde hareket etmeleri öğretilir. Toplumsal cinsiyet bireylerin cinsiyetinden kaynaklı olarak onlara atfedilen psikososyal özelliklerdir.

Toplumsal cinsiyet, feminist hareketin de etkisiyle 60’lı ve 70’li yıllarda gelişmeye başlayan bir kavramdır. Bu kavram, toplumların kadına ve erkeğe atadıkları rolleri, bireylerden biyolojik cinsiyetlerine uygun olarak beklenen sosyal ve davranışsal beklentileri ve iş bölümünü kapsamaktadır.

Rhoda Unger 1979 yılında yayınladığı çalışmasında "cinsiyet" teriminin çok kapsamlı bir şekilde kullanıldığını, bu kavramın kromozomlara, üreme organlarına, erkeklere ve kadınlara ait olduğu düşünülen özelliklere ve hatta insanların biyolojik cinsiyet sınıflandırmalarıyla ilgili sosyal olarak uygun veya beklenen davranışlarına atıfta bulunabileceğini belirtti. Unger (1993) makalesinde "cinsiyet" teriminin erkeklik ve dişiliğin biyolojik ve fizyolojik yönlerini inceleyen araştırmalar için ayrılması gerektiğini, oysa "toplumsal cinsiyet" teriminin cinsiyetin fizyolojik olmayan kültürel ve sosyal olarak belirlenen yönlerini inceleyen araştırmalar için uygun olduğunu savunmuştur.

Toplumsal cinsiyet kavramı, bireyin doğuştan gelen biyolojik özelliklerinden bahseden cinsiyet kavramı ile tam anlamına ulaşamamaktadır. Ancak toplumsal düzene bakıldığında cinsiyet kavramı sadece biyolojik farklılığı değil, erkek ve kadın olmayı ve bunun getirdiği ayrımları da ifade etmektedir. Yani biyolojik cinsiyet kavramı yerini toplumsal cinsiyet kavramına bırakmıştır.

Toplumsal cinsiyet kabulleri bireyin anne karnında hangi cinsiyete ait olacağı öğrenildiği andan itibaren işlenmeye başlar. Birey daha dünyaya gelmeden giyeceği kıyafetlerin rengi hatta neler giyeceği, seçebileceği meslekler, toplum içinde ona uygun bulunan davranışlar belirlenir. İsim seçilirken bile eğer söz konusu birey erkekse ‘Berk, Cesur, Kaya’ gibi güç ve kuvvete atıfta bulunan isimler tercih edilirken, kızlara ise ‘Gül, Sevgi, Narin’ gibi daha duygusal ve nazik çağrışımlar yapan isimler tercih edilmektedir.

Cinsiyet kavramını açıklarken daha çok biyolojik yaklaşımlar önce çıkar, toplumsal cinsiyet ise bireylerin toplumdaki rollerini belirleyen sosyal statü aracı olarak düşünülebilir. Toplumun kadına ve erkeğe yüklediği roller toplumdan topluma farklılaşma içinde olabilir (Akkaş, 2019). Yani cinsiyet evrensel bir kavramken, toplumsal cinsiyet içinde bulunduğu topluma göre şekillenir. Toplumsal cinsiyet aynı toplum içinde hatta aynı sülalede bile değişkenlik gösterebilir. Örneğin; etek giyme davranışı Türkiye’de kadınlara özgü olarak görülürken, İskoçya’da erkekler de etek giyebilmektedir. Tarihsel sürece bakıldığında ise kadın ve erkeğin rolünün avcı-toplayıcı topluluklarda ve tarım toplumlarında farklılaştığı görülebilir.

2.2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Stereotipleşme

Wrightsmen (1977) kalıp yargıları ve bunun sonucunda ortaya çıkarılan stereotipleşmeyi “tüm insanların belirli bir gruba dahil olması beklenen ve bu gruptaki tüm bireylerin de önceden belirlenmiş etiket ve davranışlara uyması gereken son derece sabit ve fazla önemsiz görülen” bir durum olarak tanımlamıştır.

Cinsiyete dayalı rollerden bahsedilirken kadın ve erkek olarak bireylere yakıştırılan, belirli durumlar karşısında toplum ve kültür tarafından bireylerden beklenen davranışlar ve yerine getirmeleri gereken beklentilerden de bahsedilmektedir (Chafetz, 1978). Bu roller, toplum tarafından tanımlanır, tüm bireylere uygulanır ve bireyler zaman içinde tüm bireyler tarafından benimsenir. Örneğin; kadınlardan çoğu zaman nazik, sessiz ve anlayışlı olmaları beklenirken erkeklerin sert mizaçlı, konuşkan ve girişken olmaları toplum tarafından kabul görür. ‘Kadınlık’ ve ‘erkeklik’ kavramları hiçbir biyolojik özellik içermeyen tamamen toplum tarafından ortaya atılmış kavramlardır (Chafetz, 1978).

Toplumun bireylere atadığı rol kalıpları ‘maskülen’ ve ‘feminen’ roller olarak

düşünülebilir. Maskülen rol denildiğinde bireylerden beklenen agresiflik, bağımsızlık, duygusal olmama gibi davranışlardan söz edilebilir. Bu kalıplar biyolojik cinsiyeti ‘erkek’ olarak tanımlanmış tüm bireylere uygulanır ve birey ilk sosyalleşmesinden itibaren bu rollere göre yaşamayı öğrenir. Feminen tavırlar denildiğinde ise toplumun kadına atadığı roller ve davranışlar akla gelmektedir. Toplum, kadınlardan duygusal, şefkatli, sakın, sessiz olma gibi davranışlar göstermelerini bekler. Kadın olarak dünyaya gelen birey, yaşamının ilk yıllarından itibaren bu davranışlara uygun yaşamayı öğrenir (Chafetz, 1978).

Her kültürün kendine özgü cinsiyet kalıp yargıları bulunmaktadır. Williams ve Best (1990) 30 farklı kültürde yaptıkları bir çalışmada, neredeyse her kültürde erkeklerin maceraperest, güçlü ve bağımsız; kadınların ise duygusal, itaatkâr ve batıl inançlara sahip olarak karakterize edildikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Araştırmaya dâhil ettikleri tüm ülkelerde erkeklerle ilişkilendirilen karakter özelliklerinin kadınlara atfedilenlere göre daha güçlü ve aktif olduğunu belirtmişlerdir (Williams ve Best, 1982). Bu kültürlerin içine doğan çocuklar rollerini ve onlara uygun olan davranışları öğrenmek zorundadırlar. Bir çocuğun, öğrencinin, kız kardeşin, erkek kardeşin, kadının, erkeğin ne yapması gerektiğini, ondan beklentilerin ne olduğunu bilmeleri gerekmektedir. Bussey ve Bandura (1992) tarafından yapılan bir araştırma, çocukların küçük yaşlardan itibaren erkeklere uygun davranışlar ile kızlara uygun davranışlar arasında ayırım yapmayı öğrendiklerini ve bu bilgilere dayanarak kendi kendilerini değerlendirmeye başladıklarını vurgulamaktadır.

Cinsiyet rollerinde beklentiler her zaman net değildir ve herkes bu rollere aynı şekilde adapte olamayabilir. Bireyler kendi biyolojik cinsiyetlerine uygun görülen rolleri sergilemezlerse toplum tarafından yadırganıp ve dışlanabilirler. Benzer şekilde birey toplumun ondan istediği şekilde davrandığı sürece toplum tarafından ödüllendirilir. Çocuklar cinsiyet rolüne uygun davranışları daha fazla farkına vardıkça ve bu tür davranışları taklit ettikleri için ödüllendirildikçe, sonunda bu cinsiyet rollerini içselleştirmeye başlamakta ve bu da cinsiyet kimliklerini oluşturmalarına yardımcı olmaktadır (Lips, 1997). Toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılar bireylere bu şekilde öğretilir ve nesilden nesile aktarımı sağlanır.

2.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Ortaya Çıkışı ve İlk Topluluklar

Tarihe bakıldığında toplum yapısının bilinen insanlık tarihinin başından beri değişime uğrayarak ilerlediği görülmektedir. Tarih öncesi insanlar genellikle mızrak kullanan vahşiler olarak tasvir edilir, ancak bilim adamlarına göre en eski insan toplumlarının aydınlanmış eşitlikçi ilkeler üzerine kurulmuş olması muhtemeldir.

Dyble ve Migliano (2017) tarafından yürütülen bir araştırma çağdaş avcı-toplayıcı kabilelerde erkeklerin ve kadınların, gruplarının nerede ve kiminle birlikte yaşadıkları konusunda karar verilirken eşit şekilde etkili olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar, araştırma sonuçlarının, cinsel eşitliğin yeni bir icat olduğu fikrine meydan okuduğunu belirtmekte ve bunun evrimsel tarihin çoğunda insanlar için bir norm olduğunu öne sürmektedirler. Bu toplumlar açısından bakıldığında cinsiyetler arasındaki eşitlik hayatta kalma avantajı olmuş ve insan toplumunu ve evrimini şekillendirmede önemli bir rol oynamış olabilir. Toplumsal cinsiyet rollerinin zaman içinde nasıl şekillendiğini anlamak için eski çağlardaki topluluklara ve ilk toplumların yaşam şekillerine bakmak gerekmektedir.

2.3.1. Avcı-Toplayıcı Topluluklar

Sosyal gruplaşmanın ilk olarak ortaya çıktığı topluluk avcı-toplayıcı topluluklardır. Bu toplulukta tüm cinsiyetler avlanmak ve yiyecek toplamak için beraber çalışabilmektedir. Erkekler avlanıp topluluk için protein sağlarken, kadınlar bitki kökleri ve yemişleri toplayarak grubun yiyecek ihtiyacının çoğunu (%60-70) karşılamışlardır. Kadınlar, ayrıca çocuk doğurmaktan ve büyütmekten de sorumluydular. Bu da kadınların yaşamlarının çoğunu eve yakın bir yerde gerçekleştirmelerine neden olmuştur. Erkekler genellikle onları uzun süre evden uzaklaştıran ve bazen tehlikeli olan avlanma işinden sorumlulardı. Bu cinsiyet rolü ayrımının istisnalarından biri Filipinler'deki Agta toplumudur. Bu toplumda kadınlar başka kadınlarla veya erkeklerle birlikte avlanırlardı (Noss ve Hewlett, 2001).

Avcı toplayıcı toplumlarda cinsiyet rolleri özel olarak tanımlanmış olsa da avcı toplayıcı toplumlar eşitlikçiydi. Liderler yoktu; hiçbir erkek ya da kadın grup üzerinde önemli bir güce sahip değildi. Her erkek ve kadın, yaşı kaç olursa olsun, eşit güce ve saygıya sahipti. Yiyecekler grup arasında eşit olarak dağıtılırdı ve paylaşım, grubun sosyal varlığının merkezinde yer alırdı (Bleier, 1979; Gough, 1975;

Leibowitz, 1983). Çoğu avcı-toplayıcı toplulukta aktiviteler hem kadın hem de erkekler içindi ve çoğunlukla bahsedilenin aksine sadece erkeklere özgü bir yaşam bulunmamaktaydı (Bleier, 1979; Gough, 1975; Leibowitz, 1983).

2.3.2. Göçebe ve Bahçıvan Topluluklar

Yiyeceklerin çapa ile ekip biçilerek elde edilmeye başlandığı toplumlar yaklaşık 10000 yıl önce Orta Doğu'da ortaya çıkmıştır ve bugün hala çoğunlukla Pasifik adalarında ve Afrika'da Sahara Çölünün güney kısmında bulunmaktadır.

Bahçıvan ve göçebe topluluklarda, erkek avlanmak için evden uzaktayken kadın o an yaşanılan yerdeki toprakları ekip biçmeye başlamıştır. Bu topluluklarda, kadınların katkıda bulunduğu geçim miktarı, o toplumdaki savaş halinin ve belirli doğal çevre koşullarının doğrudan bir işlevidir (Sanday, 1973). Genel olarak bakıldığında çapa ile bahçe işleri yapmak çocuk bakımı ile uygun bir iş olduğu için kadınların topluluklara bu konudaki katkısı çok fazla olmuştur. Bleier (1979)'e göre çok yaygın olarak farkına varılmamasına rağmen, aslında tarımı ilk bulanların erkekler değil de kadınlar olduğu düşünülmektedir.

Tarihin bu döneminde, kadınlar sebze meyve yetiştirme yeteneklerini göstererek daha yüksek statü kazanmışlardır. Avcı-toplayıcı toplumlarda olduğu gibi toplumsal cinsiyet rolleri açık şekilde bellidir ancak bahçe işlerinde kadın ve erkekler birlikte çalışabildikleri için kadın ve erkek arasındaki ayrım daha az belirgin hale gelmiştir. Kadınlar, toplumun asıl besin sağlayıcısı konumuna gelerek toplum içindeki değerlerini arttırmıştır (Jo, 2013).

2.3.3. Tarım Topluları

Tarım toplumu; ekonomisi tarıma dayalı olan ve nüfus çoğunluğunun tarım sektöründe çalıştığı toplumlara verilen addır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Tar%C4%B1m_toplumu). Bir grup toprak üzerinde hak iddia etmeye ve saban ekimi ve hayvanların evcilleştirilmesi yoluyla besin kaynaklarını artırmaya başladığında, grubun düzeninde bazı sosyal değişiklikler de meydana gelmektedir. Arazi; sahip olunacak, savunulacak, devredilecek ve takas edilecek bir mülk haline geldiğinden, çocukların meşruiyeti gibi miras faktörleri çok önemli hale gelir. Böylece, beş ya da altı bin yıl önce tarım toplumlarının yükselişiyle, ataerkillik (ailede babanın üstünlüğüne ve soy ve mirasın erkek soyunda

hesaba katılmasına dayanan toplumsal örgütlenme) ve erkeklerin kadınların cinselliği üzerindeki tahakkümü sağlam bir şekilde yerleşmiş oldu (Basow, 1992). Sonuç olarak, kadınların davranışları ve yaşamları daha kısıtlı hale geldi. Böylece özel mülkiyetin gelişmesiyle birlikte erkek egemenliği kurumsallaşmıştır.

Tarım toplumlarına geçiş ile birlikte, tarım yapma evden mesafe olarak bir önceki bahçıvan topluluklara göre daha çok uzaklaşmayı gerektirdiği için kadının hareket alanı kısıtlanmıştır. Bunun nedeni olarak çocuk bakımı işinin evden uzakta kalmakla uyuşmaması olduğu tahmin edilmektedir.

Özet olarak; kadının tarım toplumundaki statüsü; ataerkillik, kurumsallaşmış erkek egemenliği ve iş gücünün bölünme şekli itibariyle düşüktür. Bugünkü endüstri toplumlarının hepsinin tabanının tarım toplumu olduğu bilinmektedir (Blumberg, 1979).

2.3.4. Sanayi Toplumlari

Sanayi toplumu; üretim süreçlerinin ön planda olduğu, ekonominin temelini fabrika, tesisler ve sanayi ürünlerinin oluşturduğu toplumlardır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Sanayi_toplumu). Endüstri ya da Sanayi Devrimi ile birlikte birçok çağdaş otomasyon sistemi günlük yaşama dahil olmaya başlamıştır. Bu devrim akıllı fabrika sistemlerinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Endüstri devrimi ile birlikte insan ve hayvan gücüne dayalı üretim tipinden makine gücünün hakim olduğu üretim tipine geçiş sürecinin başladığı bilinmektedir (Doğan ve Asar, 2019).

Sanayi devrimi, kadının toplumdaki yerini geliştirmemiş tam tersine erkekler devrim öncesi kadınların yaptığı işleri devralıp bu işleri ev yerine fabrikalarda yapmaya başladıklarından dolayı kadının toplumdaki önemi azalmıştır (Boserup, 1970). Erkekler, kamusal alanın egemenliğini üstlenmişler ve kadının varlığı özel alanlarla sınırlandırılmıştır.

Fabrika işi, çocuk bakımıyla uyumlu şartları sağlamadığından dolayı, kadınlar, -emeklerine ihtiyaç duyulduğu veya paraya çok ihtiyaç duydukları zamanlar dışında- bu tür işleri yapmaya teşvik edilmiyordu. Bu nedenle, ‘çalışan kadın’ çoğunlukla düşük statülü işlerde çalışan yoksul kadınlardı. Kadınlar, ucuz ve genellikle gerekli olmayan bir iş gücü olarak görülüyordu. 1940'ların sonlarında ve 1950'lerde, hizmet

sektörü ve düşük seviyeli bilgi işleme işlerinin patladığı 2. Dünya Savaşı'ndan sonra hala bu şekilde görülüyorlardı. 1960'ların başında Amerika Birleşik Devletleri'nde, bu yeni iş imkânları ve bir enflasyon döneminin birleşimi, çok sayıda beyaz, evli kadını işgücü piyasasına girmeye itti (Harris, 1981). Ancak bu işlerde öncekiler kadar düşük seviyeli ve sonu olmayan işler olduğu için kadınların toplum içindeki konumunu değiştiremediler. Bugün kadınlar endüstriyel toplumlardaki iş gücünün yaklaşık yarısını oluşturmalarına rağmen hala iş gücünün bir parçası olarak düşülmemektedirler (Blumberg, 1977).

Yüzyıllar içinde, ilk toplumlardan bugüne kadar kadının ve erkeğin toplumsal rolleri değişikliğe uğramasına, teknoloji, eğitim ve sağlık alanındaki gelişmelere, artık çocuk bakımının kadını eski çağlarda olduğu kadar sosyal ve iş hayatından geride bırakmasına gerek olmamasına rağmen kadın ve erkek iş piyasasında hala eşit güce ve paraya sahip olamamaktadır. Toplamlar modernleşmesine rağmen iş ortamında eski gelenekler devam etmektedir.

2.4. Toplumsal Cinsiyet Kuramları

Sosyologlar toplumsal cinsiyet rollerini, çeşitli kuramsal bakış açılarına ve toplumsal gerçekliği anlamının genel yollarına göre açıklar. Toplumsal cinsiyet konusu birçok disiplinin içinde yer aldığı için bu gerçeklere ilişkin açıklamalar bu disiplinlerin teorik bakış açılarına göre açıklanabilir. Biyoloji, psikoloji sosyoloji ve antropoloji, cinsiyetle ilgili tutum ve davranışlar için açıklamalar sunar. Bu açıklamalar yalnızca disiplinler arasında farklılık göstermekle kalmaz, aynı disiplin içindeki bilim insanları da sıklıkla aynı veriler için birbiriyle farklılaşan açıklamalar sunar. Bahsi geçen disiplinler toplumsal cinsiyeti farklı yönlerden ele almaktadır. Bu bölümde toplumsal cinsiyet rolleri, çeşitli kuramlar ve teoriler açısından açıklanmaya çalışılmıştır.

2.4.1. Psikanalitik (Psikoseksüel) Kuram

Kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların ilk bilimsel açıklamalarından biri, Sigmund Freud (1856-1939) tarafından ortaya atılan psikanalitik teoridir. Bu kuram aynı zamanda bireyin toplumsal cinsiyet kimliğinin gelişimini açıklayan kuramlar arasında belki de üzerinde en çok konuşulandır. Freud, insanın kişiliğinin yaşamının ilk beş yılındaki gelişimin bir sonucu olduğu görüşündedir. Yani bir yetişkinin

kişiliği önceki deneyimlerin ürünüdür ve erken çocukluk dönemi bireyin hayatındaki en kritik dönemdir. Freud, psikoseksüel gelişim için bir aşama teorisi önermiştir. Bu teoride her aşama, erojen bölgelerden birine, derinin veya mukoza zarlarının uyarılmaya karşı çok hassas sinir uçlarıyla donatılmış kısımlarına (örneğin, dudaklar ve ağız, anal bölge, cinsel organlar) odaklanma ile karakterize edilir (Freud, 1905).

İlk dönem olan oral dönemde bebek emmekten ve yemek yemekten zevk alır ve dünyayı esas olarak ağız yoluyla deneyimler. Bunu, zevkin dışkılamaya odaklandığı anal aşama izler (Cherry, 2023).

Freud, erkeklerin ve kızların psikoseksüel gelişimin ilk iki aşamasından benzer şekilde geçtiklerini öne sürmüştür. Bununla birlikte fallik dönemde yaklaşık 3 ila 6 yaşları arasında, kız ve erkek çocukların gelişimi farklılık gösterir. Bu dönemde, çocuklar, kadın ve erkek arasındaki farklılıkları anlamaya başlamakta ve beş yaş civarında da cinsel kimlikleri oluşmaktadır. Bu dönemdeki cinsiyet ayrımı penisin varlığına göre yapılmaktadır (Cherry, 2023).

Freud'a göre bu dönemde erkekler Oedipal kompleksini yaşarlar. Oedipal kompleksinde erkek çocuk annesini cinsel olarak arzular ve ona yoğun bir bağlılık duyar. Anne şefkatine rakip olan babasından da kurtulmak ister. Erkek çocuklar babasını güçlü bir rakip olarak görür ve babasının onu hadım ederek misilleme yapacağından korkuyor. Bu kaygı o kadar büyür ki, sorunu çözmek için annesine olan cinsel arzusunu bastırır ve babasıyla özdeşleşmek için babanın temsil ettiği toplumun değerlerini ve ahlakını içe yansıtır (kendini benimser) ve böylece bir süperegö geliştirir. Ve babayla özdeşleşirken, babanın sahip olduğu varsayılan erkeksi nitelikleri üstlenerek cinsiyet kimliğini edinmeye başlar (Freud, 1931).

Kızlar için fallik dönem oldukça farklıdır. Freud'a göre ilk kritik olay, kızın penisi olmadığını kesin olarak fark etmesidir. Kız çocuk, aldatıldığını ve erkekleri kıskandığını hissetmeye başlar. Penis kıskançlığı da denilen bu duygu asla doğrudan tatmin edilemez ve bunun yerine babası tarafından hamile bırakılma arzusuna dönüşür. Penisinin olmamasından annesini sorumlu tutarak, annesine olan sevgisinden vazgeçer ve babasına yoğun bir şekilde ilgi duymaya başlar, böylece Elektra kompleksi adı verilen kendi Ödipal kompleksini oluşturur. Freud'a göre, baba tarafından hamile bırakılma arzusu güçlüdür ve daha genel annelik dürtüleri şeklinde devam eder (Freud, 1931).

Freud'a göre Ödipal kompleksinin çözülmesi, çocuğun cinsiyet kimliğinin ve süper egosunun oluşumu için gerekli olan gelişimi için kritik öneme sahiptir. Ayrıca Elektra kompleksinin kızlar için hiçbir zaman Ödipal kompleksinin erkekler için olduğu kadar tam olarak çözülmediğini teorileştirmiştir. Bu, kızları ömür boyu aşâğılık duygularına, kıskançlığa yatkınlığa ve yoğun annelik arzularına götürür (Freud, 1925).

Psikanalitik teori çok sayıda genel eleştiri ve feminist eleştiriye maruz kalmıştır. Bilimsel bir bakış açısıyla, Psikanalitik kuramla ilgili en büyük sorun, kavramlarının çoğunun doğru olup olmadıklarını görmek için bilimsel olarak değerlendirilememesidir. Yani, Freud doğrudan gözlemlenemeyen, ölçülemeyen veya test edilemeyen bilinçdışı arzulara çok fazla değer verdiği için, teorisinin geçerliliğini tahrif etmek veya değerlendirmek imkânsızdır (Lerman, 1986).

2.4.2. Biyolojik Kuram

Bilim insanları, cinsiyet farklılıklarını üreme organları, hormonlar veya beyin yapısı gibi biyolojik faktörlere dayanarak açıklamışlardır. Aristoteles, kadını sevecen, sinirli, kıskanç bir birey olarak tanımlamış ve kadının bu özelliklerinin çeşitli salgılar (kan, seveda salgısı, safra) sonucu meydana geldiğini savunmuştur. Beynin yapısına bakıldığında ise kadın ve erkeğin beyin yapılarındaki farklılığın bilişsel işlevlerde farklılaşmalara neden olduğunu savunan bilim insanları mevcuttur (Dökmen, 2016).

Cinsiyet farklılıklarının biyolojik faktörlerle ilişkilendirilmesi, çoğu zaman erkek üstünlüğünün kabulü anlamına gelmiştir. Freud'un "anatomi kaderdir" yaklaşımı "biyoloji kaderdir" ilkesine dönüşmüştür. Bu görüş kadın haklarının ve etkinliklerinin kısıtlanması riskini taşır. Çünkü biyolojik zorluklar nedeniyle iki cinsiyet arasında sosyal eşitliğin imkânsızlığını savunur (Dökmen, 2016). Bunun yanı sıra Spencer, Comte ve Durkheim toplumsal cinsiyet konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Spencer'a göre kadın ve erkek eşit olmalıdır, ancak kadınlar ve erkeklerin aralarında bazı biyolojik farklılıklar vardır, bu nedenle de kadınların erkekler tarafından ikincilleştirilmesi söz konusudur. Comte'a göre kadının sahip olduğu duygusal ve ruhsal üstünlük ve biyolojik farklılıklar, onu duygusal olarak erkeklerden üstün kılmaktadır. Son olarak Durkheim'a göre kadınların kendilerini ruhsal hastalıklara karşı daha duyarlı kılan bazı özellikleri vardır ve bu nedenle

kadınlar erkeklerden farklı olarak evlilikte kendilerini daha güvende hissederler (Baligar, 2018).

Diğer bir işlevselci görüş ise John Bowlby'nin “anne yoksunluğu” olarak adlandırdığı ve kadınların çocukların sosyalleşmesinde çok önemli olduğu ve çocukların anne ya da anne bakımından yoksun olduğu takdirde çok ciddi sosyal ve psikolojik rahatsızlıklar yaşayabilecekleri görüşüdür. (Bowlby, 1953).

Özetle, işlevselci teoriye göre endüstri öncesi toplumlarda kadın ve erkeklerin toplum içindeki farklı rollerinin temelini biyolojik farklılıklar oluştururken, çağdaş toplumlarda bu roller daha az farklılaşmaktadır. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin rollerini farklılaştırarak toplumun doğru bir şekilde ilerlemesi için etkili bir araç olabilir. Toplumsal cinsiyet rolleri de kadın ve erkeğin aile oluşturmak için bir araya gelmesi sayesinde toplumsal birliği oluşturur (Macionis, 2010).

2.4.3. Sosyobiyojik Kuram (Evrin Psikolojisi)

Sosyobiyojoloji, Charles Darwin'in doğal seçim yoluyla evrim teorisinin insanlar da dâhil olmak üzere hayvanların sosyal davranışlarını anlamak için uygulanması olarak tanımlanabilir (Wilson, 1975). Yani sosyobiyologlar, saldırganlık veya çocuk bakımı gibi davranışların nasıl doğal seçilimin ürünü olduğunu anlamakla özel olarak ilgilenmişlerdir.

Sosyobiyojinin kadınlar ve cinsiyet rolleri hakkında söylediklerini anlamak için önce Darwin'in teorisine bakılmalıdır. Darwin'in temel gözlemi, canlıların aşırı üredikleri, yani kendi yerlerine geçecek canlıların üretiminden çok daha fazla yavru ürettikleriydi. Bu aşırı yavrulamaya rağmen, birçok birey hayatta kalamadığı için nüfus sayıları nispeten sabit kalmaktadır. Sosyobiyojoloji kuramının temelinde evrimsel doğal seçim teorisinin sosyal davranışlara uygulanabileceği düşüncesi yatmaktadır(Wilson, 1975). Yani, belirli bir sosyal davranış biçimi -örneğin, bireyin yavrusuna bakması- kişinin üremeye uygunluğunu artırması anlamında uyumlu olacaktır. Diğer sosyal davranışlar -örneğin kız bebeklerin öldürülmesi- uyumsuz olur ve kişinin üreme uygunluğunu azaltır.

Cinsiyet farklılıkları ve gelişimleri ile ilgilenen sosyobiyologlar, canlı türlerinin çoğunda yavruların bakımıyla dişinin ilgilendiğini açıklamak için “ebeveyn

yatırımı” kavramını kullanmışlardır. Bu kavram; ebeveynin yavruyla ilgili olarak, yavrunun hayatta kalma şansını artıran ancak aynı zamanda ebeveyne bir şeye mal olan davranışlarına veya diğer yatırımlarına atıfta bulunur (Trivers, 1972). Bazı türlerin dişileri genellikle yavrularına erkeklerden çok daha fazla ebeveyn yatırımı yapar. Yavru ana rahmine düştüğü anda, dişi daha fazla ebeveyn yatırımına sahiptir. Yavru dişinin içinde büyür, doğumu dişi gerçekleştirir ve memelilere bakıldığında doğumdan sonra bir süre anne bakmaya devam eder. Buna karşılık, erkek, yavruya az yatırım yapmıştır ve en iyi üreme stratejisi, genlerini taşıyan daha fazla yavru üreterek mümkün olduğu kadar çok dişiye hamile bırakmaktır. Bu strateji, özellikle hayatta kalmaları için yavrulara bakma konusunda dişiye güvenebilirse etkilidir (Hyde ve Else-Quest, 2021) .

Bu mantığın insanlara uygulanmış şekline bakıldığında, kadınların çocuk bakımını yapmalarının iki temel nedeni olduğu öne sürülmüştür. İlk neden, kadının daha fazla ebeveyn yatırımına sahip olması ve bu nedenle çocuklarına bakmaya devam etmesinin doğal bir süreç olarak görülmesidir. İkinci sebep ise temel bir gerçekten kaynaklanmaktadır: Analık her zaman kesindir, oysa babalık kesin değildir. Sosyobiologlar ayrıca ebeveyn yatırımı hakkındaki teorilerini cinsel çifte standardı açıklamak için de kullanmış, bir erkeğin çok eşli olmasını kabul görebilen bir davranış olarak ifade ederken, hatta bazı durumlarda bu davranış teşvik edilirken, bir kadın aynı durumda cezalandırılır diye belirtmişlerdir (Barash, 1982).

Sosyobiologlara göre geleneksel cinsiyet rolleri, insanoğlunun hayatta kalabilmek ve genlerini gelecek kuşaklara aktarabilmek amacıyla geliştirdiği bir sistemdir. Bu yaklaşıma göre geleneksel erkek rolü, geleneksel kadın rolünden daha çok kabul görür. Sperm sayıca çoktur, kolaylıkla bulunur; fakat yumurta sınırlı sayıdadır ve kolay ulaşılamaz. Erkekler birden çok kadını dölleyebiliyorken, kadınlar sadece bir erkekten döllenebilirler (Dökmen, 2018).

Sosyobiologlara göre erkekler genetik olarak baskındır ve kadınlar ise genetik olarak itaatkârdır. Bu nedenle de toplumsal yaşamda bu durum –genetik olduğu için– devam edecektir. Toplumsal statülerin değişebileceğine inanan feministler bu kuramın bu düşüncesine tepki göstermişlerdir. Bununla birlikte sosyobiologlar çevrenin ve yetiştirilmenin önemini de tamamen göz ardı etmezler. Wilson (1975) yayınladığı bir makalesinde bu durumu şu şekilde yorumlamıştır:

Avcı-toplayıcı toplumlarda erkekler avlanır ve kadınlar evde oturur. Bu güçlü önyargı çoğu tarım ve sanayi toplumunda varlığını sürdürür ve yalnızca bu nedenle bile genetik bir kökene sahipmiş gibi görünür. İşbölümünün erkeğin atalarında ne zaman ortaya çıktığına veya kadın hakları için devam eden devrim sırasında değişime ne kadar dirençli olabileceğine dair hiçbir somut kanıt yoktur. Benim tahminim, genetik önyargının, geleceğin en özgür ve en eşitlikçi toplumlarında bile önemli bir işbölümüne neden olacak kadar yoğun olduğu yönünde. Bu nedenle, aynı eğitim ve tüm mesleklere eşit erişim olsa bile, erkeklerin siyasi yaşamda, iş dünyasında ve bilimde orantısız bir rol oynamaya devam etmesi muhtemeldir (ss. 48-50).

2.4.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme teorisi, psikolojide insani gelişme süreçlerini tanımlamak için tasarlanmış önemli bir teorik sistemdir (Bandura, Walters, 1963). Bu kuram; pekiştirme, ceza, taklit ve gözlemsel öğrenme dâhil olmak üzere öğrenmeyi sosyal bağlamda etkileyen birkaç temel mekanizmayı vurgular. Taklit veya modelleme, basitçe çocukların başkalarının (modeller olarak adlandırılır) yaptığını ve gördüklerini yapmaları anlamına gelir. Çocukların ebeveynlerini, diğer yetişkinleri veya daha büyük akranlarını taklit etme olasılıkları yüksektir. Cinsiyet rolleri ile ilgili olarak bu teori, çocukların benzer cinsiyetteki modelleri farklı bir cinsiyetteki modellerden daha fazla taklit etme eğiliminde olduklarını varsayar. Bu nedenle küçük kız, erkeklerden çok annesini ve diğer kadınları taklit eder. Bu taklit mekanizması, toplumsal cinsiyet rollerinin karmaşık ve incelikli yönlerinin kazanılmasını açıklamaya yardımcı olur (Bandura, 1971).

Gözlemsel öğrenme, çocukların modellerin davranışlarını gözlemleyerek, o sırada davranışı fiilen gerçekleştiremeseler de, öğrendikleri durumları ifade eder. O halde bu üç mekanizmanın - pekiştirme, taklit ve gözlemleyerek öğrenme - sosyal öğrenme teorisine göre cinsiyet belirleme sürecinin - yani cinsiyete dayalı davranışların kazanılması ve cinsiyet rollerinin öğrenilmesi - altında yattığı düşünülmektedir. Bu nedenle, psikolojik cinsiyet farklılıklarının bir açıklaması, çocukların cinsiyetlerine göre farklı davranmayı öğrenmeleridir. Yani, erkekler ve kızlar, bazı şeyleri yaptıkları için ödüllendirilip bazılarını yaptıkları için cezalandırıldıkları için cinsiyetlerine uygun davranırlar (Bandura, 1971).

Buradaki fikir, pekiştirme ve cezanın edimsel koşullanma mekanizmalarının toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasını açıkladığıdır. Örneğin, küçük kızlar sessiz ve itaatkâr oldukları için ödüllendirilirken, küçük erkekler atletik ve sert oldukları için ödüllendirilir. Ya da kavgacı tutumlar sergileyen bir kız çocuğu cezalandırılırken aynı zamanda kavga ederken karşılık veremediği veya ağlayıp zayıf diye addedilen davranışları sergileyen bir erkek çocuk da benzer şekilde cezalandırılır. Sonuç olarak Bandura'ya göre, çocukların pekiştirilen davranışları tekrarlama olasılığı daha yüksektir ve bunun sonucunda davranışta cinsiyet farklılıkları gelişir. Bu kurama göre kadınlık ve erkeklik doğuştan gelmez. Bu kavramlar toplumsal değerler üzerinden bireylere yansıyan kuralların tamamıdır (Bilgili, 2016).

2.4.5. Bilişsel Gelişim Teorisi

Kohlberg'in bilişsel gelişim teorisi, cinsiyet gelişimini; cinsiyet kimliği, cinsiyet istikrarı ve cinsiyetin değişmezliği olmak üzere üç aşamaya ayrılmıştır. Her aşama, bir çocuğun gelişim sırasında geçtiği farklı bir anlayış düzeyini temsil eder. Kohlberg, bilişin eylem ve davranıştan önce geldiğini, yani eyleme dökülen her eylem veya davranışın bilinenlerden etkilendiğini öne sürmüştür (Kohlberg, 1969). Bu, çocukların bilişsel olarak geliştikçe veya olgunlaştıkça, sırayla eylemleri yoluyla olgunlaşacakları anlamına gelir (Trevino, 1986).

Cinsiyeti Etiketleme Dönemi; bu dönemde çocuklar insanların iki cinsiyetten birine ait olduklarının yavaş yavaş farkına varmaya başlar, kendisinin erkek ya da kız olduğunun farkına varır, bu düşünce süreci çocuğa başkalarını etiketleme yeteneği de sağlar (Kohlberg, 1971). Örneğin; bilişsel gelişimin bu aşamasında olan bir çocuğun Berk adında bir erkek arkadaşı varsa, Berk'in bir erkek olduğunu algılayabilir. Bu aşamada, çocuk henüz cinsiyetin değişmediğini anlamayacaktır.

Cinsiyetin Kararlılığı Dönemi; bu aşamada çocuk, cinsiyetin bir değişken olmadığını anlamaya başlar. Kız büyüyecek, kadın olacak gibi düşünceler gelişir. Ancak bu dönemde saçlı uzun bir erkek görmek gibi durumlar kafa karıştırıcı olabilir. (Kohlberg, 1971).

Cinsiyetin Değişmezliği Döneminde ise çocuğun cinsiyetin değişmediğini tam olarak kavradığı zamandır. Normal gelişimde bu aşama 5-7 yaşlarında gerçekleşir. Çocuklar karşı cins gibi davranılsa ve/veya giyinilse bile bunun cinsiyeti

değiştirmeyeceğini anlarlar (Kohlberg, 1971). Örneğin, Berk bir elbise giyse bile, bu onu kadın yapmaz, cinsiyet açısından Berk erkek olarak kalır.

2.4.6. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı

Cinsiyet şeması teorisi, cinsiyetin kişinin kültürünün normlarının bir ürünü olduğunu söyleyen bilişsel bir cinsiyet gelişimi teorisidir (Vinney, 2019).

Bem'e göre her birey bilgi yapısının (şemaların) bir parçası olarak bir toplumsal cinsiyet şemasına, toplumsal cinsiyetle bağlantılı bir dizi çağrışımlara sahiptir. Ayrıca cinsiyet şeması, bilgiyi cinsiyete dayalı olarak işlemeye yönelik temel bir yatkınlığı temsil eder. Pek çok şeyi toplumsal cinsiyetle ilgili görme ve her şeyi toplumsal cinsiyet temelinde ikiye ayırma isteğimizi temsil eder. Bem, çocuklarda cinsiyet rolü ediniminin gelişimsel sürecinin, çocuğun kendi kültürünün cinsiyet şemasının içeriğini kademeli olarak öğrenmesinin bir sonucu olduğunu savunur (Bem, 1994). Şemayı oluşturan cinsiyete bağlı olarak "kızlar elbise giyer, erkekler giymez; erkekler güçlü ve serttir, kızlar nazik ve güzeldir, kızlar büyüyünce anne olurlar, erkekler ise çalışıp para kazanır" gibi birçok çağrışım vardır (Bem, 1981).

Bem farklı bireylerin bir dereceye kadar farklı toplumsal cinsiyet şemalarına sahip olduğunu varsaymıştır. Şemanın içeriği kişiden kişiye ya da çocukluk boyunca aile içinde maruz kalınan toplumsal cinsiyet rollerini birikiminin bir sonucu olarak değişebilmektedir. Ve cinsiyet şeması bazı insanlar için benlik kavramında diğerlerinden daha önemli olabilmektedir (Bem, 1994).

Bem'in teorisinin sunduğu toplumsal düzen içinde erkekler ve kadınlar, kültürel normlara bağlı kalmamanın sonuçlarının neler olabileceğini farkındadır. Örneğin, geleneksel toplumlarda kariyer yapmaya karar veren bir kadın "kibirli" olarak kabul edilebilir veya kocasının soyadını almazsa, kocasına karşı "saygısız" olarak kabul edilebilir. Öte yandan, daha ilerici toplumlarda da, erkekler evde oturan ebeveyn oldukları için toplum tarafından onaylanmayabilirken, bir kadın "ev hanımı" rolüne bağlı kalmayı seçtiği için "eski kafalı" olarak tanımlanabilir (Cherry, 2020). İnsanlar toplum tarafından onaylanmadıklarını hissettiklerinde davranışlarını değiştirme eğiliminde olabilir ya da toplum tarafından dışlanmayı kabullenmeye çalışabilirler.

2.4.7. İşlevselci Yaklaşım

İşlevselci yaklaşım genel tanımıyla toplumu, bütünü oluşturan birbirine bağlı parçalarla ifade eder. Dolayısıyla bu yaklaşımda toplumsal cinsiyet, tarihin başlangıcında oluşan çok işlevsel bir şekilde yer almaktadır. Eski zamanlarda, kadın ve erkek arasında çok yararlı ve verimli bir işbölümü olduğu bilinmektedir. Avcı ve toplayıcı toplumlarda, avcı olarak erkekler; anne, hemşire ve ev işlerini yapanlar olarak kadınlar görev almaktaydı (Lindsey, 2011). İşlevselcilere göre bu işbölümü kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Murdock da bu konuyu cinsiyete dayalı işbölümünün her kültürde var olduğunu ve biyolojik “programlamanın” bir sonucu değil, toplumda örgütlenmenin mantıksal bir temeli olduğu şeklinde savunmuştur (Murdock, 1949; Nguyen-Trung, 2018).

İşlevselci düşüncenin öncülerinden Parsons, ailede kadın ve erkeğe uygun rollere göre hareket etmenin çocukların sosyalleşmesine de yardımcı olduğunu iddia eder. Parsons, çalışmalarında baba için barınak, yiyecek sağlama gibi araçsal rollerden; anne için de çocuklara bakım ve güvenlik sağlama, duygusal destek sağlama gibi anlamlı rollerden bahsetmiştir (Parsons ve Bales, 1956).

2.4.8. Çatışma Teorisi

Çatışma teorisi Karl Marx tarafından üretim araçlarına sahip olan egemen grup ile egemen grup tarafından sömürülen işçi sınıfı arasındaki bir mücadele olarak ele alınan ve meslektaş Friedrich Engel’in aile/hane halkına uyarladığı bir teoridir. Engel’a göre sömüren ile sömürülen arasındaki ilişki ev içinde, aile içinde de vardır. Çatışma teorisine göre, sosyal problemler, "Kadınların Oy Hakkı Hareketi" veya kadınların üremeyle ilgili geleceklerini "seçme hakkı" tartışması gibi baskın gruplar itaatkar grupları sömürdüğünde veya ezdiğinde ortaya çıkar. Toplumdaki başarı ve fırsat kurallarını baskın grup üyeleri yarattığından, kadınların erkeklerin üzerine çıkması zordur (Farrington ve Chertok, 1993).

Engel, modern ve modern öncesi toplumları, erkek ve kadınların rolleri doğrultusunda birbirinden ayırır. Modern öncesi toplumlarda bu iki cins arasında büyük bir fark yoktu çünkü sömürülecek bir şey yoktu. Aksine modern toplumlarda özel mülkiyet hakkı vardır ve bu hak ataerkillik tarafından aktarılmaktadır. Yani Engel’a göre avcı toplayıcı toplumlarda eşitsizlik yoktur, aksine eşitsizlik kapitalist

sistemin bir özelliğidir. Modern toplumlarda kadınlara ev işleri için ücret ödenmediğinden kadın emeği gereksiz görülmeye başlandı ve erkekler kendilerini ekmek kazanan olarak göstermeye başladılar (Lindsey, 2011).

Engel kapitalizmin erkek egemenliğini daha da güçlü kıldığını iddia eder ve bu iddiasını üç maddede açıklar. Birincisi, kapitalizm erkeklere yüksek gelir ve özel mülkiyete sahip olabilmeleri için şans vererek onlara güç sağlar. İkincisi, kadınlar üretmedikleri, ancak kocalarından para aldıkları ve ihtiyaçlarını karşılamak veya zevk almak için harcadıkları için toplumun tüketici parçası haline geldiler. Üçüncüsü, kapitalizm kadın ve erkeği çalışma biçiminde ayırır. Erkekleri fabrikaya, kadınları eve sokar, ancak kadının evdeki çalışmasının karşılığını değil, erkeğe fabrikada çalışmasının karşılığını verir, dolayısıyla para ödeyerek erkeğin işine önem verdiğini gösterir (Macionis, 2010). Bu, kadınların ücret elde etmek için erkeklere bağımlı olmasından kaynaklanmaktadır ve bu, ekonomik destek için tamamen eşlerine bağımlı olan kadınlar için daha da kötüdür.

Çağdaş çatışma kuramcıları, kadınların ücretli işçi olduklarında, aile yapısında güç kazanabileceklerini ve ev içi yükün çoğunu hâlâ taşısalar da evde daha demokratik düzenlemeler yaratabileceklerini öne sürmektedir (Rismanand ve Johnson-Sumerford, 1998).

2.4.9. Sembolik Etkileşim Kuramı

Sembolik Etkileşim, ilk olarak bir filozof-profesör olan George Herbert Mead tarafından verilen derslerde ortaya çıkan bir kavram olmasına rağmen Herbert o dönemde hiçbir yayın yapmamış, dersleri öğrencileri tarafından Zihin, Benlik ve Toplum (1934) adında bir kitap olarak derlenmiş ve ölümünden sonra yayımlanmıştır. Herbert, sosyal etkileşimlerin toplumu genel olarak anlamının anahtarı olduğuna inanıyordu. Herbert'a göre bu etkileşimler dinamiktir ve bireyin bakış açısına bağlıdır. Ayrıca sosyal etkileşimler, kişisel bir anlam yaratmak için belirli nesne ve durumlara atfedilen sembollere dayanmaktadır (Ebrahimkutty ve Dhantal, 2020).

Sembolik Etkileşim Kuramı, insan etkileşiminde sembollerin kritik rolünü analiz ederek insan davranışını anlamayı amaçlar. İnsan davranışını anlamak için, etraflarındaki nesnelere nasıl anlam yüklediklerini anlamak önemlidir. Bu teori

sosyal kuralları, cinsiyet rollerini ve ailevi ilişkileri anlamak için kullanılır.

İnsanlar doğdukları andan itibaren etkileşim içindedirler ve hayatlarının son gününe kadar etkileşime devam ederler. Her etkileşimin, kullanıldığı bağlama göre kendi anlamı vardır. İnsanlar, deneyimlerine ilişkin kendi anlayışlarını toplumunkiyile birleştirerek kendi anlamlarını yaratırlar (Ebrahimkuttı ve Dhantal, 2020).

Bu teori, cinsiyetin iyi veya kötü yönleri hakkında bir görüş belirtmez. Bunun yerine cinsiyeti günlük yaşamda ilişki kurmayı sağlayan bir faktör olarak açıklar ve cinsiyet rollerinin nasıl kazanıldığını açıklamaya çalışır. Öte yandan toplumsal cinsiyet rolleri, erkeği toplumun kontrol merkezine koymakta ve erkeği toplumdaki davranışları şekillendiren kişi haline getirmektedir. Sembolik Etkileşim Teorisi ırk, etnik köken veya toplumsal cinsiyet gibi kavramların doğal ve nesnel olarak var olmadığını, toplum aracılığıyla ortaya çıktığını iddia eder. Toplum kadını veya erkeksi olarak tanımlanan farklı karakter özelliklerine bakarak kadınları ve erkekleri isimlendirmiştir (Lindsey, 2011).

Bu kuramda, West ve Zimmerman'ın (1987) çalışmasında geçen 'doing gender' kavramının da sözü geçmektedir. 'Doing gender' terimini Türkçe ifade etmek gerekirse 'toplum içinde normal kabul edilen cinsiyet tutumlarına göre yapılan hareketler' olarak tanımlanabilir. İnsanlar kendilerine atanan cinsiyet rolüne dayalı görevleri yerine getirdiklerinde veya özelliklere sahip olduklarında, 'doing gender' kavramı kullanılmıştır. West ve Zimmerman, ister erkekliğimizi ister kadınlığımızı ifade edelim, her zaman "doing gender" demektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, olduğumuz bir şey değil, yaptığımız veya icra ettiğimiz bir şeydir (West ve Zimmerman, 1987).

Özetle sembolik etkileşim kuramı, bireylerin toplumsal gerçekliklerini günlük etkileşimler yoluyla oluşturduklarını ve bu nedenle toplumsal cinsiyeti kişisel performansın bir bileşeni olarak gördüklerini iddia eder. Cinsiyet, insanların günlük hayattaki tüm ilişkilerini şekillendirmede rol oynamaktadır (Macionis, 2010).

2.4.10. Feminist Teoriler

Feminist teoriler tek bir kuramcı ya da ortak görüşe sahip kuramcılar tarafından ileri sürülmemiş, çeşitli bilim dalları tarafından farklı şekillerde tanımlandığı için

‘Feminist Teori’ demek yerine ‘Feminist Teoriler’ demek daha uygun bulunmuştur. Feminist görüşün temel temalarından ilkinin güç ve statü göstergesi olarak toplumsal cinsiyet olduğu söylenebilir. Feministler, toplumsal cinsiyeti toplumsal sınıf gibi güç ve statü göstergesi olarak görürler. Kadın ve erkekler toplumda farklı konumlardır ve kadının konumu erkekten daha aşağıdadır (Ridgeway ve Bourg, 2004). Buna benzer başka bir düşünce ise erkeklerin daha fazla fiziksel güce sahip olduğu ve bunun sonucunda erkekler ve kadınlar arasında güç eşitsizliğinin ortaya çıktığı yönündedir. (Brace ve Davidson, 2000; Pratto ve Walker, 2004). Bu nedenle erkek egemenliği, kadının itaat etmesine bağlıdır.

Erkek gücü ve egemenliğinin alanları çeşitlidir ve kurumlardan evlilik ilişkilerine kadar pek çok düzeyde ortaya çıkar. Siyasi liderlerin çoğu erkektir ve bu nedenle erkeklerin kadınların yaşamları üzerinde derin etkisi olan yasaları çıkarma gücü vardır. Feminist analiz, bu mantığı diğer birçok alana genişletmiştir; örneğin tecavüzü cinsel bir eylem olarak değil, erkeklerin kadınlar üzerindeki gücünün bir ifadesi olarak görmüştür (Brownmiller, 1975).

Toplumsal cinsiyet kavramı bir güç temsili olarak, feminist analizin merkezinde yer alır (Enns, 2004; Budge ve Moradi, 2018). Kadınların daha az statüye ve güce sahip olduğu gözleminden, başka bir temel feminist tema olan cinsiyetçilik ortaya çıkmıştır. Cinsiyetçilik, hem bireysel ilişkilerde hem de kurumlarda yaygındır. Kadınlar, mecliste kadınların yeterince temsil edilmemesinden psikolojik teorilerin erkek merkezliliğine, kadın ve erkekler için aynı işe farklı ödeme yapılmasından, ev işlerinin paylaşımındaki iş bölümünün bile cinsiyete dayalı olmasına kadar birçok şekilde ayrımcılığa uğramaktadır. Böylece cinsiyetçilik, erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü sürdürerek hayata sayısız ve derin şekillerde nüfuz etmektedir. Teorisyenler, bir kişi veya grubun diğeri üzerinde gücü olduğunda dört temel güç kaynağı olduğuna inanırlar (Pratto ve Walker, 2004). Bunlar sırasıyla; şiddet uygulama ile tehdit veya zarar verme potansiyeli, ekonomik güç veya kaynakların kontrolü, güçlü grubun başkalarına neyi arzulamaları gerektiğini söyleyen (örneğin, kendinizi güzel göstermek için pahalı kozmetikler) veya belirli kıstaslara uymayan bireyleri küçümseyen (örneğin, şişman ve hatta biraz kilolu kadınlar) ideolojileri teşvik etme yeteneği ve bir ilişkide bir kişinin diğeri daha fazla ihtiyaç duyduğu ilişkisel güçtür.

Feministler, kültürlerde toplumsal cinsiyet rollerinin ve sosyalleşmenin önemini de vurgulamaktadır. Çocuklar küçük yaşlardan itibaren bu rollere uyum sağlayacak şekilde sosyalleştirilirler(Evans ve Mcleod, 2023). Bu bağlamda, feminist bakış açısı, sosyal öğrenme teorisi ile yakın bir uyum içindedir. Feminist, bu rolleri bireyler için kısıtlayıcı olarak görür. Esasen toplumsal cinsiyet rolleri, ister bir kıza fizikçi olamayacağını, ister bir erkeğe hemşire olamayacağını söylemek olsun, çocuklara yapamayacakları belirli şeyler olduğunu söyler. Cinsiyet rolleri bireysel potansiyelleri ve istekleri sınırladığından, feministler bu tür roller olmadan daha iyi durumda olunacağına veya en azından bu rollerin kökten revize edilmesi gerektiğine inanmaktadır (Chodorow, 1978).

2.5. Toplumsal Cinsiyet Algısını Belirleyen Etmenler

2.5.1. Aile ve Yakın Çevre

Aile; bireylerin resmi olarak evlilik yoluyla hayatlarını birleştirmesi sonucu ortaya çıkan bir toplumsal birimdir. Aile kavramı bir evin içinde anne baba ve çocuklar yaşıyorsa “çekirdek aile”, eğer aynı evde anneanne, babaanne, büyükbaba gibi başka insanlar da yaşıyorsa “geniş aile” olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal düzenin ve kuralların öğrenildiği ve nesilden nesile aktarıldığı en küçük toplum birimi olan ailenin toplumun devamı için önemli ve gerekli bir kurum olduğu düşünülmektedir.

Bireyi en çok etkileyen kişiler kuşkusuz gözünü açtığı andan itibaren içinde bulunduğu ortamda olan annesi, babası veya birincil bakım verenlerdir. Çocukluk, toplumsal cinsiyet bilgisinin edinilmesi için önemli bir zamandır. Çocukların cinsiyet farkındalığı ortalama olarak 19. ay gibi erken bir tarihte başlayabilir ve kızlarda bu süreç genel olarak erkeklerden daha erken başlar (Zosuls ve ark., 2009). 3 ila 5 yaş arası çocuklar, cinsiyet rolüne uyan davranışlarda, cinsiyetle özdeşleşmede (Halim, 2012) ve cinsiyete dayalı oyunlarda (Halim ve ark., 2013) artış ve karşı cinsle oyun oynamaya istekte azalma gibi cinsiyet katılımının belirtilerini gösterirler (Halim, 2012).

Teknoloji, anne-baba adaylarının, çocuklarının cinsiyetini doğumdan çok önce belirlemelerine giderek daha fazla olanak sağlamaktadır. Bunun sonucunda cinsiyet rolü kazanımı, ebeveynlerin fetüsün doğumundan önce hazırladıkları fiziksel ortam

veya fetüsle konuşma biçimleri aracılığıyla doğumdan önce bile başlar. Anne ve baba, bireyin toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmesindeki ilk basamağı oluşturur.

Evde ebeveynlerin davranış biçimleri, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına ne düzeyde uydukları ve çocuklarına bu davranış kalıplarını ne düzeyde öğrettikleri çocuğun ileride nasıl bir tutum benimseyeceğini büyük ölçüde etkiler. Ebeveynler, özellikle çocuklar okula başlamadan önce çocukların toplumsal cinsiyet rollerinin aktarımında çok önemli etkenlerdir (Bussey ve Bandura, 1999; Maccoby, 1998). Yapılan çeşitli araştırmalar sonucunda 6 ila 14 yaş arası çocukların, ailelerinin toplumsal cinsiyete dayalı tutumlarından üst düzeyde etkilenen grupta olduğu bulunmuştur (McHale ve ark., 2001; Kågesten ve ark., 2016; Halpern ve Perry-Jenkins, 2016; Yıldız, 2019; Endendijk ve Portengen, 2021).

Ebeveynlerin yanı sıra kardeşler de çocuklarda cinsiyet gelişimini etkileyebilir (Rust ve ark., 2000; McHale ve ark., 2001; Kuchirko ve ark., 2021). Rust ve arkadaşları (2000) tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre kendinden büyük ve aynı cinsiyette kardeşi olan çocuklar, kardeşi olmayanlara göre toplumsal cinsiyet özelliklerini daha baskın şekilde gösterirken, kardeşi olmayan bireyler, karşı cinsten kardeşi olanlara göre toplumsal cinsiyet rollerine daha fazla yatkınlık göstermektedir (Rust ve ark., 2000).

Aileden sonra yakın çevre diye tabir edilen yakın akrabalar veya anne-babanın sürekli görüştüğü arkadaş çevresi gelir. Birey, ailesi dışındaki ortamı da gözlemleyerek nasıl davranması ve nasıl davranmaması gerektiğini yavaş yavaş öğrenmeye başlar. Örneğin; aile ve akrabalarından oluşan bir bayram ziyaretine gidildiğinde çayları dolduran, sofrayı kuran ve daha sessiz konuşup gülen tarafın kadınlar olduğunu, erkeklerin ise nispeten daha yüksek sesle konuşup tartıştıklarını, mutfığa pek gidip gelmediklerini veya televizyon kumandasının hep erkeklerde olduğunu gören çocuk kafasında belirli şemalar oluşturur. Bu şekilde bir sürü ufak tefek ayrıntı aslında bireyin ilerdeki davranış biçimlerine yön verir.

Sosyoekonomik faktörlerin ailenin, dolayısıyla ailede yetişen çocukların, cinsiyet rolü tutumlarını etkileyebileceğine dair kanıtlar, daha yüksek eğitim düzeyine ve gelire sahip kadın ve erkeklerin daha eşitlikçi cinsiyet rolü yönelimleri gösterdiklerine dair bulguları içermektedir (örn., Crompton & Lyonette, 2005; Lackey, 1989). Sosyal öğrenme bakış açısıyla tutarlı olarak, ekonomik açıdan daha

avantajlı aile geçmişlerine sahip çocuklar aynı zamanda daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumlarına sahiptir (örn., Antill, Cunningham ve Cotton, 2003; Kulik, 2002).

2.5.2. Okul ve Arkadaş Grupları

Birey doğumundan itibaren belirli bir süre sınırlı bir çevrede hayatını sürdürür. Bu çevrenin değişmeye ve genişlemeye başladığı ilk ortam okul ortamıdır. Okul yaşamı ve eğitim kurumları çocukların sosyalleştiği, dolayısıyla aynı zamanda bir iktidar ilişkisini ifade eden toplumsal cinsiyet ilişkilerini öğrendikleri yerlerdir (Bilis, 2014). Okul ve toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar, okulun toplumsal cinsiyet rollerine olan tutumlar üzerinde önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir(örn., Blumberg, 2015; Bolzendahl & Myers, 2004; Council of Europe, 2014; Cunningham, Beutel, Barber, & Thornton, 2005; Delamont, 2012; Shu, 2004; Stromquist, 2007).

Çocuklar için ortalama okulöncesi kurumlarda okula başlama yaşı 3 yaşa kadar düşebilmektedir. Bu yaşlar, çocuğun hem cinsel kimlik algılarının oluşmaya başladığı hem de çevreden gelen alıcılara çok açık olduğu yaşlardır. Çocukların her gün, okul öncesi kurumlar da düşünülürse 5 ile 9 saat arası yaşatlarıyla vakit geçirdiği ortam okullardır. Çocuk için yeni ve dikkat çekici bir çevre olan okul ve okuldaki arkadaş ortamı küçük yaştan itibaren gizil öğrenmeler bakımından çok önemlidir.

Erkek ve kız çocukların genellikle eril ve dişil olarak adlandırılan belirli kişilik özelliklerini benimsemeleri ve geliştirmeleri sosyalleşme süreci aracılığıyla sağlanır. (Freeman, 1985). Birey büyümeye başladıkça kişisel deneyimleri, sosyalleşme ve okulun önemi artmaya başlar(Bolzendahl & Myers, 2004; Davis, 2007; Galambos, 2009; Vespa, 2009). Birey ergenlik çağına geldiğinde ise arkadaş grubu hayatında birincil öneme sahiptir. Birey hem kendi cinsini hem de karşı cinsi gözlemleyerek kafasındaki cinsiyet kalıp yargı ve davranışlarını iyice biçimlendirir ve sosyalleşme sürecinde farkında olmadan cinsiyet rollerini de benimser.

Yıllar içinde yapılan araştırmaların bulguları genç ergenlerin cinsiyet tutumlarını şekillendirmede akran rolünün önemine dair güçlü kanıtlar sağlamıştır. Bulgularda, erkek akran gruplarının rekabeti, sertliği ve heteroseksüel cesareti dayattığı, ergen erkeklerin birbirlerine fiziksel veya sözlü saldırılarda bulunarak ya

da zararlı madde kullanımına teşvik ederek maskülen cinsiyet normlarını kabul ettirdiği görülmüştür (Eder, 1987; Mora, 2012; Kågesten ve ark., 2016). erkek öğrencilerin zorbalık deneyimlerinin erkeklikle ilgili cinsiyete dayalı beklentilerden nasıl etkilendiğini anlamayı amaçlayan bir çalışmada gücün, cinsiyetin ayrılmaz bir parçası olarak görüldüğü ve erkeklerin karşı cins arasındaki sıralamasını etkilediğinden bahsedilmiştir. (Rosen ve Nofziger, 2019). Kızlar içinse akran gruplarında güzellik, dış görünüş ve karşı cinsle romantik ilişkilerin feminen cinsiyet rolleri olarak ön planda olduğu görülmüştür (Brown, 1997; Qin, 2009; Ringrose ve ark., 2013).

Okulun TCR tutumları üzerindeki etkisine yönelik deneysel bir çalışma yürüten Erden (2009), ileri eğitimde cinsiyet eşitliği konulu bir dersin (Ankara, Türkiye) TCR üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Aynı programda yer alan ve cinsiyet eşitliği dersini almayan öğrencilerin tutumları zaman içinde aynı kalsa da, deney grubu öğrencileri bir dönem süren cinsiyet eşitliği dersini aldıktan sonra dersin başlangıcına göre daha eşitlikçi TCR bildirmektedir.

2.5.3. İnternet, Kitle İletişim Araçları ve Televizyon Programları

Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanımının başladığı ilk yer aile olmasına rağmen, çocukluk döneminde televizyon, gazete/dergi, medya araçları ve internet ile etkileşimin başlamasıyla birlikte bu araçların da bireyin toplumsal cinsiyet tutumları geliştirmesinde önemli bir yeri vardır (Renkmen, 2015). Katz ve Boswell (1986) yaptıkları çalışmada, toplumsal cinsiyetle ilgili akran grubu ve ebeveyn tutumlarının, örneklemelerindeki çocukların gelecekle ilgili beklentilerini (istedikleri meslekler gibi) etkilemesine rağmen, bu beklentilerin en iyi yordayıcısının medya olduğunu belirtmiştir.

Geçmişte hayatın içinde çok da yer almayan kitle iletişim araçları, son elli yıl içinde hayatın merkezi haline gelmiştir. Özellikle son yıllarda teknolojinin hızla gelişmesi ve televizyon olmayan evin neredeyse kalmaması ile televizyonun günlük hayatı ve televizyona maruz kalan çocukların karakter gelişimi üzerindeki etkisi de önemli hale gelmiştir.

Televizyonda dizilerde, reklamlarda ve hatta çizgi filmlerde bile toplumsal cinsiyet rollerinin yoğun bir şekilde aktarıldığı görülebilir. Kadın karakterlerin

yeterince temsil edilmemesi ve toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel tasviri, okul öncesi çocuklar ve okul çağındaki çocuklar dâhil olmak üzere çocukları hedefleyen birçok televizyon programında belirgindir(Case, 2015; Walsh & Leaper, 2020). Çizgi filmler, çocukları olumsuz etkileyebilecek çeşitli toplumsal cinsiyet klişeleri içerir. Hindistan'ın Pencap kentinde 8 ila 13 yaşları arasındaki çocuklar üzerinde yapılan bir araştırma, çizgi film tüketimi ile geleneksel cinsiyet tutumları arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır (Zaheen & Khan, 2020).

Erkek karakterler, incelenen bir çok programda kadın karakterleri 2'ye 1 oranında geride bırakarak tüm karakterlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır (Götz ve ark., 2008; Ahmed ve Wahab, 2014; Case, 2015). Eşit olmayan görünüm oranına ek olarak, cinsiyetlerin televizyondaki fiziki gösterimi arasında da bir tutarsızlık vardır. Fiziksel özellikler açısından, erkek karakterlerin güçlü gösterilmesi, kadın karakterlerin ise daha çok zayıf, pasif, güzel olarak tasvir edilmesi daha yaygındır (Ahmed ve Wahab, 2014). Erkeklerle yönelik bu yargı, hayvanlar, robotlar, canavarlar ve diğer kurgusal varlıklar gibi insan olmayan karakterlerde de görülebilir (Götz ve ark., 2008; Walsh ve Leaper, 2020).

Televizyondaki erkek tasvirlerinden dolayı uzun süre televizyona maruz kalmak, çocukların erkekleri üstün görmelerine neden olabilir. Televizyon maruziyeti, toplumsal cinsiyetin klişeleşmiş inançlarıyla olumlu yönde ilişkilidir. Özellikle, daha çok televizyon izleyen bireylerin görüşleri, oyuncak tercihleri, meslek seçimi veya evdeki iş bölümü hakkında cinsiyetle ilgili katı fikirlere sahip olma ve geleneksel cinsiyet rollerine bağlı kalma olasılıkları daha yüksektir (Ward ve Grower, 2020). Televizyondaki kabarık etekli, parlak saçlı prensesler kız çocuklarının, herkesi döveren, güçlü süper kahramanlar erkek çocuklarının hayalinde idoleştirilir. Televizyon hem görsel hem işitsel uyarıcılar sağladığı için bireyler üzerindeki etkisi yadsınamaz düzeydedir.

Medya toplumda önemli roller oynamaktadır. Güncel olaylar hakkında bilgi verir, yorumlamalar yapar, vatandaşları çeşitli konularda harekete geçirir ve baskın kültür ve toplumu yeniden üretirler (Llanos ve Nina, 2011). Bu nedenle medya, hem çalışma ortamında (her düzeyde kadın personelin istihdamı ve terfii açısından) hem de kadın ve erkeklerin temsilde (adil cinsiyet eşitliği açısından) toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesinde önemli bir aktör olabilir.

Erkekler ve kadınlar, toplum hayatına yeni giren davranış kalıplarından hangisinin erkeğe hangisinin kadına özgü olduğunu çoğu kez filmlerden, çizgi romanlardan ya da reklâmlardan öğrenmektedirler (Uluyağcı ve Yılmaz, 2007). Bu açıdan bakıldığında medyanın öncü rolü de ortaya çıkmaktadır.

Özellikle son 20 yılda internet kullanımının giderek yaygınlaşmasıyla internetin hayattaki yeri çok daha farklı bir boyuta ulaşmıştır. Artık evde, sokakta, iş yerinde istenilen her an saniyeler içinde internete bağlanılabilir ve belirli içeriklere ulaşılabilir. İnternet her ne kadar günlük hayatı kolaylaştırırsa da kontrollü kullanımı özellikle gelişme çağındaki çocuklar için zordur. Bu bakımdan kontrollü kullanılmadığı takdirde birçok farklı durum ortaya çıkabileceği gibi filtrelenmemiş içeriklere de ulaşılabilir.

2.5.4. Oyun ve Oyuncaklar

Oyuncaklar, çocukların cinsiyet rollerini kazanmasında ve eğitiminde önemli bir rol oynar. Rol yapma, sosyal ve bilişsel becerilerin gelişimini teşvik ederler (Cherney ve Dempsey 2010). Çocukların ilk oyuncakları alınırken bile toplumsal cinsiyetleri gözeticilerle alınır. Pek çok oyuncak, diğerinden daha çok bir cinsiyete uygun olarak kalıplaşmıştır. Kız çocuklara yönelik oyuncaklar kişisel bakım, bebekle ilgilenme, çekicilik ve güzellikle ilgiliyken, erkeklere yönelik oyuncaklar teknoloji, rekabet, saldırganlık ile ilgilidir (Blakemore ve Centers, 2005; Campenni, 1999). Bu cinsiyet klişeleri, kazanılan roller, ilgi alanları ve becerilerin yönelimi konusunda erkekler ve kadınlar veya kız ve erkek çocuklar arasında farklılıklara yol açar ve bu nedenle eğitim ve mesleki kariyer seçimi üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir (Fredricks ve Eccles 2002; Kollmayer ve ark., 2016; Tiedemann, 2000; Weisgram ve ark., 2011).

Çocukluk döneminde oyun, sosyalleşmenin önemli bir bileşeni haline gelir. Çocuklara öğretilen oyunlar da toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak değişkenlik gösterir. Örneğin; geleneksel cinsiyet rollerinin benimsendiği bir ailede kız çocuklarına daha çok evcilik, bebek uyutma, hayali kahve veya yemek yapma gibi daha pasif, sakin devam eden oyunlar oynatılırken erkek çocuklarına savaş oyunları, asker veya polis olma, top oyunları gibi daha fiziksel açıdan aktif ve agresif oyunlar oynatılabilmektedir. Oyun ve oyuncaklar çocuğun hem psikolojik hem de sosyal gelişimi açısından büyük öneme sahiptir. Çocuk, evdeki herhangi bir nesneyle

kendine çok farklı oyunlar kurabilir. Kendisine alınan oyuncaklar ise hayatındaki iki önemli figür olan anne ve babadan geldiği için çocuk zihni açısından çok önemli bir yere sahiptir. Oyuncaklar, çocuk açısından eğlendirici olduğu kadar eğitici rollere de sahiptir. Örneğin; piyasada oyuncak plastik mutfak setleri ya da oyuncak polis kelepçe setleri gibi cinsiyet rollerinin çok belirgin olduğu oyuncaklar vardır. Bu oyuncaklar çocuğun küçük yaşlarda belirli davranış kalıplarını benimsemesine yol açar.

Cinsiyete dayalı oyuncaklar, kızlar ve erkeklerde farklı becerilerin geliştirilmesine yol açar. Bu durum çocukların aktivitelerini toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına göre yönlendirmekte ve böylece bireysel gelişim potansiyellerini kısıtlamaktadır (Cherney ve ark. 2003; Francis 2010; Jirout ve Newcombe 2015; Li ve Wong 2016). Bloklar ve oyuncak askerler gibi geleneksel açıdan erkeksi olduğu düşünülen oyuncaklarla oynamak genellikle uzamsal becerilerin gelişimi ve daha agresif davranışlarla ilişkilendirilirken (Hellendoorn ve Harinck 1997; Jirout ve Newcombe 2015), oyuncak bebekler veya peluş hayvanlar gibi kadınsı olarak nitelendirilen oyuncaklarla oynamak daha bakım verici davranışlarla ilişkilidir (Caldera ve Sciaraffa 1998; Liss 1981). Barbie bebekler gibi cinselleştirilmiş oyuncak bebeklerle oynamak, kızlarda algılanan kariyer seçeneklerinin daralmasıyla bile ilişkilendirilmektedir (Sherman ve Zurbriggen 2014).

2.5.5. Video Oyunları

Video oyunlarının giderek artan popülaritesi ve oyun grafiklerinin daha gerçekçi ve etkileşimli hale gelmesi, video oyunlarının oyuncular üzerindeki etkisini ve toplumdaki cinsiyetçi eğilimleri nasıl etkilediğini televizyon ve oyun ve oyuncaklardan ayrı bir başlıkta açıklama gereği duyulmasına neden olmuştur. Video oyunlarının popülaritesi ve erişilebilirliği artmaya devam ettikçe, video oyunlarında kadın tasvirinin cinsiyet rolü beklentileri ve şiddet kullanımı üzerindeki etkisi sorunu da ortaya çıkmaktadır (Dietz, 1998).

Televizyon programlarının, çizgi filmlerin ve oyuncakların bireylerin cinsiyet rolleri kazanımı üzerindeki etkileri son derece önemlidir. Ancak video oyunlarının ortaya çıkması ile bireyler artık pasif birer izleyici olmaktan çıkıp oyunun interaktif bir parçası haline gelmeye başlamıştır. Video oyunları (televizyon veya dergilerin aksine), oyuncuların video oyunu karakterleri olmaları ve onları kontrol etmeleri için

aktif bir rol sunar. Bu, oyuncuların sanal dünyaya daha fazla dalmasına veya onun bir parçası olmasına olanak tanır (Barlett ve Harris, 2008). Bilgisayar ve video oyunları, Batı ve Asya toplumlarında çocuklar, ergenler ve genç yetişkinler için en popüler boş zaman etkinlikleri arasında yer almaktadır. Bilgisayar oyunu endüstrisi milyar dolarlık bir endüstridir ve ürünleri günümüzün medya ortamının önemli bir parçası haline gelmiştir (örn., Poole, 2000; Vorderer & Bryant, 2006; Wolf, 1999). Özellikle ‘multiplayer games’ denilen ‘çok oyunculu oyunlar’ ile bireyler oyun oynarken aynı zamanda sosyal etkileşime de girebilmektedirler.

Birçok yazar, çoğu dijital oyunun kadın karakterleri canlandırmak için büyük ölçüde klişelere ve arkaik rol modellerine dayandığını belgelemiştir (Dietz, 1998; Jansz & Martis, 2003; Sherman, 1997). Bilgisayar oyunlarındaki birçok kadın karakter, güçlü erkekler tarafından korunan veya kurtarılan zayıf kurbanlardır (McCroskey & McCain, 1974). Ayrıca, kadınların görsel tasvirleri, fiziksel özellikleri (ör. giyim yoluyla) vurgulama veya kadın cinselliğini abartma eğilimindedir (ör. Beasley & Standley, 2002; Downs & Smith, 2005; Schleiner, 2001). Bu tür içerikler muhtemelen erkek oyuncuları cezbetse de kadınları oyun oynamaktan uzaklaştırabilir, çünkü bu tür cinsiyet klişelerini gözlemlemek kadın karakterlerle özdeşleşmeyi engelleyebilir ve hatta bilişsel çatışmalara ve rahatsızlığa neden olabilir.

Video oyunlarına maruz kalmanın sonuçlarından biri, olumsuz klişelerin, özellikle de toplumsal cinsiyet klişelerinin pekiştirilmesidir. Çoğu video oyununun olumsuz kalıplaşmış toplumsal cinsiyet imgeleri içerdiği kanıtlanmıştır (Dietz, 1998; Dill ve ark., 2005). Ancak, geleneksel cinsiyet rollerini içeren içeriğe maruz kalmanın oyuncuların erkek ve kadın toplumsal cinsiyet rollerine ve özelliklerine yönelik tutumları üzerindeki belirli etkilerini araştırmak için çok az araştırma yapılmıştır. Örneğin; Grand Theft Auto (GTA) gibi bazı popüler video oyunları, faile yönelik herhangi bir olumsuz sonucu vurgulamadan kadınlara yönelik cinselleştirilmiş şiddeti tasvir etmekte ve hatta ödüllendirmektedir. Önceki araştırmalar, şiddet normatif olarak algılandığında ve sosyal olarak onaylandığında saldırgan davranışın arttığını göstermiştir (Vernberg, Jacobs ve Hershberger 1999).

Ergenlerin video oyunlarında yaygın olarak sergilenen olumsuz toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına maruz kalmasıyla ilgili en büyük endişelerden biri, kalıp

yargıların bu gelişim döneminde şekillenip dönüşmesidir (Ruble ve Martin 1998). Oyun etkinlikleri (örn.; oyuncak bebekler ve kamyonlar) hakkındaki toplumsal cinsiyet kalıp yargıları okul öncesi dönemde ortaya çıkarken (Killen ve ark. 2001), yetişkin cinsiyet rolleri ve özellikle cinsellik hakkındaki toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ergenlik döneminde oldukça önemli ve karmaşık konulardır (Martin 1996). Bu nedenle, video oyunlarında kadınların geleneksel rolleri destekleyici tasvirlerine maruz kalmak, ergenlik döneminde sosyal gelişimi ve sosyal ilişkileri olumsuz etkileyebilir. Aslında, başkalarını akran etkinliklerinden yalnızca cinsiyete dayalı olarak dışlama kararlarını destekleyen ergenler, genellikle kalıp yargıları kullanarak kararlarını haklı çıkarmaktadırlar (Killen ve Stangor 2001).

Henning ve arkadaşlarının (2015), video oyunlarındaki klişeleşmiş cinsiyet rollerinin ergenlerdeki tutum ve davranışları etkileyip etkilemediğini öğrenmek amacıyla yaptıkları çalışmada; kızların oyunlarda ve özelliklede kadınların müstehcen şekillerde tasvir edildiği oyunlarda kalıp yargıları fark etme oranının erkeklerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Dahası, kızların erkek karakterleri saldırgan olarak betimleyen erkek geleneksel rollerini öne çıkaran oyunları olumsuz olarak görme oranları da erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Genel olarak bakıldığında ise kadınların fiziksel görünümüyle öne çıkmasının, tüm katılımcıları şiddet içerikli erkek rollerinin olduğu oyunlardan daha çok rahatsız ettiği görülmüştür (Henning ve ark., 2015). Bu, şiddet içeren ve saldırgan görüntülerin, ergenler tarafından cinsel açıdan sömürücü görüntülerden daha olumlu bir şekilde görüldüğünü göstermektedir.

Oyun tutkunları arasında, medyadaki olumsuz toplumsal cinsiyet klişelerinin, oyunlar eğlence amaçlı oldukları için zararsız olduğu ve önemli olmadığı yaygın olarak kabul görmektedir (Dill ve Thill, 2007).

Brenick ve arkadaşları (2007), 41 erkek ve 46 kadın üniversite öğrencisini toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve şiddet içerikli video oyunlarına maruz bıraktı. Bu yazarlar, daha sık oyun oynayan oyuncuların, özellikle erkeklerin, cinsel olarak sömürülen kadınlar ve şiddet uygulayan erkekler gibi oyunlarda olumsuz klişelere göz yumma olasılığının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, Brenick ve meslektaşları, deneklerinin genel olarak, olumsuz toplumsal cinsiyet klişelerine maruz kalmanın tutum veya davranışlarda değişikliğe neden olmadığına inandıklarını

keşfettiler (Brenick ve ark., 2007). Gençlerin, özellikle sık oyun oynayan erkeklerin, olumsuz medya içeriğinin olumsuz etkileri olabileceğini anlamadıkları göz önüne alındığında, bu tür içeriğin neden zararlı etkileri olduğunu anlamadıkları sonucu çıkar.

2.6. Şiddet Ve Şiddet Türleri

Şiddet, Dünya Sağlık Örgütü tarafından “kendine, başka bir kişiye, bir grup ya da topluluğa karşı, ölüm, psikolojik zarar, gelişme geriliği, yoksunluk veya yaralanmayla sonuçlanan ya da sonuçlanma olasılığı yüksek olan, fiziksel güç ya da gücün, tehdit ya da fiilen, kasıtlı olarak kullanılması” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, bir eylemin şiddet olarak sınıflandırılabilmesi için bir kişi veya grubun başka bir kişi veya gruba karşı güç veya güç kullanma niyetinde olması gerektiğini vurgular. Dolayısıyla şiddet, kasıtsız eylemlerden ve olaylardan kaynaklanan yaralanma veya zarardan ayırt edilir (Krug, Dahlberg, Mercy ve ark., 2002).

Bu tanım sadece fiziksel güç kullanımına değil, aynı zamanda tehdit veya fiili güç kullanımına da dikkat çekmektedir. Şiddet sadece fiziksel yaralanmayla sonuçlanan eylemler olarak değil, aynı zamanda psikolojik zarar, gelişim bozukluğu veya yoksunluğun meydana geldiği durumlarda da mevcut olarak tanımlanır; bu nedenle, ihmal veya ihmal eylemleri de şiddet içeren eylemler olarak kategorize edilebilir (Rutherford, Zwi, Grove, ve Butchart, 2005).

Dünya Sağlık Raporu, şiddeti uygulayan kişiye göre şiddeti bireyin kendine uyguladığı (kendine yönelik), kişiler arası ve kolektif şiddet olarak üç kategoriye ve şiddetin türüne göre de fiziksel, cinsel, psikolojik veya yoksun bırakma veya ihmal içeren şiddet türleri olarak dörde ayırmaktadır (Krug, Dahlberg ve ark., 2002).

2.6.1. Kendine Yönelik Şiddet

Kendine Yönelik Şiddet, ölümcül ve ölümcül olmayan intihar davranışı ve intihara meyilli olmayan kasıtlı kendine zarar verme (yani kendini yaralamada olduğu gibi, niyetin kendini öldürmek olmadığı davranışlar) dahil olmak üzere bir dizi şiddet içeren davranış kapsamaktadır. Bir davranış olmasa da, kendi kendine yöneltilen şiddet içeren davranışlarla ilişkisi nedeniyle intihar düşüncesi (yani intiharı düşünme, düşünme veya planlama) de kendine yönelik şiddet içerisinde düşünülmektedir (Crosby, Ortega ve Melanson, 2011).

Gençler ve genç yetişkinlerin özellikle risk altında olduğu düşünülmektedir; çocuklukta nadir olmasına rağmen, intihar nedeniyle ölümler, intihar girişimleri ve kendine zarar verme davranışı, ilk gençlik döneminin başından ortalarına kadar dramatik bir şekilde artar ve 20'li yaşların ortalarına kadar yükselmeye devam eder (Gould, Greenberg ve ark., 2003).

Kendine yönelik şiddet genç yaşlarda bireyin dış görüşünü ile ilgili memnuniyetsizliği, akran gruplarından dışlanma, cinsel yönelimi gibi nedenlerle ortaya çıkabilirken ilerleyen yaşlarda sosyal statüsünden memnun olmama, ekonomik sıkıntılar ve bu sıkıntılara bağlı ortaya çıkan ruhsal sıkıntılar sonucu meydana gelebilmektedir (Rutherford, Zwi ve ark., 2007).

2.6.2. Kişilerarası Şiddet

Rosenberg (2006) kişilerarası şiddeti; yaygın bir halk sağlığı, insan hakları ve kalkınma sorunu olarak tanımlamıştır (Rosenberg ve diğerleri, 2006). Dünya sağlık örgütüne göre kişilerarası şiddet, aile, arkadaş çevresi, toplum, tanıdıklar veya yabancılar tarafından işlenebilen bir suçtur (Krug, Mercy, Dahlberg ve ark., 2002). Etkileri ailelere, topluluklara ve hatta uluslara yansır ve nesiller boyunca devam edebilir. Dünyanın birçok yerinde ergenler ve genç yetişkinler arasında önde gelen ölüm nedenlerinden biridir. Kişilerarası şiddete maruz kalma, bireylerin yaşamları boyunca çok çeşitli duygusal, davranışsal ve fiziksel sağlık sorunlarına karşı savunmasızlığını artırır (Mercy, Hillis ve ark., 2017). Küçük yaşta ailesi tarafından ihmal edilmiş bir çocuk, yetişkin bir birey olduğunda fiziksel veya duygusal sağlığı yönünden eksiklikler hissedebilir.

Kişilerarası şiddet, bir birey veya küçük bir grup birey tarafından diğer kişilere karşı kasıtlı olarak fiziksel zorlama veya güç kullanımını içerir. Kişilerarası şiddet fiziksel, cinsel veya psikolojik (duygusal şiddet olarak da adlandırılır) olabilir ve kişiyi belirli gereksinimlerinden (örneğin; engelli bir bireyin tekerlekli sandalyesini erişemeyeceği bir yere koymak) mahrum bırakma ve ihmal de kişiler arası şiddet olarak düşünülebilir. Kişiler arası şiddet aile içinde çocuk ve yaşlı istismarı, flört şiddeti gibi durumlarda olabileceği gibi kan bağı olmayan insanlar arasında da tecavüz, istismar, zorbalık gibi şekillerde de ortaya çıkmaktadır (Krug, Mercy, Dahlberg ve ark., 2002). Bu şiddet türü ile yüz yüze olduğu kadar dijital ortamda da karşılaşabilmektedir.

2.6.3. Kolektif Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü, kolektif (toplu) şiddeti "siyasi, ekonomik veya sosyal amaçlara ulaşmak için kendilerini bir grubun üyesi olarak tanımlayan kişiler tarafından başka bir grup veya bir dizi kişiye karşı şiddetin araçsal olarak kullanılması" olarak tanımlanmaktadır.

Kolektif şiddet, savaş, terörizm ve devletler arasında veya içinde ortaya çıkabilecek şiddetli siyasi çatışmaları, devletler tarafından uygulanan şiddeti (soykırım, işkence, sistematik insan hakları ihlalleri) ve çete savaşı gibi organize şiddet suçlarını içerir. Bu şiddet çeşidi fiziksel, cinsel, psikolojik veya ihmal veya ayrımcılıkla karakterize edilen tüm şiddet kategorilerini içerebilir (Rutherford, Zwi ve ark., 2007).

Toplu şiddetin ayaklanmalar ve rastgele ve aniden meydana gelebilen genç çete kavgaları gibi plansız örnekleri olabileceği gibi darbeler, isyanlar, devrimler, terörizm ve savaş gibi örgütlü biçimleri de vardır.

2.6.4. Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, herhangi birine ya da bir nesneye karşı fiziksel güç kullanarak yaralamak olarak tanımlanabilir. Fiziksel şiddet bir kişiye, bir gruba, nesnelere, hayvanlara karşı kullanılabilir. Bu davranış biçimi itip sarsma, vurma, tekme atma gibi direkt bir başka birey tarafından uygulanabileceği gibi bıçakla yaralama, silahla ateş etme, yakma gibi kesici, delici aletler aracılığıyla da uygulanabilir. Şiddetin derecesi masaya bir yumruk vurmaktan tüm mobilya setini yok etmeye kadar yükselebilir. Ayrıca itmekten veya sarsmaktan cinayete kadar yükselebilir. Fiziksel şiddetin tehlikeli olmasının nedeni çok küçük çaplı başlayıp ciddi boyutlara ulaşabilecek olmasıdır. Fiziksel şiddet sonucunda karşı tarafı yaralama amacı vardır. Fiziksel şiddet deyince akla ilk gelen bu davranışların yanı sıra, fiziksel şiddet; bireyin yeme, içme, su, tuvalet gibi temel ihtiyaçlarını, tedavi görmesini ve ilaç kullanımını engelleme gibi şiddet mağduru bireyle aktif fiziksel temas gerektirmeyen davranışları da içermektedir (KSGM, 2008; Akt. Balcıoğlu, Dolu, 2013).

Şiddetin en çok bilinen ve tespit edilmesi en kolay olarak düşünülen türü olmasına rağmen aslında fiziksel şiddeti tespit etmek oldukça zor olabilir. Fiziksel şiddet mağdurları yaşadıkları istismar yakın çevrelerinden geldiyse istismarı saklama

eğiliminde olabilirler. Ayrıca genelde fiziksel şiddeti uygulayacak kişi toplum içinde değil daha tenha yerlerde (bireyin kendi evi, dışarda bir sokak arası ya da tuvalet) bu şiddeti uygulama eğilimindedir.

Fiziksel şiddet, çocuk istismarı, evlilik içi şiddet, cinsel saldırı, cinsel sömürü, yaşlı istismarı ve hatta taciz durumlarında ortaya çıkabilir.

2.6.5. Psikolojik Şiddet

Psikolojik şiddet genelde biri üzerinde güç kazanmak ya da egemenliğini devam ettirmek amacıyla başvurulmuş bir şiddet türüdür. Psikolojik şiddet içeren ilişkilerde asla saygı yoktur ve şiddete uğrayan bireyin rızası baskı yoluyla oluşturulur. Psikolojik şiddet; karşısındaki bireyi sürekli eleştirme, küçümseme, bireyin kendisinden şüphelenmesine neden olma veya gerçeklik algısını bozma, duygularını manipüle etme ve bireyi sosyal olarak toplumdan koparıp yalnızlaştırma gibi davranışlar içeren ciddi bir şiddet türüdür (Rakovec-Felser, 2014).

Psikolojik şiddet, arkadaşlıklar, iş ilişkileri, yakın ilişkiler veya ailevi ilişkiler dâhil olmak üzere her tür ilişkide herkesin başına gelebilir. Çocuk istismarı ve partner istismarı, bu şiddet türünün en yaygın biçimleri arasındadır ve ciddi halk sağlığı sorunları olarak kabul edilir (Li, Zhao ve Yu, 2019).

2.6.6. Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet, yaygın olmasına rağmen şiddetin en az anlaşılan biçimidir. Ekonomik şiddete maruz kalan bir kişi, ev dışında çalışıp iyi bir maaş kazansa bile mali bağımsızlığını kaybeder. Ekonomik şiddet gelirleri eşit olmayan insanlar arasında olabileceği gibi eşit derecede zengin veya fakir bireyler arasında da ortaya çıkabilir. Bu şiddet türü, evlilik içinde çok sık ortaya çıkabilen bir şiddet türüdür. Ataerkil toplumlarda çalışıp eve maddi katkı sağlayan kişi erkek olarak görüldüğü için kadınların ekonomik şiddete uğrama ihtimali daha yüksek olabilmektedir.

Kadına yönelik ekonomik şiddet, bir erkek istismarcının ailenin maddi gelirinin kontrolünü elinde tutması, hanedeki kadınları önemsemekten paranın nasıl harcanacağına veya biriktirileceğine karar vermesi ve böylece kadınları kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için paraya tamamen bağımlı hale getirmesi durumunda ortaya çıkar. Kadınlara yetersiz miktarda harçlık vermeyi veya para için dilenmeye zorlamayı içerebilir (Birleşmiş Milletler Kadın Fonu [BMKF], 1999).

Ekonomik şiddet aynı zamanda yiyecek ve giyecek gibi ihtiyaçlar için gerekli maddi imkânların kesilmesini veya kısıtlanmasını, kadınların parasının alınmasını, paraya bağımsız erişiminin engellenmesini, kadınları finansal karar alma süreçlerinden dışlamayı ve mülklerine zarar vermeyi içerebilir (Prince Edward Adası Kadın İstismarı Protokolleri, 2000). Ayrıca, finansal olarak hane ekonomisine katkıda bulunmayı reddetme, gıda ve temel ihtiyaçları görmezden gelme, kadınların eğitime başlamasını, bitirmesini veya kayıt dışı veya resmi istihdam elde etmesini engelleme ve sağlık hizmetlerine ve tarımsal kaynaklara erişimi kontrol etme gibi eylemleri de içerir (UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, 2000).

Sosyal hayatta ise bu şiddet türü nakit ve kredi olanaklarına erişimin kısıtlanması, erkekler ile eşit zorlukta ve değerde iş için eşit olmayan ücretlendirme, miras, mülkiyet hakları ve boşanma veya dul kaldıktan sonra hayatı devam ettirme koşulları ilgili ayrımcı yasalar olarak ortaya çıkabilir (Heise, Ellsberg ve Goheemoeller, 1999).

Ekonomik şiddet, kadınların bağımsız geçim kaynaklarına ulaşımının kısıtlanması nedeniyle kadın yoksulluğun derinleşmesine neden olmaktadır. Kadınlar için eğitim alma ve gelişim fırsatlarını azaltmaktadır. Bu şiddet türü, fiziksel şiddete dönüşebilir ve istismara uğrayan kadın ve çocuklarının ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebilir. Cinsel sömürüyü teşvik eder; anne hastalık ve ölümlerinin yanı sıra HIV bulaşma riskini artırır, kadın ve kız çocuk ticaretini teşvik eder. Birey şiddet içeren ilişkiden koptuktan sonra bile ekonomik istismar devam edebilir (Fawole, 2008). Ekonomik şiddet, çoğu şiddet türünde olduğu gibi, aynı zamanda kurbanların arkadaşları ve aileleri için de duygusal ve fiziksel bir stres kaynağıdır.

2.6.7. Cinsel Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) cinsel şiddeti “kimliği ne olursa olsun herhangi bir kişi tarafından, bir kişinin cinselliğine karşı baskı kullanarak herhangi bir cinsel eylem elde etme girişimi, bu girişime yönelik tekliflerde bulunma ya da bir kişiyi ticari amaçla cinsel olarak kullanmaya yönelik eylemlerin tümünü kapsamakta olup, kurbanla fail arasındaki ilişki her ne olursa olsun, kurbanın evi ya da işyeri ile sınırlı kalmaksızın her türlü koşulda bir kişinin cinselliğine karşı dolaylı ya da direkt olarak ve zorlamayla yapılan cinsel eylemler olarak tanımlamıştır (WHO,2002; Polat, 2017).

Cinsel şiddet, cinsiyetine bakılmaksızın mağdur üzerinde yaygın psikolojik ve sosyolojik etkileri olan, son derece olumsuz ve travmatik bir yaşam olayıdır. Genellikle utanç gibi çok çeşitli olumsuz duygulara ve “Neden ben?” gibi varoluşsal sorulara yol açar. Mağdurlarda çaresizlik ve güçsüzlük duygularını artırır ve özgüvenlerini etkiler (Kalra ve Bhugra, 2013).

Cinsel şiddet özel hayatla bağdaştırıldığı için tespit edilmesi zor olan şiddet türlerindendir. İnsanlar genelde ilişkide bulundukları insan tarafından şiddete maruz kaldıklarında, başlarına gelen olayla ilgili konuşmaya utandıkları için veya hukuksal süreç göz korkutucu olabileceği için bu şiddet türünü ihbar etmezler.

Cinsel şiddet sadece fiziksel olarak rıza olmadan girilen ilişki türünü ifade etmez. Bu şiddetle, bireye istemediği halde cinsel içerikli fotoğraflar veya metinler gönderme, bireyin haberi yokken özel anlarda onu gözetleme, cinsel yolla bulaşabilen hastalığını partnerinden saklama, kalabalık yerlerde bireyle istenmeyen fiziksel temas kurma gibi şekillerde de karşılaşılabılır.

2.6.8. Dijital Şiddet

Bireylerin sosyal medya siteleri, çevrimiçi oyunlar, akıllı telefonlar gibi teknoloji ve internet kullanımı ile hayatına girmiş mecralarda takip veya tehdit edilmesi, her türlü bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak istemediği ya da haberinin olmadığı kayıtlarının alınıp yayınlanması, bu ortamlarda bireyin itibarını zedeleyecek durumların oluşturulması, nefret içerikli söylemlere maruz kalınması gibi her türlü kötü niyetli davranışı içeren çok boyutlu bir şiddet türüdür. Dijital şiddet, günden güne yeni teknolojilerin ortaya çıkmasıyla giderek yaygınlaşıp çeşitlenmektedir.

Avrupa Konseyi siber şiddeti; siber taciz, siber suç, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımıyla gerçekleşen gizliliğin ihlali, nefret söylemi, doğrudan tehditler ve fiziksel şiddetle tehdit, çocuklara yönelik çevrimiçi cinsel istismar ve taciz olmak üzere altı alt başlıkta ele almaktadır; (Avrupa Konseyi, 2018). İngiltere’de yayınlanan “Adult Online Hate, Harassment and Abuse”(Yetişkinlere Yönelik Çevrimiçi Nefret, Taciz ve İstismar) başlıklı raporda ise çevrimiçi zararlı davranışlar; çevrimiçi taciz, siber zorbalık, siber takip, intikam pornosu ve görüntüye dayalı istismar, nefret suçu, nefret olayları ve nefret söylemi olmak üzere beş alt

başlıkta ele alınmaktadır (Davidson ve ark., 2019).

Dijital şiddetin en çok karşılaşılan alt boyutu siber zorbalıktır. Siber zorbalık en basit tanımı ile elektronik temelli iletişim teknolojileri kullanılarak yapılan dijital bir şiddet türüdür (Aytekin, 2022). Birey adına sahte hesap açılıp onun gibi davranılması, kimlik hırsızlığı, bireyin hesaplarını ele geçirmek, ifşa, sürekli dalga geçen yorumlar yapmak gibi tehdit edici, korkutucu ve devamlı olabilen bir zorbalık türüdür. 2021 yılında, Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneği (TBİD) tarafından yürütülen “Türkiye’de Dijital Şiddet Araştırması”nın sonuçlarına göre Türkiye’de her beş kişiden biri dijital şiddete maruz kalmaktadır. Dijital şiddete en çok gençler maruz kalmakta, yaşlara göre ayrıldığında ise 15-17 yaş arası her beş gençten biri, 18-32 yaş arası her üç gençten biri dijital şiddete uğradığını belirtmektedir.

Maple ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan bir araştırma, siber tacizin neden olduğu zararın erkekler ve kadınlar tarafından farklı şekilde deneyimlendiğini öne sürmektedir. Kadınlar cinsiyet ve fiziksel görünüşlerinden ötürü, erkekler ise siyasi görüşlerinden dolayı daha çok dijital şiddete uğradıklarını belirtiyorlar (Abınık, Şener, 2021). Yapılan araştırmalar, kadınların belirli çevrimiçi taciz türlerinin kurbanı olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu öne sürüyor. Örneğin, 9000’den fazla Alman internet kullanıcısıyla yapılan bir anket, kadınların çevrimiçi cinsel taciz mağduru olma olasılığının erkeklere göre çok daha yüksek olduğunu ve bu taciz biçiminin diğer taciz türlerinden daha travmatik olduğunu ortaya koymuştur (Staude-Muller ve ark., 2012).

Dijital şiddetin içinde genel olarak ekonomik, sosyal veya psikolojik zarar verme amacı bulunmaktadır. Bireyin kredi kartlarının ele geçirilmesi, kişisel alanına girip aşağılayıcı yorumlar yapılması, istemediği görüntülerinin veya yazışmalarının yayınlanıp bireyin yalnızlaştırılması gibi birçok yolu vardır (NNEDV, 2006, 2008). Dijital şiddetin gerçek hayatta fiziksel veya cinsel şiddete dönüşme, intihar, işini kaybetme, depresyon, itibarsızlaşma gibi ciddi ve uzun vadeli sonuçları olabilir (Beran, Li, 2005; Cripps ve Stermac, 2018; Mitchell ve ark., 2007; Patchin ve Hinduja, 2006).

2.7. Şiddet ve Saldırganlık Kuramları

Şiddet ve saldırganlık kavramları iç içe geçmiş kavramlar olarak bilinse ve yakın anlamlı olsa bile aslında farklı şeyler ifade etmektedir. Saldırganlık; kişinin daha çok ruhsal durumunu ifade etmek için kullanılan, içinde şiddet öğeleri barındırabilen, yöneldiği birey üzerinde incitici sonuçlara neden olabilen bir kavramdır. Saldırganlık ister kişilerarası ilişkilerde sözel ya da fiziksel olarak gerçekleşsin, ister savaşlar ya da katliamlar şeklinde sergilensin dünya tarihi kadar eskidir. Sürekli değişmekte olan dünyanın şartlarından dolayı insanlarda saldırganlığa yol açan etmenler, saldırganlığın çeşitleri ve saldırganlığın ortaya çıkma şekilleri değişkenlik göstermektedir (Breakwell,1997).

Şiddetin ise evrensel bir tanımını yapmak neredeyse imkânsızdır. Çünkü genel olarak bakıldığında şiddet sayılabilecek davranışlar kültürden kültüre değişkenlik gösterir. Örneğin Türkiye’de dini inanışlardan dolayı hayvanların kurban edilmesi şiddet olarak değil dini bir vazifenin yerine getirilmesi olarak görülür. Ya da İspanya’da düzenlenen boğa güreşleri farklı kültürdeki insanlar tarafından şiddet olarak görülebilecekken İspanyollar için bir eğlence unsurudur. Bazı ayırt edici tanımlara göre güç kullanımının devreye girmesi bir olayın şiddet kategorisine girmesini sağlayabilmektedir (Kirel, 1995). Şiddet, çoğunlukla saldırganlık olgusunun eyleme dökülmesi durumu olarak tanımlanabilir. Yani özetlemek gerekirse saldırganlık bireylerin ruhsal durumunu ifade ederken, şiddet daha çok eylemleri, yapılan hareketleri ifade etmektedir (Karakulak, 2018).

Bireylerde gözlemlenen saldırganlık durumunu ve bunun sonucunda meydana gelen şiddet davranışlarını açıklayan çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bazı teoriler insanların doğal olarak şiddetli hareket etmeye meyilli olduklarını, çok az uyarım veya motivasyona ihtiyaç duyduklarını ve şiddetin nihayetinde kendini kontrol etme başarısızlığının ürünü olduğunu iddia eder. Diğer teoriler, insanların doğal olarak gelenek ve düzen kurallarına uymaya eğilimli olduklarını, teşvik veya motivasyon açısından çok şey gerektirdiğini ve şiddetin eninde sonunda olağandışı dürtülerin ürünü olduğunu iddia eder (Bandura, 1977; Budak, 1994; Lorenz, 1996).

Genel olarak şiddeti anlamlandırabilmek için çeşitli açıklayıcı çerçeveler geliştirilmiştir. Bu bölümde bu yaklaşımlar açıklanmaya çalışılmıştır.

2.7.1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik görüŖe göre birey doğuŖtan iki eğilimle dünyaya gelir: yaşam içgüdüŖü ve ölüm içgüdüŖü. Yaşam içgüdüŖü, insanın yaşama isteğini ve sevincini yansıtır ve cinsel içgüdüleri de içerir. Ölüm içgüdüŖü ise insandaki yıkıcı, yok edici eğilimleri içerir. Psikanalitik görüŖe göre yaşayan her varlıkta, ilksel (inorganik) konumuna geri dönme amacını taşıyan yok edici içgüdüler bulunmaktadır. Bu içgüdülerin yok edici öğelerini, organizma dışına yönlendirmek libidonun görevidir. Freud'a göre saldırganlık, ölüm içgüdüŖünün, bireyin kendisi dışındaki kiŖi ya da nesnelere yöneltilmesidir (İsen, 1995).

Freud, saldırganlığı, id içgüdüleri, ego içgüdüleri, yaşam enerjisi (eros) ve yıkıcılık(ölüm enerjisi) thanatos kavramları ile açıklamıştır (Körük, 2020). Freud'un, Psikanalitik kuramın ilk evresinde kiŖiliğin gelişim sürecinde ortaya çıkan sorunları ve belirli gelişim dönemlerine takılıp kalma halini saldırganlığa yol açan sebepler olarak söylerken; ikinci evrede saldırganlığı doğrudan biyolojik bir içgüdüye bağlayarak daha katı bir model ortaya koyduğı görülmektedir (Önal,2011). Birinci Dünya SavaŖı'ndan sonraki dönemde Freud saldırganlığa daha çok önem vermeye başlamıştır. Bunun sonucunda ortaya ölüm içgüdüŖü kavramı çıkmıştır (E.Fromm, 1993). Bu kavram organizmanın hiçlik durumuna dönme arzusunu temsil eder. Bireyde bu içgüdü güçlendiğinde bireyin çevresine ve nesnelere yönelik saldırganlığı artar. Eğer bu saldırganlık bireyin dışına yönelmezse kendine yönelir (Dennen, 2005).

Freud'un ölüm içgüdüŖü kuramı, psikanalistleri farklı gruplara ayırmıştır. Bir grup bu kuramı metafizik yönünden dolayı reddederken diğeri bir grup kabul edip benimsemiştir. Birçok çağdaş psikanalistin bakış açısına göre, duygusal yaşamın birincil yapı taşları dürtüler değil, duygulardır. Duygusal sistemlerin oluşumu üzerine yapılan araŖtırmalardan elde edilen bulgulara dayanarak (örn., Ekman, 1982), duygulanım sinyallerinin bebekte, hatta bazen doğum öncesi aşamada zaten ortaya çıktığı artık varsayılabilir (Krause, 1983). Duygulanımlar, Freud'un varsaydığı gibi, dürtülerin dışavurumları değildir, daha ziyade nispeten bağımsız bir davranışsal kontrol sistemini temsil eder.

2.7.2. Etolojik Kuram

Etolojik kuram, insanlarda gözlemlenen saldırganlık davranışlarını evrimsel bağlamda ele almaktadır. Bu yaklaşıma göre insanlar ve doğada bulunan tüm hayvanlarda ortak bir saldırganlık eğilimi bulunmaktadır (Körük, 2020). Lorenz (1966), insanlarda ve hayvanlarda görülen saldırganlık eğiliminin içgüdüsel bir gereksinim olduğunu ve canlıların üreme, beslenme, bölgelerini muhafaza etme ve hayatta kalmaları için önemli olduğunu belirtmiştir. Etolojik yaklaşıma göre insanlarda görülen aile kurmak, mal mülk edinmek, para kazanmak, yerleşik düzene geçmek gibi davranışlar aslında hayvanlardaki içgüdüsel boyutun medeni hayata uyarlanmış şeklidir (Ardrey, 1966; Atonsich, 2017). Lorenz, saldırganlığı doğuştan gelen, içgüdüsel ve yok edilemeyen bir içgüdü olarak gördüğü için onu yönlendirmenin yollarını aramıştır. Sosyal hayatta, kurulu iş düzeni içerisinde saldırganlık eğilimi bastırılıyor olsa da varlığını devam ettirmektedir. Bu yüzden toplum bakışını üzerinden atmak için bireylerin spor yapma gibi zararsız yönleri kanallandırmak gerekmektedir (Nelson, 1974). Lorenz'e göre, saldırgan içgüdü, çok çeşitli başka davranışları da güçlendirebilecek bir dürtüdür ve hatta selamlaşma gülümsemeleri bile yönlendirilmiş saldırganlığın bir sonucu olabilir.

2.7.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme yaklaşımı; öğrenme sürecinin taklit, etkileşim ve gözlemler yolu ile gerçekleştirildiği temeline dayanmaktadır. Julian Rotter sosyal öğrenme kavramını ilk olarak 1947 yılında kullanmıştır. Rotter'e göre insan, yaşamına tesir eden, yaşam deneyimlerini etkileyebilme kabiliyetine sahip olan bilinçli bir varlıktır (Bayraktar, 2007). Bandura ise bireylerin etraflarındaki diğer bireyleri gözlemleyerek de birçok şeyi öğrenebileceğini öne sürmüştür. Bu yaklaşım, biyolojik yapı veya genetikten ziyade çevre ile ilgilidir. Saldırganlık ve şiddet ile ilgili davranışların durumsal ve bağlamsal faktörler aracılığıyla öğrenip uygulandığını belirtmiştir. Örneğin; işlevsiz ailenin sosyal bağlamı stres, saldırgan kişilikler ve şiddet içeren davranışlar üretir. Veya alkol ve uyuşturucu gibi madde kullanımları, mali sorunlar veya evlilikte sadakatsizlik gibi durumsal faktörler, saldırganlık ve şiddete yol açabilecek durumlardır (DeKeseredy, Perry, 2006). Sosyal öğrenme teorilerinin en bilinen iddialarından biri muhtemelen büyürken aile içi şiddete tanık olan veya maruz kalan insanların daha sonra yaşamlarında şiddetli bir aile içi ortamda yaşama

olasılığının daha yüksek olduğu iddiasıdır. Ayrıca cinsel istismara uğramış kişiler, özellikle erkek çocuklar, cinsel istismara uğrayan gençler ve yetişkinler arasında da bağlantı vardır (Straus, Gelles, and Steinmetz 1980; Pagelow 1981; Longo ve Groth 1983; Kaufman ve Zigler 1987).

Sosyal Bilişsel Kuramın öne çıkan çalışmalarından biri saldırganlık gibi sosyal davranışların gözlem ve taklit yolu ile öğrenilebileceğini ortaya koyma amacıyla yapılan Bobo Doll deneyidir. Bobo Doll deneyi genç bireylerin, yetişkinlerin davranışlarından nasıl etkilendiklerini de ortaya çıkarmıştır. Bu deneyden sonra bu deney ve Sosyal Bilişsel kuram; iletişim, şiddet ve toplumsal cinsiyet gibi alanlarda temel alınan bir teori haline gelmiştir (Artino Jr., 2007).

2.7.4. Sosyal Kontrol Teorisi

Hirschi ve Stark tarafından geliştirilen bu teori, anti sosyal davranışların oluşmasına neden olan faktörlere odaklanmaktan çok uygun davranışların nasıl oluşacağına odaklanmaktadır. Sosyal kontrol teorisi, bireyin geleneksel topluma olan bağlarının veya taahhütlerinin gücünün ve sürekliliğinin sosyal sapkınlığı engellediğini ileri sürer (Hirschi 1969; Simpson 1976). Başkalarına ait olma ve bağlanma ihtiyacı temeldir ve birçok davranışsal, duygusal ve bilişsel süreci etkiler. Çok sayıda çalışma, bağlanmalar ile olumlu gençlik sonuçları arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. İlk sosyologlar, suç davranışı da dahil olmak üzere çeşitli sosyal sapma biçimlerinin, bireyler ve daha geniş toplum arasındaki bağlantılar zayıf olduğunda ortaya çıktığını savundular (Durkheim 1947).

Hirschi, bireyler ve toplumları arasındaki sosyal bağları şekillendirmeye yardımcı olan dört unsur olduğunu savunur. Bunlar bağlanma, sorumluluk alma, katılım ve inançlardır. Bir bireyin sosyal bağlarının gücü, suçlu veya sapkın davranış eğilimini azaltır. Başka bir deyişle, gençler başkalarıyla birlikte olduklarında, yararlı beceriler öğrendiklerinde, bu becerileri kullandıkları için ödüllendirildiklerinde, bağlılıklar oluşturdıklarında ve topluluklarının saygısını kazandıklarında suç teşkil eden davranışlara daha az ilgi duyarlar. Bu sosyal bağlar içsel hale geldikçe, bireyleri yasadışı eylemlerde bulunmaktan caydıran sosyal kontrol mekanizmaları görevi görürler (Hirschi, 1969).

2.7.5. Sosyal Kimlik Teorisi

Sosyal kimlik teorisi, grup süreçlerinde ve gruplar arası ilişkilerde benlik kavramının ve ilişkili bilişsel süreçlerin ve sosyal inançların rolüne ilişkin etkileşimci bir sosyal psikolojik teoridir.

İlk olarak 1970'lerde gruplar arası ilişkilerin bir açıklaması olarak tanıtılan bu teori, 1980'lerin başında grup süreçlerinin ve sosyal grubun doğasının genel bir açıklaması olarak önemli ölçüde geliştirildi (Hogg, 2016). Henry Tajfel ve John Turner tarafından 1979 yılında geliştirilen bu teoriye göre insanların kendilerine yükledikleri anlamlar toplumda yerine getirdikleri görevlere göre gelişir ve şekillenir. Kimlik teorisinin ilk dönemlerinde, her kimlik, kişinin sosyal yapıda işgal ettiği bir rolün içsel bileşeni olarak görülüyordu; dolayısıyla bireylerin rol kimlikleri vardı. Rol kimlikleri, farklı rollerdeyken benliğe yüklenen anlamlar kümesiydi. Kimlik teorisindeki sonraki gelişmeler, kimliklerin analizini grup kimlikleri (farklı grupların bir üyesiye öz anlamlar) ve kişi kimlikleri (kendini diğerlerinden farklı ve benzersiz olarak tanımlayan öz anlamlar) olarak açmıştır (Burke 2004; Stets ve Burke 2000). Sosyal kimlik, bireylerin kendilerini ve diğer göze çarpan grupları "biz" ve "onlar" şeklinde kategorize etmelerine yol açar. Bireyler, pozitif sosyal kimliği sürdürmek için, kendi gruplarına karşı olumlu bir önyargı sergileyen, grup dışı gruplara karşı ayrımcı davranışlar sergileyen ve grup başarısızlıkları için iç/dış nedensel atıflar gibi başa çıkma mekanizmalarını kullanan gruplar arası karşılaştırmalar yapar (Brewer, 1979; Brewer, Manzi, & Shaw, 1993; Fiske & Taylor, 1991; Hewstone, 1990). Bu ayrım ise bireyin 'diğer gruplar' olarak kategorize ettiği gruplara şiddet eğilimi göstermesine neden olabilir.

2.7.6. Kültür Çatışması Teorisi

Thorsten Sellin tarafından 1938 yılında geliştirilen bu teori bir tür çatışma teorisidir. Bu çerçevede Sellin, hızlı sosyal değişimlerin yaşandığı süreçlerde farklı değer yargılarına ve görüşlere sahip olan gruplar daha yakın hale geldiği için şiddetin ortaya çıkabileceğini öne sürer. Bu teoride, şiddet farklılaşan değer yargılarına sahip grupların birbirleri üzerinde egemenlik kurmaya çalışması ile ortaya çıkar. Şiddetin nedeni, diğer gruplarla çatışmasına rağmen her grubun kendi değer yargılarını sürdürmeye çalışmasıdır.

Kültür çatışması kavramı ilk olarak Amerika’da artan suç oranından göçmenleri sorumlu tutmak için ortaya atılmıştır. Ancak Sellin’in 1938 yılında yayınlanan “Kültür Çatışması ve Suç” isimli eserinde, gerçeğin böyle olmadığını ve göçmenlerin suçluluk oranının yerli beyaz nüfusa göre oldukça düşük bulunduğunu araştırmalara dayanarak ortaya koymuştur (Demirbaş, 2002). Ancak genel olarak bakıldığında bir göçmen, anavatanının ve göç edilen ülkenin olmak üzere iki kültür, yani norm sistemi karşısındadır. Her ne kadar, göçmenin temel kişiliği anavatanındaki sosyalleşme vasıtasıyla kural olarak oluşmuşsa da, göçmen geldiği ülkenin norm ve standartlarına daha çok yaklaşmak ihtiyacını da duymaktadır. Örneğin; kan davalarının toplumun parçası olduğu bir ülke veya bölgeden daha medeni bir bölgeye göç eden bir birey bir taraftan içinde yetiştiği topluma uygun davranmak isterken bir taraftan şu an içinde bulunduğu topluma uyum sağlamaya çalışmakta ve kendi içinde hem kendiyle hem de toplumla çatışmaktadır. Yani yabancı bir kültür sistemine gelen kişi, orada hâkim olan değer sistemiyle karşılaşmakta ve onun normlarına kendi özel daralmış şartları altında karşı koymaktadır. O halde kültür çatışması kavramından, kültürel ve sosyal değerler, amaçlar ve normlar bakımından zihniyet ve düşüncelerin çatışması anlaşılmaktadır (Demirbaş, 2002).

Sosyal Kimlik Teorisi ve Kültür çatışması teorisinin birçok ortak noktası vardır. Benzerliklerden biri, iki teorinin de ‘diğer’ olarak görülene ayrımcılık yapma ve onu yabancılaştırmasıdır. Bir başka benzerlik ise grupların değer ve normlarının bireysel ideolojilerden daha büyük öneme sahip olduğu anlayışıdır. Sosyal Kimlik Teorisi, kendini bir grup içinde etiketlemenin bu gruplara büyük önem verdiği ve sonuç olarak kişinin kendisine bakışını şekillendirdiği fikrini öne sürer. Kültür Çatışması Teorisinde de, grubun kültürü, değer yargıları ve normları –grubun içindeki bireyler her zaman bu yargılara inanmasa bile- başka gruplarla çatışma durumunda nihai belirleyici etmen olarak yer alır. Bir başka benzerlik ise hem Sosyal Kimlik hem de Kültür Çatışması teorilerinde, bir bireyin grup içinde ne kadar yerleşik olduğunu hissederse, grup normlarına ve değerlerine daha fazla inanma olasılığı olduğu fikridir (Keenan, 2020).

2.7.7. Şiddet Alt Kültürü Teorisi

Şiddet Alt Kültürü Teorisi, Franco Ferracuti ve Marvin Wolfgang tarafından

1967'de ortaya çıkan ve şiddetli suçların neden belirli alt kültürlerde daha sık meydana gelme eğiliminde olduğunu açıklamaya çalışan bir teoridir (Norwood, Rollo, 2022). Şiddet Alt Kültürü Teorisi, bazı alt kültürlerin şiddeti, kişisel saldırı olarak algılanan bir davranışa yanıt vermenin kabul edilebilir veya geçerli bir yolu olarak gördüğünü açıklar. Şiddetin daha yaygın olduğu belirli alt kültürlerde, insanların şiddeti bir çözüm ya da birisi onları gücendirdiğinde geçerli bir tepki olarak görmeye daha yatkın olduklarını düşünülür. Ferracuti ve Wolfgang'ın belirledikleri alt kültürler, çoğunlukla etnik azınlık gruplarından oluşan ağırlıklı olarak düşük gelirli topluluklara odaklanmıştır (Wolfgang, Ferracuti, 1967).

Şiddet alt kültürlerinde, toplumsal değerler ve normlar, üyelerinden şiddetle tepki vermelerinin beklendiğini gösterir. Bir başkasının kendisine saygısızlık etmesine, saldırmasına veya incitmesine izin veren ve şiddetle misilleme yapmayan biri zayıf olarak görülür ve alt kültüre uymaz. Bu değerlerin ve fikirlerin nesilden nesile aktarıldığına inanılır, bu nedenle her nesil şiddet içeren davranışları sürdürür. Genç üyeler örnek aldıkları kişilerden bir şeyler öğrendikçe ve onları etkileme veya memnun etme ihtiyacı hissettikçe, bu aynı zamanda şiddet alt kültürünü de güçlendirir. Buna rağmen bu alt kültürün bazı üyeleri şiddetin kabul edilebilir bir seçenek olduğunu düşünmezler. Böyle düşünen bireyler alt kültürden dışlanabilir (Rollo, 2022).

2.7.8. Ekolojik Sistem Kuramı

1994 yılında Bronfenbrenner tarafından ortaya atılan Ekolojik sistem Kuramı, bireyin içinde bulunduğu sosyal çevreyi mikrodan makroya doğru katmanlarla açıklamaktadır. Bu kurama göre çocuk ve ergene en yakın fiziki ve sosyal çevre 'mikro sistem' olarak adlandırılır. Bu sistem bireyin olgunlaşması ve psikososyal gelişimi açısından çok önemli bir etkiye sahiptir. Başarı duygusu, başarılı sosyal ilişkiler ve desteklenme bireyi korurken, düşük seviyede sosyal etkileşim, başarısızlık hissi gibi durumlar kavga etme, argo konuşma, hırsızlık yapma gibi sonuçlara yol açabilmektedir (Körük, 2020).

Birkaç mikro sistemin bir araya gelmesi ile oluşan sistem 'mezo sistem' olarak adlandırılır. Sosyokültürel çevre bir mezo sistemdir. Okul- aile, akran grubu-aile bu sistem içinde yer alır (Bronfenbrenner, 1986. Akt. Doğan 2010). Mikro sistemler arasındaki uyumlu ve başarılı ilişkiler bireyi de olumlu yönde etkiler. Mikro

sistemler arasında değer çatışmaları oluştuğunda ise birey risk grubuna girebilir (Ettekal ve Mahoney, 2017). Örneğin, bir çocuk ebeveynleri tarafından ihmal edilirse, öğretmenlerine karşı olumlu tutum geliştirme şansı düşük olabilir.

Bronfenbrenner'ın ekolojik modelindeki ekzo sistem, gelişmekte olan çocukları içermese de onları dolaylı olarak etkileyen iki veya daha fazla kişi veya ortam arasında var olabilecek bağlantılarla ilgilidir. Bu tür yer ve kişiler arasında anne babanın iş yeri, geniş aile üyeleri ve çocukların yaşadığı mahalle sayılabilir(Berk, 2000). Örneğin; okula giden bir çocuğun okulu, okul politikasını değiştirip daha güncel, spora, sanata ve zekâ geliştiren aktivitelere önem vermeye başlarsa bu durum söz konusu çocuğu pozitif olarak etkileyecektir. Aynı zamanda bir çocuğun ebeveynlerinden biri işsiz kalır veya iş yerinde problemler yaşarsa bu durumda da ebeveynin yaşadığı olumsuz durum çocuğa yansıyacak ve onu olumsuz yönde etkileyecektir.

Makro sisteme gelindiğinde ise bu sistem çocuklar üzerinde hala önemli etkileri olan insanların ve yerlerin en büyük ve en uzak topluluğudur. Bu ekolojik sistem, çocukların kültürel kalıpları ve değerlerinden, özellikle baskın inanç ve fikirlerinden, ayrıca siyasi ve ekonomik sistemlerden oluşur (Evans, 2023). Örneğin, kız çocuklarının eğitimine izin verilmeyen ülkelerdeki çocuklar, gelişmiş ve her bireyin eğitimine eşit derecede önem veren bir ülkede yetişen çocuklardan farklı gelişim göstereceklerdir. Ya da çok dindar bir bölgede yetişen bir çocuğun hayat görüşü ve ahlaki yargıları daha çok kendisine öğretilen dini değerler üzerine kurulu olabilir.

Kronosistem, Bronfenbrenner'ın ekolojik sistemler teorisine zamanın faydalı boyutunu ekler. Çocukların ortamlarında hem değişimin hem de sürekliliğin etkisini gösterir. Krono sistem, toplumda yaşanan savaşlar veya ekonomik krizler gibi büyük değişiklikleri olduğu kadar ailedeki boşanmalar, adres değişikliği, ebeveynlerin istihdam durumundaki bir değişikliği de içerebilir (Sincero, 2012).

Bronfenbrenner'ın teorisi, çocuk gelişimi üzerindeki birbiriyle ilişkili etkilerin çeşitliliğini göstermektedir. Çocukların içinde bulundukları bağlamaların farkında olmak, çocukların farklı ortamlarda gösterebilecekleri davranışlardaki farklılıklara karşı bizi duyarlı hale getirebilir. Örneğin, okulda küçük çocuklara sık sık zorbalık yapan bir çocuk, evde ailesi tarafından şiddete uğrayan bir birey olarak

gözlemlenebilir. Tüm bu tanımlanan sistemler arasındaki ilişkiler değişkenlik gösterebilir. Bir sistemde meydana gelen bir durum veya aksaklık diğer sistemleri de etkileyebilir. Örneğin; bir ülke büyük çaplı bir afet veya ekonomik kriz durumundan geçiyorsa bu durum saldırganlık davranışlarını her düzeyde arttırabilir (Evans, 2023).

2.7.9. Feminist Teori

Cinsiyet körü olan ve feminist bir bakış açısına sahip olmayan bir şiddet teorisi, baskın ataerkil bakış açısının aktarımıyla sonuçlanır. Böyle bir teoride sadece erkeklerin şiddeti algılama biçimleri sergilenmekte ve böylece teori toplumun bütününe yansıtamayan bir hale getirilmektedir (Conway, 2016). Ancak feminist bir bakış açısı, şiddetin ataerkil iktidar yapılarıyla nasıl bağlantılı olduğunu ve bu yapılarla nasıl iç içe olduğunu analiz ederek daha derin bir şiddet anlayışı sağlar (Cockburn, 2004, s. 29-30).

Feminizm, kadınların hayatlarını kendi istek ve düşüncelerine göre şekillendirebilmesini, özgür bireyler olmalarını amaçlayan, cinsiyetçilik sonucu ortaya çıkmış her türlü baskıcı uygulamaya karşı olan, kadın ve erkek bireyler arasında güç dengesi oluşabilmesi açısından mücadele eden bir düşünce akımıdır. Feminizm, Avrupalı burjuva kadınların öncülüğünde on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru gelişen bir harekettir. Birinci Dalga Feminizm olarak adlandırılan bu ilk etapta verilen mücadele kadın ve erkeklerin akıl kapasitelerinin eşit olduğunu belirterek bu iki cinsiyet arasında miras, oy kullanma ve eğitim gibi konularda eşitliğin sağlanması ve bunun için gerekli hukuki hakların kazanılması yönündeyken daha sonrasında feminizmin hedef ve taleplerinde değişiklikler meydana gelmiştir (Cudd ve Andreasen, 2005; Aktaş, 2013).

İkinci Dalga Feministleri kadının üzerindeki baskının sadece ekonomi kaynaklı değil toplumsal kurallar ve cinsiyet temelli rollerden de kaynaklandığını savunmuşlardır. Bu dönemde feministler ataerkil aile yapısını eleştirmiş ve eşitliğin toplumsal cinsiyet konusunda sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir. İkinci Dalga Feminizmde eşitliğin “toplumsal cinsiyet” üzerine sağlanması amacı, 1979 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda onaya sunulan ve 1981’de yürürlüğe giren Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW)’nin biçimsel özellikleri üzerinde etkili olmuştur (Koray, 2016; İçli, 2018).

Üçüncü Dalga Feminizme bakıldığında ise daha kapsamlı bir feminizm anlayışı görülmektedir. Bu dönemde feministler feminizmi toplumun her katmanına yaymayı hedeflemiş, cinsiyet, etnik köken, sınıf, ırk gibi konulara daha çok önem vermişlerdir. Bugün Üçüncü Dalga feministleri, toplumsal cinsiyetten kaynaklanan şiddet, ırk, sınıf, engelli ve yaşlılara yönelik ayrımcılık, küresel bakım, mülteciler, aile yapıları gibi konuların yanı sıra birçok dezavantajlı durumun bir arada yaşanmasının bu sorunları nasıl etkileyebileceği hakkında çalışmayı sürdürmektedir (Milliken, 2017).

Genel olarak bakıldığında tarihsel süreç içinde feministler kadının cinsiyetinden kaynaklı olarak ezildiğini, görmezden gelindiğini dile getirmiş ve kadına yönelik bu tutumun şiddeti meşrulaştığını savunmuşlardır. Feminist Kurama göre ataerkil toplum yapısı, erkeğin toplum içindeki baskın rolü ve kadına bunun dayatılması şiddetin kaynaklarıdır. Başka bir deyişle şiddet, erkeğin baskın olduğu toplum yapısının sonucu olarak ortaya çıkmakta ve toplumsal cinsiyet kimlikleri erkeklerin şiddet uygulayabileceği söylemi ile şekillenmektedir.

Feminist kuramsal bakış açıları, daha geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumlarına sahip erkeklerin, geleneksel inançlar, erkeklerin kendilerine kadınlar üzerinde ayrıcalık ve güç veren baskın bir sosyal konumda olması gerektiği beklentisini kapsadığı için, partner şiddeti uygulama riskinin arttığını öne sürmektedir. Çünkü geleneksel inançlar, erkeklerin kendilerine kadınlar üzerinde ayrıcalık ve güç veren baskın bir sosyal konumda olması gerektiği beklentisini kapsar (Dobash ve Dobash, 1979). Erkeğin kadın üzerinde kontrol kurma veya bu kontrolü devam ettirme isteği sonucu şiddet ortaya çıkmaktadır. Radikal feministlere göre medya ve kitle iletişim araçları bahsi geçen söylemler aracılığıyla kadına yönelik şiddeti meşrulaştırmaktadır. Şiddetin filmler ve sportif karşılaşmalar gibi yaşamın belirli bazı alanlarında kültürel kabulü kadına yönelik şiddetin eyleme dönüşmesine neden olabilmektedir (Dekeseredy ve Schwartz, 2011).

2.8. İlgili Çalışmalar

Bu bölümde toplumsal cinsiyet rollerinin kabulü ve bu benimseme düzeyinin şiddet eğilimi üzerindeki etkisi ile ilgili daha önce yurtiçi ve yurtdışında yapılmış benzer araştırmalara yer verilmiştir. Şimdiye kadar yapılan araştırma çalışmaları, gençlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle

ilgili tutumlarına pek dikkat etmemiş, gençlerle ilgili endişe verici düzeyde şiddet olduğunu gösteren sosyolojik verilere rağmen, çalışmaların çoğu yetişkin nüfusa odaklanmıştır. Bu araştırmanın örneklemini lise öğrencileri olmasına rağmen alinyazında lise öğrencileri ile yapılan benzer bir çalışmaya çok fazla rastlanmamıştır. Bu nedenle çeşitli örneklem gruplarıyla yapılan benzer çalışmalar da tespit edilmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır.

2.8.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Zeyneloğlu'nun (2008) Ankara ilindeki Hemşirelik bölümünde öğrenim gören 254 kız öğrenciyle, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemek için yaptığı çalışmanın sonucunda kız öğrencilerin eşitlikçi cinsiyet tutumlarına sahip olduğu saptanmıştır (Zeyneloğlu, 2008).

Özgür, Yörükoğlu ve Baysan Arabacı'nın (2016) 360 lise öğrencisi ile, öğrencilerin şiddet algıları, şiddet eğilim düzeyleri ve bunları etkileyen faktörler üzerine yaptıkları bir araştırmanın sonucunda öğrencilerin, şiddet deneyimi az olsa da, şiddet eğilimlerinin orta düzeyde olduğu ve cinsiyetin, babanın istihdam durumunun ve ailenin ekonomik durumunun da şiddet eğilimini etkileyen faktörler olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın bir diğer sonucu ise erkek öğrencilerinin şiddet eğilim puan ortalamasının kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olması olmuştur (Özgür ve ark., 2011).

Çetinkaya (2013) tarafından Atatürk Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, öğrencilerin şiddet eğilimleri ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyleri, aileden algılanan sosyal destek düzeyi, ailenin ortalama aylık gelir durumu, aile içi şiddete maruz kalma ve aile içi şiddete şahit olma durumu gibi çeşitli değişkenler açısından ele alınmıştır. Araştırma 300 öğrenci üzerinde sürdürülmüş ve öğrencilere 'Şiddet Eğilimi Ölçeği' ve 'Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutum Ölçeği' uygulanmıştır. Bulgulara bakıldığında şiddet eğilimi ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puanları arasında ters yönde ama düşük bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlara cinsiyete göre bakıldığında ise kızların erkeklere göre daha eşitlikçi tutumlara sahip oldukları, erkeklerin şiddet eğiliminin kızlara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Yani erkekler kız öğrencilere göre toplumsal cinsiyet rollerini daha çok benimseyip daha fazla şiddet eğilimi göstermektedir (Çetinkaya, 2013).

Kul Uçtu ve Karahan (2016) tarafından 486 yüksekokul öğrencisi üzerinde, öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkiyi saptamak amacı ile yapılan bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmaya göre kadınların toplumsal cinsiyet algısının daha olumlu olduğu, erkek öğrencilerin şiddet eğiliminin kadın öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür (Kul Uçtu ve Karahan, 2016).

Özpulat (2017) tarafından hemşirelik öğrencileri üzerinde yapılan benzer bir araştırma sonucunda öğrencilerin şiddet eğilimleri ile toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişki incelenmiş ve iki değişken arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda ayrıca; sınıf, aile tipi, gelir durumu ve babanın öğrenim durumu ile öğrencilerin şiddet eğilimleri ve toplumsal cinsiyet algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı ancak annenin öğrenim durumuna göre öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısının değiştiği, öğrenim durumu yükseldikçe toplumsal cinsiyet algısının arttığı saptanmıştır (Özpulat, 2017).

Çınar (2018) tarafından 350 üniversite öğrencisine yapılan benzer bir çalışmada da kız öğrencilerin cinsiyet algılarının erkek öğrencilere göre daha yüksek, şiddet eğilimlerinin ise daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak bakıldığında yurtiçinde yapılan çalışmalar sonuçları bakımından benzerlik göstermektedir.

Kubar ve Kırıl (2019) lise öğrencilerinin şiddet algılarını ölçme amacıyla 1032 lise öğrencisine yüz yüze anket uygulamışlardır. Bu çalışmanın sonucunda da erkek öğrencilerin şiddet davranışında bulunma olasılığının daha yüksek olduğu görülmüştür (Kubar ve Kırıl, 2019).

Nair ve Ercan (2019) tarafından ergenlerde saldırganlığın çeşitli değişkenler açısından incelendiği bir araştırmanın bulgularına göre, katılımcıların fiziksel saldırganlık düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Erkek öğrencilerin fiziksel saldırganlık puan ortalamaları kız öğrencilerin fiziksel saldırganlık puan ortalamalarından daha yüksektir. Ancak saldırganlığın diğer boyutlarında (öfke, sözel saldırganlık gibi) cinsiyetler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır (Nair ve Ercan, 2019).

Dikmen ve Gönenç (2020) tarafından Türkiye’de yaşayan 847 kadın ile yapılan

ve Türkiye'de kadınların eş/partner şiddetine maruz kalma durumları ile namus, toplumsal cinsiyet rolleri ve dayağa yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan bir çalışma sonucuna göre kadınların toplumsal cinsiyete yönelik eşitlikçi tutumları arttıkça, aile içi şiddete, aile üyeleri tarafından kadınların denetlenmesine ve aile namusuyla ilişkilendirilmesine yönelik onaylayıcı tutumları azalmaktadır (Dikmen ve Gönenç, 2020).

Türkmen ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan bir araştırmada lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları çeşitli değişkenler açısından incelenmiş ve daha önce yapılan diğer araştırmalarla benzer olarak burada da erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre şiddete yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Türkmen ve ark., 2020).

2021 yılında Çiftçi, Saka ve Akın tarafından Mardin ilinde, toplumsal cinsiyet algısını etkileyen faktörleri tespit etme amacı ile yürütülen bir araştırmanın sonucunda bireyin kadın olması, istihdam durumu ve ailesinin eğitim düzeyinin cinsiyet algısını pozitif yönde etkilediği ancak çocuk sahibi olma, eşlerin akraba olması ve kırsal bölgede yaşama gibi faktörlerin ise bu algıyı olumsuz yönde etkilediği bulgularına ulaşılmıştır (Çiftçi ve ark., 2021).

Babahanoğlu (2022) tarafından 12.sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları ve aile içi şiddete yönelik tutumlarını incelemek amacıyla bir araştırma yürütülmüş ve bu araştırmanın sonucunda toplumsal cinsiyet algısı yüksek olan öğrencilerin aile içi şiddete yönelik olumsuz tutumlarının daha çok olduğu ortaya konmuştur (Babahanoğlu, 2022).

2.8.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Finn (1986), toplumsal cinsiyet rol tutumları ile evlilik içi şiddeti destekleyen tutumlar arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla 80 beyaz erkek, 80 siyah erkek, 70 beyaz kadın ve 70 siyah kadın üniversite öğrencisiyle bir çalışma yürüttü. Çalışmanın bulguları, geleneksel cinsiyet rolü tercihleri ile fiziksel güç kullanımını destekleyen tutumlar arasında güçlü bir pozitif ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ek olarak, erkeklerin kadınlara göre daha geleneksel cinsiyet rolü tutumlarına sahip oldukları ve evlilik ilişkisinde fiziksel güç kullanımını onaylama olasılıklarının daha yüksek olduğu da saptanmıştır (Finn, 1986).

Damji ve Lee (1995) tarafından yaklaşık 90 kişi üzerinde yapılan araştırmada İsmaili Müslüman cemaatindeki toplumsal cinsiyet rolleri incelenmiş ve kadınların erkeklere göre toplumsal cinsiyet rollerine olan tutumunun daha çağdaş olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili düşüncelerin belirlenmesi amacıyla yapılan birçok çalışma sonucunda kadınların eşitlikçi cinsiyet tutumlarını erkeklere göre daha fazla benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ahrens ve O'brien (1996) ergenlik dönemindeki kadınların cinsiyet rollerine karşı tutumlarını incelemek amacı ile lise öğrencisi ve üniversiteye hazırlık kurslarına giden 409 genç kadına anket uygulamışlardır. Bu araştırmaya göre sosyal hayattaki aktifliğin ve sosyal yeteneklerin cinsiyet tutumlarına olan etkisinin anlamlı düzeyde olduğu ancak ebeveyn faktörünün bu tutumlara anlamlı bir etkisinin bulunmadığı saptanmıştır (Ahrens ve O'brien, 1996).

Burt ve Scott (2002) tarafından 1994 ve 1997 yılları arasında İngiltere'de 602 aile ile yapılan ve erken ergenlik dönemindeki (14- 15 yaş) bireylerin cinsiyet rolü tutumları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi ölçmeyi amaçlayan çalışmada ankete katılanlar karı koca rolleri ve çalışan bir anneye sahip olmanın aileler için zararlı olup olmadığı hakkındaki soruları yanıtladı. Sonuçlara bakıldığında, literatürde yetişkinlerle ilgili tutarlı bir şekilde bulunan cinsiyet farklılıklarının erken ergenliğe kadar uzandığı doğrulanmaktadır. Ergen kızların cinsiyet rolü tutumlarının, diğer tüm aile üyelerinden belirgin şekilde daha az geleneksel olduğu saptanmıştır. Ayrıca bireysel soruların analizine bakıldığında hem yetişkin hem de ergen nesillerdeki İngiliz erkeklerin prensipte eşler için geleneksel olmayan rolleri kabul etmeye başladıkları, ancak ailede erkek gücünün herhangi bir şekilde sarsılmasını desteklemeye daha az istekli oldukları sonucuna varılmıştır (Burt ve Scott, 2002).

Jan ve Janssens (1998) tarafından anne tutumlarının kız çocuklarının toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları üzerindeki etkisini anlamaya yönelik yapılan bir araştırmada annenin çocuk yetiştirme şeklinin ve kendi cinsiyet tutumlarının önemli derecede belirleyici olduğu, annenin eğitim düzeyinin ve istihdamının ise dolaylı olarak bu tutumları etkilediği saptanmıştır (Jan ve Janssens, 1998).

Kulik (2000) tarafından 166 İsrailli ergenlik dönemindeki gençler üzerinde toplumsal cinsiyet kimliği, mesleklerin cinsiyetlendirilmesi ve cinsiyet rolleri ile

ilgili fikirlerin ilişkili olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan bir araştırmanın sonucunda erkeklerin cinsiyet rolleri, mesleklerin cinsiyetlileştirilmesi üzerinde daha geleneksel görüşlere sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Kulik, 2000).

Khalid ve Frieze (2004) tarafından Pakistanlılar ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan göçmenlerinin toplumsal cinsiyet algılarını ölçek üzere yapılan çalışmada Kadınlara Yönelik İslami Tutumlar Ölçeği adlı yeni bir ölçek geliştirilmiş ve 195 Pakistanlı yetişkin ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 140 Müslüman göçmen örneğine uygulanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda önceki çalışmalara benzer olarak her iki örnekleme de erkeklerin kadınlardan daha muhafazakâr tutumlara sahip olduğu bulunmuştur (Khalid ve Frieze, 2004).

Wilde ve Diekman (2005) tarafından Almanya ve Amerika'da yürütülen ve toplumsal cinsiyete yönelik kalıp yargıların nesiller arası aktarımını araştıran bir çalışmanın sonucunda katılımcılar, tarih boyunca geçmişten geldikçe kadınların erkeksi özelliklerinin arttığını, oysa erkeklerin özelliklerinde nispeten daha fazla istikrar olduğunu belirttiler.

Toplumsal cinsiyet rolleri ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan çalışmalara bakıldığında Ali, Karmaliani, Mcfarlane, Khuwaja, Somani, Chirwa ve Jewkes tarafından 2017 yılında Pakistan'da 1752 genç üzerinde yapılan toplumsal cinsiyet rollerine ve kadına karşı şiddete yönelik tutum belirleme üzerine olan bir çalışmanın sonucunda ataerkil cinsiyet inançlarını destekleyen gençlik tutumlarının, erkeklerde kızlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçları, erkekler için ataerkil cinsiyet tutumlarının açlık, depresyon, evlilik sözü verilmiş olma ve akran şiddeti mağduru ve/veya faili olma ile olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Kızlar için cinsiyet tutumları, açlık, evde fiziksel cezaya maruz kalma ve akran şiddetinin faili (bazıları için mağdur) olma ile ilişkilendirilmiştir. Araştırmacılar bulgulara bakarak gençlerin ataerkil tutumlarının, okulda şiddet deneyimlemeleri ve kızların evde fiziksel olarak cezalandırılması ve erken evlilik sözü verilen erkeklerle yakından ilişkili olduğunu ve bu değişkenlerin akranlar ve aile içindeki toplumsal cinsiyet normlarının göstergeleri olduğunu öne sürmüşlerdir.

Küresel olarak farklı kültürel ortamlarda erken ergenlikte toplumsal cinsiyet tutumlarını şekillendiren faktörleri keşfetmek amacıyla Kågesten ve arkadaşları

(2016) tarafından yapılan ve 1984-2004 yılları arasındaki benzer alanda yapılmış 82 çalışmanın incelendiği bir araştırmaya göre genç ergenlerin genellikle basmakalıp veya eşitsiz cinsiyet tutumları benimsediğini ve bu tür tutumların bireysel sosyo-demografik özelliklere (cinsiyet, ırk/etnik köken ve göçmenlik, sosyal sınıf ve yaş) göre değiştiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bulgular, kişilerarası etkilerin (aile ve akranlar) genç ergenlerin toplumsal cinsiyet tutumlarını oluşturmalarında merkezi etkiler olduğunu ve bu toplumsal cinsiyet sosyalleşme süreçlerinin erkekler ve kızlar için farklı olduğunu vurgulamaktadır. Okulların genç ergenler arasında basmakalıp cinsiyet tutumlarını güçlendirebileceğine dair bazı kanıtlar olmasına rağmen, toplum faktörlerinin (örneğin medya) rolü daha az nettir.

Alinyazında yurtiçi ve yurtdışında toplumsal cinsiyet rollerine karşı tutumlara ve bu tutumların şiddet eğilimi üzerindeki etkilerine bakıldığı zaman genel olarak yıllara ve araştırmanın örneklemine bakılmaksızın sonuçların benzer yönde olduğu görülmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın türü, evren ve örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve veri analizi hakkında bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Türü

Araştırma nicel ve kesitsel bir araştırmadır. Bu çalışmada Ordu valiliğinden gerekli izinler alınarak öğrencilere iki farklı anket formu uygulanmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Ordu ili Çatalpınar ve Fatsa ilçelerinde öğrenim görmekte olan 786 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 3.1’de araştırma örnekleminin demografik değişkenlerinin dağılımlarına dair bulgulara yer verilmiştir. Katılımcıların cinsiyet dağılımları şu şekilde gerçekleşmiştir; örneklemin 397’si (%51) kız, 389’u (%49) ise erkek olmaktadır. Katılımcıların annelerinin eğitim durumu şu şekilde dağılım göstermektedir 14 (%2) katılımcının annesi okuryazar olmamakta, 10 (%1) katılımcının annesi okuryazar ancak ilköğretim mezunu olmamaktadır. 201 (%26) katılımcının annesi ilköğretim mezunu, 158 (%20) katılımcının annesi ortaokul mezunu, 295 (%38) katılımcının annesi lise ve dengi okul mezunu ve son olarak da 108 (%13) katılımcının annesi yükseköğretim veya üniversite mezunu olmaktadır. Katılımcıların babalarının eğitim durumları incelendiğinde ise 4 (%1) katılımcının babası okuryazar olmamakta, 7 (%1) katılımcının babası okuryazar fakat ilköğretim mezunu olmamakta, 100 (%12) katılımcının babası ilköğretim mezunu, 197 (%25) katılımcının babası ortaokul mezunu, 352 (%45) katılımcının babası lise ve dengi okul mezunu ve son olarak da 126 (%16) katılımcının babası yükseköğretim veya üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 3.1. Araştırma Örnekleminin Demografik Değişkenlerinin Dağılımları

	N	%
Cinsiyet		
Kız	397	51
Erkek	389	49

Anne Eğitim Durumu		
Okuryazar değil	14	2
Okuryazar ancak ilkokul mezunu değil	10	1
İlkokul mezunu	201	26
Ortaokul mezunu	158	20
Lise ve dengi okul mezunu	295	38
Yükseköğretim/Üniversite mezunu	108	13
Baba Eğitim Durumu		
Okuryazar değil	4	1
Okuryazar ancak ilkokul mezunu değil	7	1
İlkokul mezunu	100	12
Ortaokul mezunu	197	25
Lise ve dengi okul mezunu	352	45
Yükseköğretim/Üniversite mezunu	126	16
Toplam	786	100

Aşağıda yer alan Tablo 3.2’de ise araştırma örnekleminin yaş ortalaması yer almaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde araştırma örnekleminin ortalama yaşı 15 olmaktadır.

Tablo 3.2. Katılımcıların Yaş Ve Kardeş Sayısı Ortalamaları

	Ort±Ss	Alt-Üst
Yaş	15±1	15-19

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği (EŞYTÖ)

Çetin Gündüz tarafından geliştirilen ve 10 maddeden oluşan “Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği” Likert tipi bir ölçektir. Ölçekte en düşük puan 10, en yüksek puan 50’dir. Ölçekten alınan puanların yüksek olması, şiddete yönelik olumlu bir tutuma sahip olmayı ifade etmektedir. Yani şiddete yönelik tutum ölçeğinden yüksek puan alan bir ergen, şiddeti onaylıyor, şiddete yönelik olumlu bir tutuma sahip anlamına gelmektedir. Ölçeğin 10 madde için Cronbach alpha güvenirlik katsayısı. 85 olarak bulunmuştur. Spearman Brown iki yarım test

güvenirliği. 86 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliği kapsam ve yapı geçerliği bakımından incelenmiştir. Ölçekteki maddelerin uzman görüşüne sunulması ve incelenmesi sonucunda ölçekte yer alan ifadelerin kapsam geçerliğini sağladığı görülmüştür. Ölçeğin yapı geçerliği incelenirken geliştirilen ölçek 400 kişilik bir ergen grubuna uygulanmış, temel bileşenler analizi sonucu tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen faktörün % 43,826'lık bir varyansı açıkladığı görülmüştür. Sonuç olarak 10 maddeden oluşan likert tipi bir ölçek olan şiddete yönelik tutum ölçeği geçerli ve güvenilir bulunmuştur (Çetin, 2011).

Tüm ölçek için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı bu çalışmada. 907 bulunmuştur.

3.3.2. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Ergen Formu (TCAÖEF)

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Ergen Formu Esen, Öztürk ve Siyez tarafından 2018 yılında geliştirilmiştir ve 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek beşli likert tipinde olup eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısı boyutu ve geleneksel toplumsal cinsiyet algısı boyutunu ölçen farklı maddeleri bulunmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek için yapılan Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) sonucunda iki faktörlü bir model ortaya çıkmıştır. Cronbach alfa katsayısı eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısı boyutu için .80 ve geleneksel toplumsal cinsiyet algısı boyutu için .86 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenirlik katsayısı eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısı boyutunda .73 ve geleneksel toplumsal cinsiyet algısı boyutunda .80 olarak hesaplamıştır. Bu sonuçlara göre TCAÖ' nün ergen formunun yeterli düzeyde geçerlilik ve güvenirlik değerlerine sahip olduğu görülmektedir (Esen, Öztürk ve Siyez, 2018).

Bu çalışmada tüm ölçek için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı incelendiğinde eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısını ölçen maddelerde. 803, geleneksel toplumsal cinsiyet algısını inceleyen maddelerde ise. 832 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Normallik ve Güvenilirlik İncelemeleri

Çalışmanın normallik incelemesi kapsamında araştırmanın hipotez testlerinde kullanılacak ölçek ve ölçek alt boyutlarının çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Bu kapsamda -2 ve +2 arasında elde edilen çarpıklık ve basıklık değerleri verilerin normal dağıldığını ifade etmekte (Hair, Black, Babin, Anderson ve

Tatham, 2005) ve hipotez testlerinde parametrik testlerin kullanılmasına işaret etmekte bu değerlerin dışında elde edilen değerler ise verilerin normal dağılmadığını ve hipotez testlerinde parametrik olmayan testlerin kullanılmasına işaret etmektedir.

Aşağıda yer alan Tablo 3.3’de araştırma ölçek ve ölçek alt boyutlarının çarpıklık ve basıklık değerleri yer almaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde ölçek ve ölçek alt boyutlarının çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ile +2 arasında yer almakta ve bundan dolayı verilerin normal dağıldığı ifade edilmekte ve hipotez testlerinde parametrik testlerin kullanılması kararlaştırılmıştır.

Tablo 3.3. Araştırma Ölçeklerinin Normallik İncelemeleri

	Çarpıklık	Basıklık
Şiddete Yönelik Tutum	1,020	1,221
Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Algısı	-0,692	-0,070
Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Algısı	1,357	1,593

Aşağıda yer alan Tablo 4’de ise araştırma ölçeklerinin Cronbach’s Alpha skorları yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre iki ölçekte .70 üzerinde yeterli düzeyde güvenilirliğe sahip olmakta ve istatistiksel olarak testlerde kullanılabilirliğinin önünde bir engel bulunmamaktadır.

Tablo 3.4. Araştırma Ölçeklerinin Güvenilirlik Skorları

	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Şiddete Yönelik Tutum	.907	10
Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Algısı	.803	9
Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Algısı	.832	11

3.4. Verilerin Toplanması

3.4.1. Veri Toplama Süreci ve İşlem

Araştırmada veri toplamak için kullanılan ölçme araçları çevrimiçi ortama aktarılmıştır. Katılımcıların bazılarına ise formlar kağıt olarak dağıtılıp sonuçlar internet ortamına girilmiştir. Veri toplama süreci hem çevrimiçi hem de okul ortamında gerçekleştirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi için SPSS 25.0 kullanılmıştır. Şiddete yönelik tutum ve toplumsal cinsiyet algısı arasındaki ilişkiyi ölçmek için pearson korelasyon analizi, cinsiyet değişkeni ile şiddete yönelik tutum ve toplumsal cinsiyet algısı arasındaki istatistiksel anlamlı ortalama farklılıklarının tespiti amacıyla bağımsız gruplar arası t-testi, öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının şiddete karşı tutumlarının yordayıcısı olup olmadığını belirlemek amacıyla da basit doğrusal regresyon testi uygulanmıştır.

Aşağıda yer alan Tablo 3.5’de araştırma ölçek ve ölçek alt boyutlarının çarpıklık ve basıklık değerleri yer almaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde ölçek ve ölçek alt boyutlarının çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ile +2 arasında yer almakta ve bundan dolayı verilerin normal dağıldığı ifade edilmekte ve hipotez testlerinde parametrik testlerin kullanılması kararlaştırılmıştır.

Tablo 3.5. Araştırma Ölçeklerinin Normallik İncelemeleri

	Çarpıklık	Basıklık
Şiddete Yönelik Tutum	1,020	1,221
Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Algısı	-0,692	-0,070
Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Algısı	1,357	1,593

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırma amaçları doğrultusunda oluşturulan hipotezlerin uygun test yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilen sınama bulgularına yer verilmiştir. Bu çerçevede parametrik test yöntemlerinden bağımsız örneklem t-testi, pearson korelasyon testi, basit doğrusal regresyon testlerinden yararlanılmıştır.

4.1. Birinci Denenceye Yönelik Bulgular

Denence 1: Lise dönemindeki bireylerin toplumsal cinsiyet algıları ve şiddete yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Aşağıda yer alan Tablo 4.1’de araştırmanın birinci denencesini test etmek amacıyla gerçekleştirilen pearson korelasyon analizinin sonuçları yer almaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde lise dönemindeki bireylerin eşitlikçi ($r = -.412$; $p < 0,01$) ve geleneksel ($r = .573$; $p < 0,01$) toplumsal cinsiyet algıları ile şiddete yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve ortalama şiddette bir korelasyon ilişkisi bulunmaktadır. Elde edilen bu ilişkiler incelendiğinde eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısı ile şiddete yönelik tutum arasında ters orantılı bir ilişki varken, geleneksel toplumsal cinsiyet algısı ile şiddete yönelik tutum arasında ise doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 4.1. Araştırma Ölçekleri Korelasyon Analizi

	1	2	3
1. Şiddete Yönelik Tutum	1		
2. Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Algısı	-,412**	1	
3. Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Algısı	,573**	-,764**	1

** $p < 0,05$

4.2. İkinci Denenceye Yönelik Bulgular

Denence 2: Lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermektedir.

Aşağıda yer alan Tablo 4.2’de cinsiyet değişkeni ve toplumsal cinsiyet algısı arasındaki istatistiksel anlamlı ortalama farklılıklarının tespiti amacıyla gerçekleştirilen bağımsız örneklem t-testinin sonuçları yer almaktadır. Bulgular incelendiğinde eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısı bakımından kızların (Ort=38,20) erkeklere (Ort= 32,60) oranla daha yüksek bir algı düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Geleneksel toplumsal cinsiyet algısı bakımından ise erkeklerin (Ort= 25,43) kızlara (Ort= 16,40) göre daha yüksek bir algı puanına sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.2. Cinsiyet Değişkeni Ve Toplumsal Cinsiyet Algısı Ortalama Farklılıkları

	N	Ort	Ss	t	P
Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Algısı					
Kız	397	38,20	5,11	13,172	0,000*
Erkek	389	32,60	6,71		
Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Algısı					
Kız	397	16,40	5,47	-14,547	0,000*
Erkek	389	25,43	11,06		

*p<0.01

4.3. Üçüncü Denenceye Yönelik Bulgular

Denence 3: Lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermektedir.

Tablo 4.3. Cinsiyet Değişkeni Ve Şiddete Yönelik Tutum Ortalama Farklılıkları

	N	Ort	Ss	t	p
--	---	-----	----	---	---

Şiddete Yönelik Tutum

Kız	397	22,23	6,61	-3,079	0,002*
Erkek	389	24,21	10,89		

*p<0.01

Yukarıda yer alan Tablo 4.3’de ise çalışmanın 3 numaralı araştırma sorusuna cevap verebilmek amacıyla cinsiyet değişkeni ile şiddete yönelik tutum arasındaki istatistiksel anlamlı ortalama farklılıklarının tespiti amacıyla gerçekleştirilen bağımsız örneklem t-testinin sonuçları yer almaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde cinsiyet değişkeni ile şiddet eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ortalama farklılığı bulunmaktadır ($p<0,01$). Elde edilen bu farklılıklar incelendiğinde şiddete yönelik tutum bakımından erkeklerin (Ort= 24,21) şiddete yönelik tutumları kızlardan (Ort= 22,23) daha yüksek olmaktadır.

4.4. Dördüncü Denenceye Yönelik Bulgular

4. Lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları; şiddete karşı tutumlarının yordayıcısıdır.

Tablo 4.4 ve 4.5’de çalışmanın 4. Denencesini test etmek amacıyla gerçekleştirilen basit doğrusal regresyon testlerinin bulguları yer almaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 4.4’de geleneksel toplumsal cinsiyet algısının şiddete yönelik tutumu yordayıcılığının tespiti amacıyla gerçekleştirilen basit doğrusal regresyon analizinin bulguları yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre geleneksel toplumsal cinsiyet algısı şiddete yönelik tutumun istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir ($\square = .57$ $t(1,785) = 19.581, p < .01$). Bu bulguya göre geleneksel toplumsal cinsiyet algısındaki bir birimlik artış şiddete yönelik tutumu %57 oranında arttırmaktadır.

Tablo 4.4. Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Algısının Şiddete Yönelik Tutumu Yordayıcılığı

	R	R ²	F	df	B	sh	β	t
Geleneksel								
Toplumsal	.57	.33	383.409	1/785	.53	.027	.57	19.581*

Cinsiyet Algısı

Bağımlı Değişken: Şiddete Yönelik Tutum; $R^2 = \%14$; $*p < 0,01$

Tablo 4.5’de eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısının şiddete yönelik tutumu yordayıcılığının tespiti amacıyla gerçekleştirilen basit doğrusal regresyon analizinin bulguları yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısı şiddete yönelik tutumun istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir ($\beta = -.41$ $t(1,785) = -12.677$, $p < .01$). Bu bulguya göre eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısındaki bir birimlik artış şiddete yönelik tutumu %41 oranında azaltmaktadır.

Tablo 4.5. Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Algısının Şiddete Yönelik Tutumu Yordayıcılığı

	R	R ²	F	df	B	sh	β	t
Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Algısı	.41	.17	160.711	1/785	-.57	.045	-.41	-12.677*

Bağımlı Değişken: Şiddete Yönelik Tutum; $R^2 = \%14$; $*= p < 0,01$

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde bulgular yorumlanarak elde edilen sonuçlar açıklanmıştır. Ayrıca araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak gelecek araştırmalar için araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Tartışma

Bu çalışmada öncelikle 786 lise öğrencisinin şiddet eğilimi ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmış, daha sonra ise şiddet eğilimi ve toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve bu tutumların şiddet eğiliminin yordayıcısı olup olmadığı incelenmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri geçmişten beri her toplumda kadın ve erkek arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerdeki biyolojik cinsiyete uygun olarak ortaya çıkan tutum ve davranışları belirlemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin ilişkilere yansımalarına bakıldığında, ortaya çıkan sorunlar karşısında kadına sessiz kalma, karşısındaki erkeğe karşı itaatkâr olma rolleri uygun görülürken; erkeğe sert tavırlı olma, tartışmacı tavırlar sergileme ve hatta gerektiğinde şiddet uygulama gibi davranışlar uygun görülmektedir (Kodan Çetinkaya, 2013). Toplumun bireyler üzerindeki etkisi ve bu etkinin bireylerdeki şiddet eğilimine olan etkileri çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilir.

Bu araştırmanın toplumsal cinsiyet rol algıları ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkiyi gösteren bulgularına bakıldığında bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Geleneksel cinsiyet algısına sahip bireylerin şiddet eğiliminin eşitlikçi cinsiyet algısına sahip bireylere göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgudan yola çıkarak toplumda aslında kanunlarla belirlenmemiş ama insanlar arasında kabul görmüş ve sosyal yaşama yerleşmiş rollerin şiddet eğilimi ile ilişkili olduğu söylenebilir. Bir toplumda geleneksel roller kabul görüyorsa erkek tarafından gösterilen sert ve kavgacı tavırlar, kendisinden güçsüz durumdaki kadına bağırma veya şiddet uygulama daha normal görülebilmektedir. Eşitlikçi cinsiyet rollerinin daha revaçta olduğu toplum veya topluluklarda ise kadın ve erkek eşit söz hakkına sahip olmakta, aile hayatı ve toplumsal yaşamda güç dengeleri daha eşit olmakta ve şiddet eğilimi daha düşük oranlarda olabilmektedir. Bilik (2019) tarafından yapılan

bir araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırma sonucuna göre ataerkil rolleri benimseyen bireylerde kadına şiddeti normalleştirme eğiliminin daha yüksek olduğu grlmştir.

Çalışma bulgularına bakıldığında ulaşılan bir diğer sonuç da toplumsal cinsiyet algıları ve şiddet eğiliminin cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte olduğudur. Benzer alışmalar niversite öğrencileriyle de yapılmış ve yine toplumsal cinsiyet rolleri tutum leği ve şiddet eğilim leği puanlarının cinsiyete göre farklılık gösterdiği; kadınların cinsiyet rolleri açısından daha eşitlikçi tutuma sahip oldukları, erkeklerde ise şiddet eğiliminin daha yüksek düzeyde grldği ortaya çıkmıştır (Baş, 2020). Yine yüksekokul öğrencileri ile öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkiyi saptamak amacı ile yapılan bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmaya göre kadınların toplumsal cinsiyet algısının daha olumlu olduğu, erkek öğrencilerin şiddet eğiliminin kadın öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır. Bu çalışmada şiddet eğilimi leği ve toplumsal şiddet algısı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, olumlu toplumsal cinsiyet algısı puanları yükseldikçe, şiddet eğiliminin azaldığı grlmştir (Kul Uçtu ve Karahan, 2016). Benzer bir sonuca bu araştırmanın bulgularında da ulaşılmıştır. Ortaokul ğrencilerinin TCR tutumları ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkiyi saptamak için Pakistan'da yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre ataerkil cinsiyet inançlarına sahip olma düzeyi erkeklerde kızlara oranla daha yüksek bulunmuştur (Tazeen ve ark, 2017). Ergenler arasında ataerkil tutumlar ile şiddet içeren davranışlar arasındaki ilişki daha önce başka çalışmalarda da gözlemlenmiştir (Vernberg ve ark., 1999). Benzer bazı araştırmalar da, Güney Afrika'daki 8. sınıf çocukları arasında olduğu gibi, ataerkil tutumların şiddete yol açabileceğini ne sürmektedir. (Shamu ve ark., 2015).

Sonraki bulguya bakıldığında öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarının biyolojik cinsiyete göre anlamlı bir fark gösterdiği grlmştir. Araştırma sonucuna göre erkeklerin geleneksel toplumsal cinsiyet rol algılarının, kızların ise eşitlikçi cinsiyet rol algılarının daha yüksek düzeyde olduğu grlmştir. Erkeklerde geleneksel cinsiyet tutumlarını destekleme ile akran şiddeti mağduru veya faili olmanın pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir (Saed Ali ve ark., 2017).

Chodorow (1994)'a göre toplumsal yaşamda kadınlar, “olan” bireyler olarak görülürken, erkekler “yapan” bireyler olarak kabul görür. Kadın “olur”, erkek ise “yapar.” Bu, kadınların ve erkeklerin sosyal ilişkilerinde farklı deneyimler yaşaması anlamına gelmektedir (Erdoğan, 2008). Erkeklerin ataerkil tutumlardan daha çok etkilenmesinin nedeni toplumun erkeğe yüklediği davranış, görev ve sorumluluklar olabilir. Örneğin; geleneksel bir aile düzeninde ‘evi geçindiren’ yani maddi geliri sağlayan kişinin erkek olması beklenmektedir. Erkek evde sözü geçen, sözü dinlenmesi gereken, karar veren kişi olmalıdır. Bu nedenle erkekler kendisini, ailedeki gücün ve iktidarın sahibi olarak görmektedirler (Vefikuluçay ve ark., 2007).

Araştırmanın sonraki bulgusu olarak lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının şiddete karşı tutumlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Sonuçlara göre geleneksel toplumsal cinsiyet algısındaki bir birimlik artış şiddete yönelik tutumu %57 oranında arttırmakta ancak eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısındaki bir birimlik artış ise şiddete yönelik tutumu %41 oranında azaltmaktadır. Bu sonuçlara bakıldığında toplumdaki geleneksel veya eşitlikçi rol algılarının şiddete uğrama, şiddet gösterme yani mağdur veya fail olma olasılığını önemli düzeyde etkilediği söylenebilir. Benzer bir sonuç Dursun (2020)'un yaptığı çalışmada da ortaya çıkmıştır. Çalışmanın bulgularına göre geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip bireylerde kadına yönelik şiddeti normalleştirme eğilimi olduğu görülmüştür. Eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısına sahip bireylerde ise durum tam tersi yöndedir yani şiddetin normal karşılanmama düzeyi daha yüksek olarak bulunmuştur.

Araştırmada şiddet eğilimi ile ilgili maddelere bakıldığında “Biri bana vurduğunda be de ona vururum.” ifadesinin, %62,9 ile katılım oranı en yüksek olan ifade olduğu görülmüştür. Direkt şiddet uygulama veya şiddeti güç ögesi olarak görmeyi ölçmeyi amaçlayan “İnsanların fiziksel gücünden dolayı benden korkmaları hoşuma gider.” veya “Kaba kuvvet kullanmak insanı duygusal olarak güçlü kılar.” gibi ifadeler ise katılım oranı düşük (%13,2, %11,8) düzeydedir. Burdan yola çıkarak örnekleme oluşturan öğrencilerde direkt fiziksel şiddetten ziyade şiddete şiddetle karşılık verme davranışının daha çok kabul gördüğü söylenebilir.

5.2. Sonuçlar

- Eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısı arttıkça şiddete yönelik tutum azalmaktadır.
- Geleneksel toplumsal cinsiyet algısı arttıkça şiddete yönelik tutum artmaktadır.
- Kızların eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısı erkeklerden yüksektir.
- Erkeklerin geleneksel toplumsal cinsiyet algısı kızlardan yüksektir.
- Erkeklerin şiddete yönelik tutumları kızlardan yüksektir.
- Eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısı şiddete yönelik tutumun anlamlı ve negatif yönlü bir yordayıcısıdır.

5.3. Öneriler

- Bu araştırmanın verileri Ordu ilindeki 786 lise öğrencisiyle sınırlıdır. Daha geniş örneklemliler araştırılmaların yapılması önerilmektedir.
- Okul yönetimleri ve psikolojik danışmanlar ile iş birliği içinde çalışılarak okullarda şiddeti önleyici eğitimler verilebilir.
- Ülke bazında bu tarz araştırmalar yapıp ihtiyaç doğrultusunda müfredata toplumsal cinsiyet rollerine yönelik dersler eklenebilir.
- Öfke kontrolü, şiddetle karşılaşılın durumlarda çatışma çözme becerileri geliştirme gibi konularda öğrencilere yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri uygulanabilir.
- Medyanın etkisi göz önünde bulundurularak şiddet içerikli medyaların kontrolünün daha etkin bir biçimde sağlanabilir.
- Okullarda uygulanan ‘değerler eğitimi’ faaliyetlerinin daha çok üzerinde durulması, öğrencilerin etkin katılımıyla etkinlik ve programların yapılması sağlanabilir.
- Cinsiyet rol tutumlarının kazanımının ailede başladığı düşünülerek ailelere psikolojik danışman eşliğinde konuya yönelik eğitimler verilebilir.
- Lise dönemindeki bireylerde akranın hayatlarındaki yeri ve önemi göz önüne alınarak cinsiyet rolleri konularında grup eğitimleri ve faaliyetleri düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, S. ve Wahab, J. A. (2014). *Animation and socialization process: Gender role portrayal on cartoon network*. Asian Social Science, 10(3), 44. <http://doi.org/10.5539/ass.v10n3p44>
- Ahrens, J. A., ve O'Brien, K. M. (1996). *Predicting Gender-Role Attitudes In Adolescent Females: Ability, Agency, and Parental Factors*. Psychology of Women Quarterly, 20(3), 409–417. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1996.tb00308.x>
- Alan Dikmen, H. ve Gönenç, İ.M. (2020). *The relationship between domestic violence and the attitudes of women towards honor, gender roles, and wife-beating in Turkey*. Arch Psychiatr Nurs. Oct;34(5):421-426. doi: 10.1016/j.apnu.2020.07.012. Epub 2020 Jul 6. PMID: 33032768.
- Ali S ve Adshead G. (2022). *Just Like a Woman: Gender Role Stereotypes in Forensic Psychiatry*. Front Psychiatry. Apr 4;13:840837.
- Akkaş, İ. (2019). *Cinsiyet Ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı*
- Aktaş, G. (2013). *Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak*. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 30(1), 53-72.
- Antill JK, vd. (haz.). (2003). *Gender-role attitudes in middle childhood: In what ways do parents influence their children?* Australian Journal of Psychology.;55:148–153.
- Antonsich, M. (2017). *Territory and territoriality*. In D. Richardson, N. Castree, M. F. Goodchild, A. Kobayashi, W. Liu, & R. A. Marston (Eds.) *The International Encyclopedia of Geography: People, the Earth, Environment, and Technology*, 1-9. <https://doi.org/10.1002/9781118786352.wbieg0022>
- Ardrey, R. (1966). *The territorial imperative: A personal inquiry into the animal origins of property and nations*. Atheneum Publishers.
- Artino Jr., A. R. (2007). *Bandura, Ross, and Ross: Observational Learning and the Bobo Doll*
- Aytekin, G. (2022). *Dijital Şiddetin Tezahürleri Ve Siber Zorbalık!* Erişim adresi: <https://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/dijital-siddetin-tezahurleri-ve-siber-zorbalik> 12.02.2023 tarihinde erişildi.
- Babahanoğlu, E. (2022). *12. sınıf öğrencilerinin aile içi şiddete yönelik tutumları ve toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bales, R.F. ve Parsons, T. (1956). *Family: Socialization and Interaction Process* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315824307>
- Baligar, M.P. (2018). *Gender Theories In Sociology*
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*
- Bandura, A., ve Walters, R.H. (1963). *Social learning and personality development*. Holt Rinehart and Winston: New York.
- Barash, D.P. (1982). *Sociobiology and behavior*
- Barlett, C.P. ve Harris, R.J. (2008). *The impact of body emphasizing video games on body image concerns in men and women*. sex roles 59, 586–601 <https://doi.org/10.1007/s11199-008-9457-8>

- Basow, S. (1992). *Gender Stereotypes: Traditions and alternatives*. (3rd ed.). Thomson Brooks/Cole Publishing Co.
- Baş, D. (2020). *Trakya Üniversitesinin merkez ilçede eğitim gören öğrencilerinin şiddet eğilimleri ve toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları*. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Trakya Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Edirne.
- Bem, S. L. (1981). *Gender Schema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing*. *Psychological Review*, vol. 88, no. 4, 1981, pp. 354-364. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-295X.88.4.354>
- Bem S. L. (1994). *Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven, CT: Yale University Press;
- Beran, T. ve Li, Q. (2005). *Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior*. *Journal of Educational Computing Research*, 32, 265–277.
- Berk, L.E. (2000). *Child Development* (5 th ed.). Boston: Allyn and Bacon. 2 3 -3 8
- Bilgili, B. (2016). *Kadınların Cinsiyet Rollerine Gösterişçi ve Statü Tüketim Davranışları*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Bilis AE. (2014). “CAN” Filmi Örneğinde Kadın ve Aile. Editör: Aydınoglu N. Erciyes G. içinde, *Kadın ve Toplum Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri* . İzmir:2014 s: 185-204.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”*. (K.Ay, Çev.) Dayanışma Vakfı Yayınları. İstanbul: Kuşak Ofset Birinci Basım
- Bilik, M. B. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Rollerine Ve Kadına Yönelik Şiddet Konusunda Lise Öğrencilerinin Tutumları* . *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 0 (4) , 143-160
- Blackstone, A. M. (2003). “*Gender Roles and Society*”, 8-2003. Ss 335-338 in *Human Ecology: An Encyclopedia of Children, Families, Communities, and Environments*, edited by Julia R. Miller, Richard M. Lerner, and Lawrence B. Schiamberg. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO. ISBN I-57607-852-3
- Blakemore, J. E. O. ve Centers, R. E. (2005). *Characteristics of boys' and girls' toys*. *Sex Roles*, 53, 619–633.
- Bleier, R. (1984). *Science and Gender: A Critique of Biology and Its Theories on Women*. New York: Pergamon
- Blumberg, R.L. (1979). *A paradigm for predicting the position of Women: Policy Implications and Problems*. In J. Lipman-Blumen & J. Bernard (Eds.), *Sex roles and social policy: A complex social science equation* (pp. 113-142).
- Blumberg, R. L. (2015). *Eliminating gender bias in textbooks: Pushing for policy reforms that promote gender equity in education* (Background paper for EFA Global Monitoring Report 2015). Paris, France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Bolzendahl, C. I., ve Myers, D. J. (2004). *Feminist attitudes and support for gender equality: Opinion change in women and men, 1974-1998*. *Social Forces*, 83, 759-789.
- Bowlby, J., (1953). *Child Care and the Growth of Love*. Harmondsworth: Penguin.
- Budge, S. L., ve Moradi, B. (2018). *Attending to gender in psychotherapy: Understanding and incorporating systems of power*. *J. Clin. Psychol*, 74, 2014-2027. doi: 10.1002/jclp.22686

- Boserup, E. (1970). *Women's Role in Economic Development*. New York: St. Martin's Press, 1970. Ss704-706 The Journal of Economic History, 31(3), doi:10.1017/S0022050700074477
- Brace, L. ve Davidson, J.O. (2000). *Minding the Gap: General and Substantive Theorizing on Power and Exploitation*. Signs, 25(4), 1045–1050. <http://www.jstor.org/stable/3175484>
- Breakwell, G. M. (1997). *Coping with aggressive behaviour*. Leicester: BPS Books.
- Brenick, A., vd. (haz.). (2007). *Social reasoning about stereotypic images in video games: Unfair, legitimate, or "just entertainment"?* Youth and Society, 38, 395–419.
- Brownmiller, S. (1975). *Against Our Will: Men, Women and Rape*. In R. K. Bergen, J. L. Edleson, & C. M. Renzetti, Violence against women: Classic papers (pp. 5–8). Pearson Education New Zealand.
- Burt, K. B. ve Scott, J. (2002). *Parent and adolescent gender role attitudes in 1990s Great Britain*. Sex roles, 46(7), 239-245)
- Bussey, K. ve Bandura, A. (1992). Self-regulatory mechanisms governing gender development. Child Development, 63, 1236-1250.
- Bussey, K. ve Bandura, A. (1999). *Social cognitive theory of gender development and differentiation*. Psychological Review, 106(4), 676–713.
- Caldera, Y. M. ve Sciaraffa, M. A. (1998). *Parent-toddler play with feminine toys: Are all dolls the same?* Sex Roles: A Journal of Research, 39(9-10), 657–668. <https://doi.org/10.1023/A:1018851932580>
- Campenni, C. E. (1999). *Gender stereotyping of children's toys: A comparison of parents and nonparents*. Sex Roles: A Journal of Research, 40(1-2), 121–138. <https://doi.org/10.1023/A:1018886518834>
- Case, S. (2015). *Tough turtles and pretty princesses: a content analysis of gender representations in popular children's media*. Georgetown University.
- Chafetz, J. S. (1978). *Masculine, Feminine Or Human? An Overview of The Sociology of The Gender Roles* 2nd ed.
- Cherney, I. D. ve Dempsey, J. (2010). *Young children's classification, stereotyping and play behaviour for gender neutral and ambiguous toys*. Educational Psychology, 30, 651–669. <https://doi.org/10.1080/01443410.2010.498416>.
- Cherry, K. (2020). *Gender Schema Theory and Roles in Culture*. Erişim adresi: <https://www.verywellmind.com/what-is-gender-schema-theory-2795205>. 12.03.2021 tarihinde erişildi.
- Cherry, K. (2023). *Freud's Stages of Human Development: The 5 Psychosexual Stages of Development by Age*. Erisim adresi: <https://www.verywellmind.com/freuds-stages-of-psychosexual-development-279596>. 19.03.2023 tarihinde erişildi.
- Chodorow, N. (1978). *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Council of Europe. (2014). *Combating gender stereotypes in and through education*. Report of the 2nd Conference of the Council of Europe National Focal Points on Gender Equality, Council of Europe Publishing, Cedex (Strasbourg), France.
- Cripps, J. ve Stermac, L. (2018). *Cyber-sexual violence and negative emotional states among women in a Canadian University*. International Journal of Cyber Criminology, 12(1), 171-186

- Crompton, R. ve Lyonette, C. (2005). *The new gender essentialism—domestic and family 'choices' and their relation to attitudes*. The British Journal of Sociology. 56:601–620. [PubMed: 16309438]
- Crosby AE, vd. (haz.). (2011). *Self-directed Violence Surveillance: Uniform Definitions and Recommended Data Elements, Version 1.0*. Atlanta (GA): Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control
- Cudd, A., & Andreasen, R. (Ed.). (2005). *Feminist Theory: A Philosophical Anthology*. New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Cunningham, M., vd. (haz.). (2005). *Reciprocal relationships between attitudes about gender and social contexts during young adulthood*. Social Science Research, 34, 862-892
- Çifçi, S., vd. (haz.). (2022). *Toplumsal cinsiyet algısı ve etkileyen faktörler: Mardin örneği*. Turkish Journal of Public Health , 20 (1) , 1-13 . DOI: 10.20518/tjph.944284
- Davidson, J. vd. (2019). *Adult Online Hate, Harassment and Abuse*. A Rapid Evidence Assessment. UEL, UK Council for Internet Safety (UKCCIS). <https://www.gov.uk/government/publications/adult-online-hate-harassment-and-abuse-a-rapid-evidence-assessment>
- Davis, S. N. (2007). *Gender ideology construction from adolescence to young adulthood*. Social Science Research, 36, 1021-1041.
- Damji, T. ve Lee, C.M. (1995) *Gender Role Identity and Perceptions of Ismaili Muslim Men and Women*, The Journal of Social Psychology, 135:2, 215-223, DOI: 10.1080/00224545.1995.9711425
- DeKeseredy, W. ve Swartz, M.D. (2011). *Theoretical and Definitional Issues in Violence Against Women*. In Bergen, R K, Edleson, J L, & Renzetti, C M (Eds.) Sourcebook on Violence Against Women, Second Edition. SAGE Publications, Inc, United States of America, pp. 3-20.
- Delamont, S. (2012). *Sex role and the school*. (1st. ed). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203803653>
- DeKeseredy, W.S.ve Perry, B. (2006). *A Critical Perspective on Violence in Advancing Critical Criminology: Theory and Application*, Lexington Books
- Dennen, J. M. G. V. D. (2005). *Theories of Aggression: Frustration-Aggression (F-A) Theory*. Default journal
- Diamond, M. (2002). *Sex and gender are different: Sexual Identity And Gender Identity Are Different*. Clinical Child Psychology & Psychiatry. 7(3):320–334 [Web Version].
- Dietz, T. L. (1998). *An examination of violence and gender role portrayals in video games: Implications for gender socialization and aggressive behavior*. Sex Roles: A Journal of Research, 38(5-6), 425–442. <https://doi.org/10.1023/A:1018709905920>
- Dill, K.E., vd. (haz.). 2005). *Violence, Sex, Race and Age in Popular Video Games: A Content Analysis*. In: Cole, E.; Henderson Daniel, J., editors. *Featuring Females: Feminist Analyses of the Media*. American Psychological Association; Washington, D.C. p. 115-130.
- Dixon-Mueller, R. (2011) *The Sexual and Reproductive Health of Younger Adolescents: Research Issues in Developing Countries*. WHO, Geneva, 45-57.
- Dobash, R.E. ve Dobash, R.P. (1979). *Violence against wives: A case against the patriarchy*. New York: Free Press;

- Doğan, A. (2010). *Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde akran zorbalığının incelenmesi*. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 17(3), 149-162.
- Dökmen, Z. (2018). *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duncan, L.E., vd. (haz.). (1997). *Authoritarianism and gender roles: Towards a psychological analysis of hegemonic relations*. Personality and Social Bulletin, 23, 41-49.
- Dursun, A. (2020). *Kadına Yönelik Şiddet: Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Algılarının Yordayıcılığı*. Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi, 3 (6), 33-44. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bpd/issue/55067/756085>
- Durkheim, E. (1947). *The division of labor in society* (George Simpson, Trans.). New York: The Free Press.
- Dyble, M. ve Migliano, A.B. (2017). *Characterization of hunter-gatherer networks and implications for cumulative culture*
- Ebrahimkutty, S. ve Dhantal, S. (2020). *Gender Role in Marriage: A Symbolic Interactionist Perspective of a Game of Thrones*. 8. 29-34.
- Eder, D. ve Parker, S. (1987). *The Cultural Production and Reproduction of Gender: The Effect of Extracurricular Activities on Peer-Group Culture*. Sociology of Education.; 60: 200-213.
- Ekman, P. (1982). *Emotions in the Human Face*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Else-Quest, N. M. ve Hyde, J. S. (2021). *The Psychology of Women and Gender: Half the Human Experience +*, University of North Carolina, Chapel Hill, Department of Women's and Gender Studies
- Endendijk, J. J., vd. (haz.). (2014). *Boys don't play with dolls: Mothers' and fathers' gender talk during picture book reading*. Parenting, 14(3-4), 141-161. <http://doi.org/10.1080/15295192.2014.972753>
- Enns, C. Z. (2004). *Feminist Theories and Feminist Psychotherapies: Origins, Themes, and Diversity* (2nd ed.). New York: Haworth.
- Erden, F. T. (2009). *A course on gender equity in education: Does it affect gender role attitudes of preservice teachers?* Teaching and Teacher Education, 25, 409-414
- Erdoğan, T. (2008). *Nancy Chodorow'un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi unsuru Olarak Annelik*. Aile ve Toplum, 4 (14), 73-82.
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. W.W. Norton Company, 169-170
- Ettekal, A., ve Mahoney, J. (Eds.) (2017). *Ecological Systems Theory*. (Vols. 1-2). SAGE Publications, ss. 239-241 Inc., <https://doi.org/10.4135/9781483385198>
- Evans, O. G. (2023). *Bronfenbrenner's Ecological Systems Theory*. <https://www.simplypsychology.org/bronfenbrenner.html> adresinden 18 Nisan 2023 tarihinde erişildi.
- Farrington, K. ve Chertok, E. (1993) *Social Conflict Theories of the Family*. In: Boss, P.G., Doherty, W.J., LaRossa, R., Schumm, W.R. and Steinmetz, S.K., Eds., *Sourcebook of Family Theories and Methods: A Contextual Approach*, Plenum, New York, 357-384.

- Fawole, O. I. (2008). *Economic Violence To Women and Girls: Is It Receiving the Necessary Attention?* Trauma, Violence, & Abuse, 9(3), 167–177. <https://doi.org/10.1177/1524838008319255>
- Ferracuti, F. ve Wolfgang M.E. (2013). *The Subculture of Violence: Towards an Integrated Theory in Criminology* (International Behavioural and Social Sciences, Classics from the Tavistock Press Book 19)
- Freeman, J. (1985) . *Growing up girlish: The social construction of the second sex*. In W. Feigelman (Ed.), *Sociology: Full circle* (4th e d.). Fort Worth, TX: Holt, Rinehart, & Winston.
- Finn, J. (1986). *The relationship between sex role attitudes and attitudes supporting marital violence*. Sex Roles: A Journal of Research, 14(5-6), 235–244. <https://doi.org/10.1007/BF00287576>
- Fisher, S. ve Greenberg, R. P. (1996). *Freud scientifically reappraised: Testing the theories and therapy*. New York: Wiley.
- Francis, B. (2010). *Gender, toys and learning*, Oxford Review of Education, 36:3, 325-344, DOI: 10.1080/03054981003732278
- Fredricks, J. A. ve Eccles, J. S. (2002). *Children's competence and value beliefs from childhood through adolescence: Growth trajectories in two male-sex-typed domains*. Developmental Psychology, 38, 519–533.
- Freud, S. (1905). *Three essays on the theory of sexuality*. Standard Edition 7: 123- 246.
- Freud, S. (1925). *The Ego and The Id and Other Works*. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIX (1923- 1925)
- Freud, S. (1931). *Female Sexuality*. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XXI (1927- 1931): The Future of an Illusion, Civilization and its Discontents, and Other Works, 221-244
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri-I*. Payel Yay. 2.Basım, İstanbul.
- Galambos, N. L. (2009). Gender and gender role development in adolescence. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (2nd ed., pp. 233-262). Hoboken, NJ: John Wiley.
- Geneva: World Health Organization (2002). World Health Organization. *World report on violence and health*
- Gender in Education Network in Asia-Pacific (GENIA) toolkit (2019). *Promoting gender equality in education* <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000370875> dan erişildi. Erişim tarihi: 10 Şubat 2023.
- Gough, K. (1975). *The Origin of the Family*. In J. Freeman(Ed.) *Women: A Feminist Perspective*. Palo Alto Calif.: Mayfield
- Götz, M., vd. (haz.). (2008). *Gender in children's television worldwide: Results from a media analysis in 24 countries*. Teleizion, 21 (E), 4-9.
- Gould, M.S., vd. (haz.). (2003). *Youth Suicide Risk and Preventive Interventions: A Review of the Past 10 Years*. J. Am. Acad. Child Adolesc. Psychiatry 2003, 42, 386–405.
- Guy-Evans, O. ve Mcleod, S. (2023). *Gender Socialization: Examples, Agents & Impact*
- Gultekin-Akçay, Z. (2021). *Gender Blindness on Turkish Children's Televisions*. Tripodos, (50), 57-73. <http://doi.org/10.51698/tripodos.2021.50p57-73>

- Halim, M. L. (2012). *Gender rigidity and flexibility in young children's gender-typed behaviors, identity, and attitudes: A cognitive theories of gender development perspective* (Doctoral dissertation, New York University).
- Halim, M. L., vd. (haz.). (2013). *Four-year-olds' beliefs about how others regard males and females*. British Journal of Developmental Psychology, 31(1), 128-135. <http://doi.org/10.1111/j.2044-835X.2012.02084.x>
- Halpern, H. P., ve Perry-Jenkins, M. (2016). *Parents' gender ideology and gendered behavior as predictors of children's gender-role attitudes: A longitudinal exploration*. Sex roles, 74(11), 527-542. <http://doi.org/10.1007/s11199-015-0539-0>
- Harris, M. (1981). *Why America Changed: Our Cultural Crisis*. New York: Simon & Schuster
- Heise, L., vd. (haz.). (1999). *Ending violence against women*. Population Report Series, ss. 1- 11.
- Hellendoorn, J. ve Harinck, F. (2006). *War Toy Play and Aggression in Dutch Kindergarten Children*. Social Development. 6. 340 - 354. [10.1111/j.1467-9507.1997.tb00110.x](http://doi.org/10.1111/j.1467-9507.1997.tb00110.x).
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Hogg, M.A. (2016). *Social Identity Theory*. In: McKeown, S., Haji, R., Ferguson, N. (eds) Understanding Peace and Conflict Through Social Identity Theory. Peace Psychology Book Series. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-29869-6_1
- https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/OnePagers/Sexual_and_gender-based_violence.pdf
- https://johnjayrec.nyc/pyj_controltheory/
- İsen, G.B. (1995). *Saldırganlık Kuramları ve Basında Cinayet Haberleri*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Jan, C.T.G.M.E. ve Janssens, M.A.M. (1998). *Maternal Influences on Daughters' Gender Role Attitudes*. Sex Roles 38, 171–186 <https://doi.org/10.1023/A:1018776931419>
- Jansz, J., & Martens, L. (2003). Gaming at a LAN-Event: The Social Context of Playing Digital Interactive Games (DIGs). Paper presented at the 53rd Conference of the International Communication Association (ICA), San Diego, CA.
- Jirout, J. J. ve Newcombe, N. S. (2015). *Building blocks for developing spatial skills: Evidence from a large, representative U.S. sample*. Psychological Science, 26(3), 302–310. <https://doi.org/10.1177/0956797614563338>
- Jo, H. (2013). *Horticulture and Gender Role*. Erişim adresi: <https://prezi.com/ekrnc7hda4jt/horticulture-and-gender-role-haruna-jo/>. 22.10.2022 tarihinde erişildi.
- Kågesten, A., vd. (haz.). (2016). *Understanding factors that shape gender attitudes in early adolescence globally: A mixed-methods systematic review*. PloS one, 11(6), e0157805. <http://doi.org/10.1371/journal.pone.0157805>
- Kalra Gve Bhugra D. *Sexual violence against women: Understanding cross-cultural intersections*. Indian J Psychiatry. 2013 Jul;55(3):244-9. doi: 10.4103/0019-5545.117139. PMID: 24082244; PMCID: PMC3777345.
- Karakulak, F. (2018). *Çocukluk Döneminde Aile İçi Şiddete Maruz Kalan Ergenlerde Saldırganlık Eğilimi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

- Karmaliani, R., vd. (haz.). (2017). *Peer violence perpetration and victimization: Prevalence, associated factors and pathways among 1752 sixth grade boys and girls in schools in Pakistan*. PLoS ONE, 12(8), Article e0180833. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0180833>
- Katz, P. A., ve Boswell, S. (1986) . *Flexibility and traditionality in children's gender roles*. Genetic, Social, and General Psychology Monographs , 112, 103-147.
- Kaufman, J. ve Zigler, E. (1987) Do Abused Children Become Abusive Parents? American Journal of Orthopsychiatry, 57, 186-192. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1987.tb03528.x>
- Keenan, N. (2020). *Theories of Violence*. Philologia, 12(1), p.1–3.DOI: <https://doi.org/10.21061/ph.222>
- Khalid, R., ve Frieze, I. H. (2004). *Measuring perceptions of gender roles: IAWS for Pakistanis and U. S. immigrant populations*. Sex Roles, 51(5), 293- 300. <https://doi.org/10.1023/B:SERS.0000046613.99273.22>
- Kıral, G.ve Kubar, Y. (2019). *Lise Öğrencilerinin Şiddet Algısı Üzerine Bir Araştırma: Elazığ Merkez İlçe Örneği*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 28. 10.35379/cusosbil.590497.
- Kırel, S. (1995). *Erich Fromm'un Şiddete Yaklaşımı ve Bir Örnek Film, "Falling Down-Sonun Başlangıcı"*. Marmara İletişim Dergisi , 9 (9) , 259-284 .
- Killen, M., vd. (haz.). (2001). *Fairness or Stereotypes?: Young Children's Priorities When Evaluating Group Exclusion and Inclusion*. Developmental Psychology.; 37:587–596. [PubMed: 11552755]
- Killen, M.ve Stangor, C. (2001). *Children's Social Reasoning about Inclusion and Exclusion in Gender and Race Peer Group Contexts*. Child Development. 72:174–186. [PubMed: 11280477]
- Kocacık, F. ve Çağlayandereli, M. (2009). *Ailede kadına yönelik şiddet: Denizli ili örneği*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 2009; 6(2):24-43.
- Kodan Çetinkaya, S. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi*. Nesne, 1 (2), s.21-43.
- Kohlberg, L. (1969) *Stage and Sequence: The Cognitive-Developmental Approach to Socialization*, GOSLIN, D.A., Handbook of Socialization Theory and Research içinde, Rand McNally Colleg Publishing Company, Chicago,ss. 347-480.
- Kohlberg, L. (1971). *Stages of moral development*. In: Moral Education. Toronto: University of Toronto Press. Ss. 23-92.
- Kollmayer, M., vd. (haz.). (2016). *Gender stereotypes in education: Development, consequences, and interventions*. European Journal of Developmental Psychology. Advance online publication.
- Konrad, A.M., ve Harris, C. (2002). *Desirability of the Bem sex-role inventory for women and men: A comparison between African Americans and European Americans*. Sex Roles: A Journal of Research, 47, 259-271.
- Körük, S. (2020). *Evlilikte çift uyumunun erken dönem uyum bozucu şemalar ve aile işlevleri bağlamında incelenmesi: bir yapısal model çalışması* (Doktora tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 638220)
- Krause, R. (1983). *Zur phylo- und ontogenese des affektsystems*. Psyche Z. Psychoanal. 37, ss.1016–1043.

- Krug E., vd. (haz.). (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization,
- Krug E.G., vd. (haz.). (2003). *World report on violence and health*.
- Kuchirko, Y., vd. (haz.). (2021). *The influence of siblings on ethnically diverse children's gender typing across early development*. Developmental psychology, 57(5), 771. <http://doi.org/10.1037/dev0001173>
- Kulik, L. (2000). *Gender identity, sex typing of occupations, and gender role ideology among adolescents: Are they related?*. International Journal for the Advancement of Counselling 22, 43–56 <https://doi.org/10.1023/A:1005462417271>
- Larsen, K.S., ve Long, E. (1988). *Attitudes towards sex-roles: Traditional or egalitarian?* Sex Roles, 19, 1-12
- Leibowitz, L. (1979). *Universals and Male Dominance among Primates: A Critical Examination*. In E. Tobach & B. Rosoff (Eds.), *Genes and Gender II* (pp.35-46). Staten Island, N.Y. : Gordian Press
- Lerman, H. (1986). *From Freud to Feminist Personality Theory: Getting here from there*. Psychology of Women Quarterly, 10(1), 1–18.
- Li, R. Y. H., ve Wong, W. I. (2016). *Gender-typed play and social abilities in boys and girls: Are they related?* Sex Roles: A Journal of Research, 74(9-10), 399–410. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0580-7>
- Li S, vd. (haz.). (2019). *Childhood maltreatment and intimate partner violence victimization: A meta-analysis*. Child Abuse Negl. 88:212-224. doi:10.1016/j.chiabu.2018.11.012
- Lindsey, L. L. (2015). *Gender roles: A sociological perspective*. New York: Routledge.
- Lips, H.M. (1997). *Sex and gender: An introduction* (3rd Ed). Toronto: Mayfield Publishing Company.
- Liss, M. B. (1981). *Patterns of toy play: An analysis of sex differences*. Sex Roles, 7, 1143-1150
- Llanos, B. ve Nina, J. (2011). *Election Coverage from a Gender Perspective: A Media Monitoring Manua*
- Longmore, M. A. (1998). *Symbolic Interactionism and the Study of Sexuality*. The Journal of Sex Research, 35(1), 44–57. <http://www.jstor.org/stable/3813164>
- Longo, R. E., ve Groth, A. N. (1983). *Juvenile sexual offenses in the histories of adult rapists and child molesters*. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 27(2), 150–155. <https://doi.org/10.1177/0306624X8302700207>
- Lorenz, K. (1996). *Saldırganlığın Spontanlığı*, (Çev. M.Şahinoğlu), Cogito- Üç Aylık Düşünce Dergisi, 6-7, 165- 168
- Maccoby, E. E. (1998). *The two sexes: Growing up apart, coming together*. Belknap Press/Harvard University Press.
- Macionis, J. J. (2010). *Sociology*. 13. Edition dü. London: Pearson
- Maple, C., vd. (haz.). (2011) *Cyberstalking in the United Kingdom, an Analysis of the ECHO Pilot Survey*. Hertfordshire: University of Hertfordshire. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/97817/impact-of-cyberstalking.pdf.

- McCroskey, J. C., ve McCain, T. A. (1974). *The measurement of interpersonal attraction*. Speech Monographs, 41(3), 261–266.
- McHale, S. M., vd. (haz.). (2001). *Sibling influences on gender development in middle childhood and early adolescence: a longitudinal study*. Developmental psychology, 37(1), 115. <http://doi.org/10.1037/0012-1649.37.1.115>
- Mercy J.A., vd. (haz.). (2017). *Interpersonal Violence: Global Impact and Paths to Prevention*. In: Mock CN, Nugent R, Kobusingye O, Smith KR, editors. Injury Prevention and Environmental Health. 3rd ed. Washington (DC): The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank; 2017 Oct 27. Chapter 5. PMID: 30212109.
- Migliano, A. B., vd. (haz.). (2017). *Vinicius Characterisation of Hunter-Gatherer Networks and Implications For Cumulative Culture*
- Mitchell, K. J., vd. (haz.). (2007). *The relative importance of online victimization in understanding depression, delinquency, and substance use*. Child maltreatment, 12(4), 314-324.
- Mora R. (2012). *“Do it for all your pubic hairs!”: Latino boys, masculinity, and puberty*. Gender & Society. 2012; 26: 433–460.
- Mora R. *“Dicks are for Chicks”: Latino Boys, Masculinity, and the Abjection of Homosexuality*. Gender and Education. 2013; 25: 340–356.
- Murdock, G.P. (1949). *Social Structure*, The Macmillan Company, New York. Ethnology, 24(4), 307–317. <http://www.jstor.org/stable/3773741>
- Nair, B. ve Ercan, H. (2019). *Ergenlerde Saldırganlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Journal of Theoretical Educational Science, 12 (3) , 1067-1094 . DOI: 10.30831/akukeg.420615
- Nelson, S. D. (1974). *Nature/Nurture Revisited I: A Review of The Biological Bases of Conflict*. The Journal of Conflict Resolution, 18(2), 285–335. <http://www.jstor.org/stable/173529>
- Nguyen-Trung, K. (2018). *From Sociology of the Family to Sociology of Personal Life: A Review of the Literature*. 6. 22-33.
- NNEDV (2006,2008). *Power & Control Wheel: On Technology & Abuse*. SafetyNet Project. <http://nnedv.org/safe-tynet>
- Noss, A. J., ve Hewlett, B. S. (2001). *The contexts of female hunting in central Africa*. American Anthropologist, 103(4), 1024–1040
- Önal, E.E. (2011). *Saldırganlık ve saldırganlık nedenlerine ilişkin kuramlar*. https://www.tavsiyee diyorum.com/makale_7195.htm Erişim tarihi: 24/12/2019.
- Özaydın, N., vd. (haz.). (1998). *Kadın ve Şiddet*, Sağlık ve Toplum Dergisi, 3(4), 73-78
- Özgür, G., vd. (haz.). (2011). *Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler* High School Student's Perception of Violence, Level of Tendency to Violence and Effective Factors.
- Pagelow, M. D. (1981). *Factors Affecting Women's Decisions to Leave Violent Relationships*. Journal of Family Issues, 2(4), 391–414. <https://doi.org/10.1177/0192513X8100200402>
- Patchin, J. W. ve Hinduja, S. (2006). *Bullies move beyond the schoolyard*. A preliminary look at cyberbullying.

- Pew Research Center (2017) 'Online Harassment 2017'. Available at: http://www.pewinternet.org/wpcontent/uploads/sites/9/2017/07/PI_2017.07.11_OnlineHarassment_FINAL.pdf.
- Polat, O. (2017). *Şiddet*. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22 (1) , 15-34 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/27591/290653>
- Poole, S. (2000). *Trigger Happy: The Inner Life of Videogames*. London: Fourth Estate.
- Pratto, F., ve Walker, A. (2004). *The Bases of Gendered Power*. In A. H. Eagly, A. E. Beall, & R. J. Sternberg (Eds.), *The psychology of gender* (pp. 242–268). The Guilford Press.
- Prince Edward Island Woman Abuse Protocols. (2000). *Victim services*. Prince Edward Island, Canada: Available online at <http://www.isn.net/cliapei/womanabuse/victimservices.htm>
- Rakovec-Felser Z. (2014) *Domestic Violence and Abuse in Intimate Relationship from Public Health Perspective*. Health Psychol Res. Oct 22;2(3):1821. doi: 10.4081/hpr.2014.1821. PMID: 26973948; PMCID: PMC4768593.
- Renkmen, M. (2015). *Evlilik programlarında hegemonik erkekliğin inşası, temsili ve ataerkil söylem*. Ş. Yavuz (Dü.) içinde, Toplumsal Cinsiyet ve Medya (s. 247-286). Heyamola Yayınları.
- Ridgeway, C. L., ve Bourg, C. (2004). *Gender as Status: An Expectation States Theory Approach*. In A. H. Eagly, A. E. Beall, & R. J. Sternberg (Eds.), *The psychology of gender* (pp. 217–241). The Guilford Press.
- Ringrose J, vd. (haz.). (2013). *Teen girls, sexual double standards and 'sexting': Gendered value in digital image exchange*. Feminist Theory. 305–323.
- Risman, B. J. ve Johnson-Sumerford, D. (1998). *Doing it fairly: A study of postgender marriages*. Journal of Marriage and the Family, 60: 23–40. [Crossref], [Web of Science ®], [Google Scholar]
- Rhoda K., vd. (haz.). (1993). *Sex and Gender—The Troubled Relationship Between Terms and Concepts*
- Rollo, J. A. (2022). *Origin, Remarks, & Examples of the Subculture of Violence Theory*. Erişim adresi: <https://study.com/academy/lesson/subculture-of-violence-theory.html>. Erişim tarihi: 10 Ocak 2023
- Rosenberg, J.V. ve Schuermann, T. (2006) *A General Approach to Integrated Risk Management with Skewed, Fat-tailed Risks*. Journal of Financial Economics, 79, 569-614. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jfineco.2005.03.001>
- Ruble, D.N. ve Martin, C.L. (1998). *Gender Development*. In: Damon, W.; Eisenberg, N., editors. Handbook of Child Psychology. 5th ed. Vol. Vol. 3. Wiley; New York:. p. 933-1016.
- Rust, J., vd. (haz.). (2000). *The role of brothers and sisters in the gender development of preschool children*. Journal of experimental child psychology, 77(4), 292-303. <http://doi.org/10.1006/jecp.2000.2596>
- Rutherford, A., vd. (haz.). (2007). *Violence: a glossary*. J Epidemiol Community Health 2007;61:676–680. doi: 10.1136/jech.2005.043711
- Sakallı, N. (2001). *Beliefs about wife beating among Turkish college students: The effects of patriarchy, sexism, and sex differences*. Sex roles, 44(9-10), 599-610.

- Sanday, P.R. (1973). *Toward a Theory of The Status of Women*. American Anthropologist, 75, 1682-1700.
- Schwartz, M.D. vd. (haz.). (2011) *Sourcebook on Violence Against Women*. Sage, California, ss. 3-20.
- Shamu S., vd. (haz.). (2015). *Prevalence and risk factors for intimate partner violence among Grade 8 learners in urban South Africa: baseline analysis from the Skhokho Supporting Success cluster randomised controlled trial*. Int Health.
- Sherman, S. R. (1997). *Perils of the princess: Gender and genre in video games*. Western Folklore, 56 (3-4), 243-258.
- Sherman, A. M. ve Zurbriggen, E. L. (2014). *Boys can be anything: Effect of Barbie play on girls' career cognitions*. Sex Roles, 70, 195-208.
- Shu, X. (2004). *Education and gender egalitarianism: The case of China*. Sociology of Education, 77, 311-336.
- Simpson, A.L. (1976). *Rehabilitation as the justification of a separate juvenile justice system*. California Law Review, 64(4), 984-1017.
- Sincero, S. M. (2012). *Ecological Systems Theory*. Erişim adresi: Explorable.com: <https://explorable.com/ecological-systems-theory> Erişim tarihi: 19 Mayıs 2023.
- Stauder-Müller, F., vd. (haz.). (2012) 'How stressful is online victimization? Effects of victim's personality and properties of the incident', European Journal of Developmental Psychology, 9(2), pp. 260-274.
- Stromquist, N. P. (2007). *The gender socialization process in schools: A cross-national comparison*. Erişim adresi: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001555/155587e.pdf>
- Straus, M. A., vd. (haz.). (1980). *Behind the closed doors: Violence in the American family*. Garden City, NY: Doubleday.
- Tazeen S. A., vd. (haz.). (2017). *Attitude Towards Gender Roles And Violence Against Women And Girls*
- Taşkın L. (2009), Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği, Ankara Sistem Ofset Matbaa
- Vernberg E.M., vd. (haz.). (1999). *Peer victimization and attitudes about violence during early adolescence*. J Clin Child Psychol.28:386-395.
- What is Bronfenbrenner's Ecological Systems Theory?. (2019). The Psychology Notes Headquarters. <https://www.psychologynoteshq.com/bronfenbrenner-ecological-theory/>
- Tiedemann, J. (2000). *Parents' gender stereotypes and teachers' beliefs as predictors of children's concept of their mathematical ability in elementary school*. Journal of Educational Psychology, 92(1), 144-151. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.92.1.144>
- Trevino, L.K. (1986) *Ethical Decision Making in Organizations: A Person-Situation Interactionist Model*, Academy of Management Review, 11(3), 601-617.
- Trivers, R. (1972). *Parental Investment and Sexual Selection*
- Türkmen, D., vd. (haz.). (2020). "Lise Öğrencilerinin Şiddete Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Eskişehir Örneği" / "Investigation of High School Students' Attitudes Toward Violence in Terms of Some Variables: Eskişehir Sample". bilar: Bilim Armonisi Dergisi, 3 (2): 55-64. doi: 10.37215/bilar.788633

- Uçtu, A. ve Karahan, N. (2016). *Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Cinsiyet Roller, Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Şiddet Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi. 5. 2882-2882. 10.15869/itobiad.267086.
- Uluyağcı, Y. D. D. C. ve Yılmaz, Y. D. D. R. A. (2007). *Televizyon Reklamlarında Çocuğa İlişkin Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Sunumu*. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, (6), 141-157. Retrieved from <http://iletisimdergisi.gsu.edu.tr/tr/pub/issue/7373/96533>
- UNICEF Innocenti Research Centre. (2000). *Domestic violence against women and girls*. Florence, Italy
- United Nations Fund for Women (UNIFEM). (1999). *A world free of violence against women* (U.N. global videoconference). New York: Author.
- Vefikuluçay D, vd. (haz.). (2007). *Kafkas üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları*. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 14(2):26-38.
- Vernberg E.M., vd. (haz.). (1999). *Peer Victimization and Attitudes about Violence during Early Adolescence*. Journal of Clinical Child Psychology. 28(3):386–395. [PubMed: 10446688]
- Vespa, J. (2009). *Gender ideology construction: A life course and intersectional approach*. Gender & Society, 23, 262-287.
- Vinney, C. (2019). *Gender Schema Theory Explained*, thoughtco.com/gender-schema-4707892
- Vorderer, P., ve Bryant, J. (Eds.). (2006). *Playing Video Games: Motives, Responses, and Consequences*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Walsh, A., ve Leaper, C. (2020). *A content analysis of gender representations in preschool children's television*. Mass Communication and Society, 23(3), 331-355. <http://doi.org/10.1080/15205436.2019.1664593>
- Ward, L. M., ve Grower, P. (2020). *Media and the development of gender role stereotypes*. Annual Review of Developmental Psychology, 2, 177-199. <http://doi.org/10.1146/annurev-devpsych-051120-010630>
- Weisgram, E.S., vd. (haz.). (2011). *The Role of Masculinity/Femininity, Values, and Occupational Value Affordances in Shaping Young Men's and Women's Occupational Choices*. Sex Roles 65, 243–258 <https://doi.org/10.1007/s11199-011-9998-0>
- West, C., ve Zimmerman, D. H. (1987). *Doing Gender*. Gender and Society, 1(2), 125–151. <http://www.jstor.org/stable/189945>
- White, T. ve Smith, J., (2022). *Sex vs. Gender: What's the Difference and Why Does it Matter?*
- Wilde, A., ve Diekman, A. B. (2005). *Cross-cultural similarities and differences in dynamic stereotypes: A comparison between Germany and the United States*. Psychology of Women Quarterly, 29(2), 188–196. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2005.00181.x>
- Williams, J. E., ve Best, D. L. (1982). *Measuring sex stereotypes: a thirty-nation study* Williams, J. E., ve Best, D. L. (1990). *Sex and psyche: Gender and self viewed cross-culturally*
- Willis, C.E., vd. (haz.). (1996). *Effects of sex role stereotyping among European American students culpability attributions*. Sex Roles, 34, 475-580.

- Wilson, E. O. (1975). *Sociobiology: The new synthesis*. Belknap Press of Harvard U Press
- Wilson, E. O. (1975). *Some central problems of sociobiology*. Social Science Information, 14(6), 5-18.
- Wrightsmann, L. S. (1977). *Social Psychology in the Seventies*
- Wolf, M. J. (1999). *The Entertainment Economy: The Mega-Media Forces that are Reshaping Our Lives*. London: Penguin Books.
- Yararel Doğan, B. ve Asar, T. B. (2019). *Endüstri Devrimi İle Başlayan Yeni Dönem Yaratıcılık Düşüncesi Ve Tasarımda Cinsiyet Kimliği*
- Yıldız, Ö. K. (2019). *Parental Influence on Children's Gender Roles and Future Job Aspirations* (Master's thesis, Eastern Mediterranean University (EMU)-Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ)).
- Zaheen, B. ve Khan, M. A. (2019). *Children, gender and television: An analysis of heavy viewers' behaviour regarding gender-specific roles and characteristics*. Global Regional Review, 4(2), 364-374. [http://doi.org/10.31703/grr.2019\(IV-II\).39](http://doi.org/10.31703/grr.2019(IV-II).39)
- Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara'da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora, pdf.
- Zosuls, K. M., vd. (haz.). (2009). *The acquisition of gender labels in infancy: implications for gender-typed play*. Developmental psychology, 45(3), 688.<http://doi.org/10.1037/a0014053> Volume 11 Issue 2 (2022) ISSN: 2167-1907www.JSR.org22

EKLER

Ek 1: Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları Ölçeği

Sevgili Gençler;

Bu ölçek, siz gençlerin şiddete yönelik tutumlarınızı belirleyebilmek amacıyla düzenlenmiştir. Bu nedenle sizlerin düşüncelerini öğrenmek amacıyla bazı ifadeler hazırlanmıştır. Bu ifadelere ilişkin yanıtlarınız ne kadar samimi olursa, çalışmaya o kadar yararınız dokunacaktır.

Her ifadeyi dikkatle okuyunuz, ondan sonra yanıtlayınız. **Lütfen tüm ifadeler hakkında size uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Boş bırakmayınız.**

Arka sayfada bazı ifadeler göreceksiniz, bu ifadeler size;
Hiç uygun değilse “kesinlikle katılmıyorum”
Uygun değilse “katılmıyorum”
Karar veremiyorsanız “kararsızım”
Uygunsa “katılıyorum”
Tamamen uygunsa “tamamen katılıyorum” u işaretleyiniz.

Vereceğiniz dikkatli ve samimi cevaplar için ve çalışmaya yapacağınız katkılardan dolayı size şimdiden teşekkür ederim.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Lütfen aşağıdaki boşlukları doldurunuz.

Okul Adı:

Cinsiyetiniz:

Yaşınız:

Sizin dışınızda kaç kardeşiniz var:

Annenizin eğitim düzeyi nedir?

Babanızın eğitim düzeyi nedir?

Okur yazar değil ()

Okur yazar değil ()

Okur yazar ancak ilköğretim mezunu değil ()

Okur yazar ancak ilköğretim mezunu değil ()

İlköğretim mezunu ()

İlköğretim mezunu ()

Ortaokul mezunu ()

Ortaokul mezunu ()

Lise ve dengi okul mezunu ()

Lise ve dengi okul mezunu ()

Yüksek öğretim/Üniversite mezunu () Yüksek öğretim/Üniversite mezunu ()

	Hiç katılmıy orum	Katılmı yorum	Kararsı zım	Katılıy orum	Tamam en Katılıy orum
1. Kaba kuvvet kullanmak insanı duygusal olarak güçlü kılar.					
2. Eğer birilerine vuruluyorsa bunu hak edecek bir şeyler yapmıştır.					
3. Gerekğinde kaba kuvvet kullanırım.					
4. İnsanların fiziksel gücünden dolayı benden korkmaları hoşuma gider.					
5. Birileriyle dövüştüğümde kendimi güçlü hissederim.					
6. Biri bana vurduğunda be de ona vururum.					
7. Biri beni kızdırdığında onunla kavga ederim.					
8. Birinin hakkımda olumsuz şeyler konuştuğunu duyarsam onunla kavga ederim.					
9. Birilerine sinirlendiğimde ona vurmak beni rahatlatır.					
10. Kavga etmek insanların sorunlarını kısa zamanda çözmelerini sağlar.					

Lütfen işaretlenmemiş boş ifade bırakmayınız.

Ek 2: Toplumsal Cinsiyet Algısı Ergen Formu

Aşağıda yer alan ifadelere ne derece katıldığınızı “Kesinlikle katılmıyorum”, “Kısmen katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Kısmen katılıyorum”, “Kesinlikle katılıyorum” seçeneklerinden birini (x) işareti ile belirtiniz. Lütfen hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız.

	Tamamen katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Evlilik, kadının çalışmasına engel olmaz.					
2. Kadın sadece ailesinin ekonomik sıkıntısı varsa çalışmalıdır.					
3. Çalışan kadın da çocuklarına yeterinde zaman ayırabilir.					
4. Kadınlar anne olduktan sonra çalışmamalıdır.					
5. Kadınlar evlendikten sonra çalışmamalıdır.					
6. Çalışma hayatı kadının ev işlerini aksatmasına neden olmaz.					
7. Çalışan bir kadın hayattan daha çok zevk alır.					
8. Kocasını izin vermiyorsa kadın çalışmamalıdır.					
9. Kadınlar yönetici olabilir.					
10. Çalışan bir kadın kazandığı geliri eşine vermelidir.					
11. Çalışan bir kadın çocuklarına daha iyi anne olur.					
12. Erkekler de çamaşır bulaşık gibi ev işlerini yapmalıdır.					
13. Kocasız kadın sahipsiz eve benzer.					
14. Bir ailenin gelirini erkekler sağlamalıdır.					

15. Kadınlar kendi başına ticarethane gibi yerler (kafe, market, emlakçı gibi) açmamalıdır.					
16. Kadınların birinci görevi ev işlerini üstlenmektir.					
17. Bir kadın kocasından fazla para kazanmamalıdır.					
18. Kız çocuklarına da erkek çocuklar kadar özgürlük verilmelidir.					
19. Bir kadın kendi haklarına sahip olabilmek için gerekirse kocasına karşı çıkabilmelidir.					
20. Ailedeki önemli kararları erkekler vermelidir.					

Ölçek beşli likert tipindedir.

eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısı boyutunda yer alan maddeler; 1,3,6,7,9,11,12,18,19.

geleneksel toplumsal cinsiyet algısı boyutunda yer alan maddeler; 2,4,5,8,10, 13,14,15,16,17,20.

Tamamen katılmıyorum: 1 puan

Katılmıyorum: 2 puan

Kararsızım: 3 puan

Katılıyorum: 4 puan

Tamamen katılıyorum: 5 puan

Ek 3: Veli Onam Formu

T.C.

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

VELİ / VASİ ONAY FORMU

Tarih: .../.../....

Bu çalışma, Kadın ve Aile Araştırmaları bölümü yüksek lisans öğrencisi Sabiha Beril Yılmaz tarafından yürütülen bir çalışmadır. Bu çalışmanın amacı lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları ile şiddet eğilimleri arasındaki ilişkiyi ölçmektir. Bu amaçla velisi / vasisi olduğunuz kişinin bazı soruları cevaplandırmasına ve anketleri doldurmasına ihtiyaç duymaktayız. Uygulama tahminen 40 dakika sürecektir.

Velisi / vasisi olduğunuz kişinin çalışmaya katılımının onun fiziksel, zihinsel ve psikolojik gelişimine hiçbir olumsuz etkisi olmayacağından emin olabilirsiniz. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışma öncesinde velisi / vasisi olduğunuz kişinin de sözel olarak rızası alınacaktır. Velisi /vasisi olduğunuz kişinin vereceği cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bu formu imzaladıktan sonra da dilediğiniz zaman velisi / vasisi olduğunuz kişinin çalışmadan ayrılma hakkı bulunmaktadır. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak ve sorularınız için Sabiha Beril Yılmaz ile iletişim kurabilirsiniz.

Desteyiniz için teşekkür ederiz.

Sabiha Beril Yılmaz

Yukarıda açıklamasını okuduğum çalışmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın velisi / vasisi olduğum kişinin katılmasını kabul ediyorum.

Veli ya da Vasinin

İmzası

Adı-Soyadı

Ek 4: Etik Kurul Onayı

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
22.10.2021	10	2021-801

KARAR NO: 2021-801
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Sabiha Beril YILMAZ' ın Prof. Dr. Melek DEMİR danışmanlığında "Lise Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları ile Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki" isimli yüksek lisans tezine ilişkin ölçek çalışmasını içeren 31925 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Sabiha Beril YILMAZ' ın Prof. Dr. Melek DEMİR danışmanlığında "Lise Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları ile Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki" isimli yüksek lisans tezine ilişkin ölçek çalışmasının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

ÖZ GEÇMİŞ

Sabiha Beril Yılmaz, lise öğrenimini 2008 yılında Kütahya Tavşanlı Anadolu Öğretmen Lisesi'nden; üniversite öğrenimini ise 2012 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi / Yabancı Diller Eğitimi Bölümü İngilizce Öğretmenliği lisans programından mezun olarak tamamlanmıştır. 2019 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde Kadın ve Aile Araştırmaları Tezli Yüksek Lisans programına başlamıştır. Eğitim-öğretim yaşantısı ve sonraki süreçte çeşitli seminer ve kongrelerde bulunmuştur, ileri düzeyde İngilizce (YDS: 92.50) ve başlangıç seviyesinde Almanca bilmektedir. Üniversite öğrenimini tamamladıktan sonra bir süre İzmir İngiliz Kültür Derneği Dil Okullarında çalışan Sabiha Beril Yılmaz, 2013 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı'nda İngilizce öğretmeni olarak çalışmaktadır.

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0001-6555-9874

Yayınlar:

1. Yılmaz, S.B. ve Ersanlı, E. (2022). Çizgi Filmlerdeki Cinsiyet Rollerini: 1960'lardan Günümüze Değişenler. World Women Conference-IV Mata Sundri College For Women, University Of Delhi March 8-9, 2022, 101-112